

**Bu kitaba sığmayan
daha neler var!**

Karekodu okutun, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaşın!

ÖDS

**ÖĞRENCİ/ÖĞRETMEN
DESTEK SİSTEMİ**

<https://ods.eba.gov.tr>

- Konu Anlatımlı Ders Videoları
- Soru Çözüm Videoları
- Ders Anlatım Videoları
- Çoktan Seçmeli Sorular

Kişiselleştirilmiş Öğrenme ve Raporlama

Animasyonlar, 3B Modeller, Simülasyon ve Oyunlar

Paylaşım ve İş birliği

Ortak / Özel Takvim

eba
www.eba.gov.tr

40181 700982

**BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA
ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.**

ISBN: 978-975-11-7080-4

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 5'inci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşınması Zorunlu Değildir.

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI HÜSN-İ HAT ATÖLYESİ 10 DERS MATERYALI

10

TÜRK SANATLARI ALANI

MESLEKİ VE TEKNİK
ANADOLU LİSESİ

GELENEKSEL

HÜSN-İ HAT ATÖLYESİ
Ders Materyali

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI

HÜSN-İ HAAT
ATÖLYESİ

10

DERS MATERYALİ

YAZARLAR

Asuman GÜZELCE
Erkan TAŞDELEN
Saliha FERŞADOĞLU İLHAN

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI :.....8524
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ :.....2416

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Ders materyalinin metin, soru şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

DİL UZMANI

Hüseyin YILMAZ

GÖRSEL TASARIM UZMANI

Sibel YILMAZ

ISBN: 978-975-11-7080-4

Millî Eğitim Bakanlığının 24.12.2020 gün ve 18433886 sayılı oluru ile Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne ders materyali olarak hazırlanmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

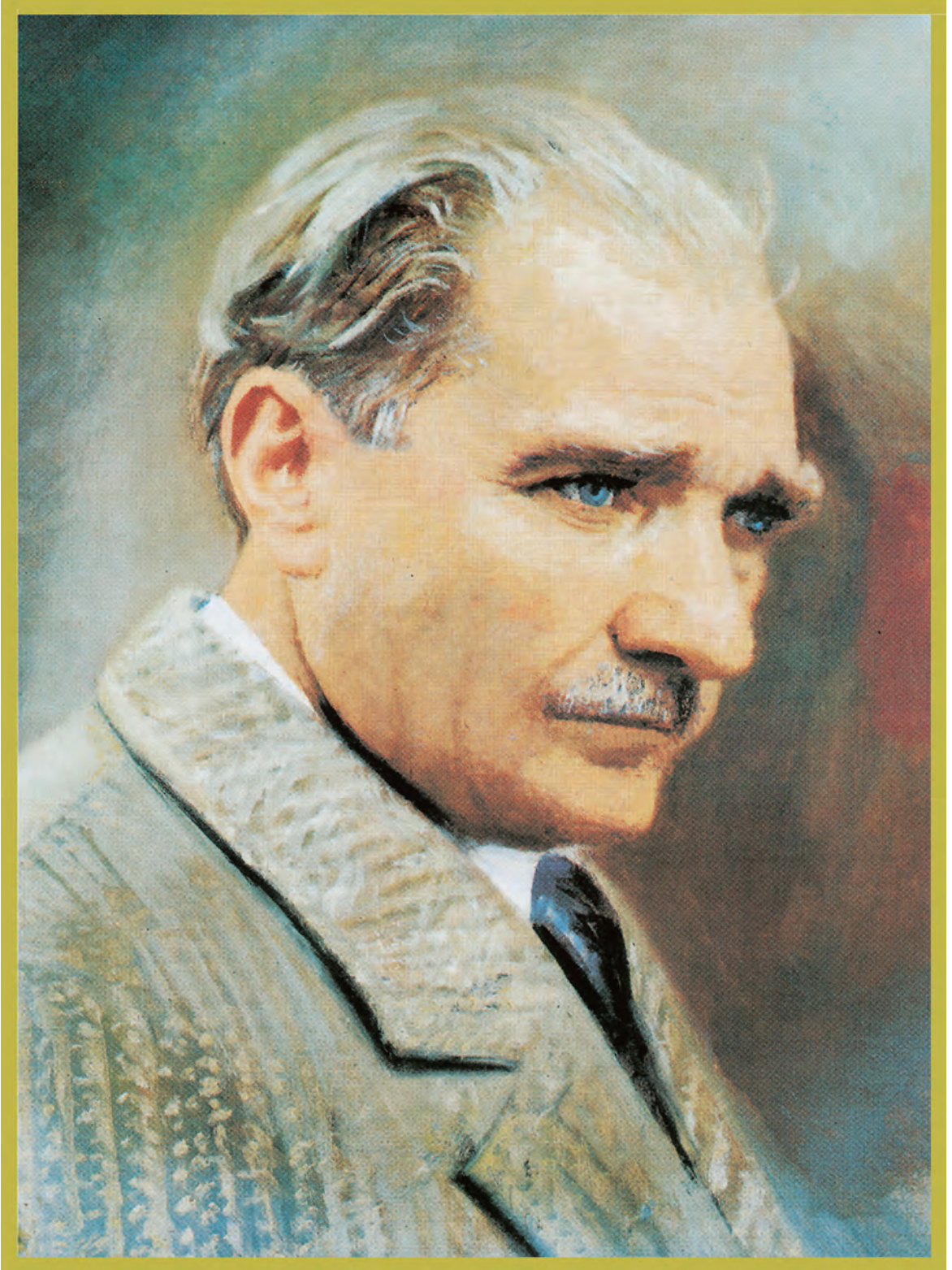
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

DERS MATERYALİNİN TANITIMI 12

1.1. KALEM ÇEŞİTLERİ	16
1. UYGULAMA- Kamış Kalemın Açılışı	19
1.2. KÂĞIT ÇEŞİTLERİ	22
1.2.1. Kâğıt Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar	24
2. UYGULAMA- Kâğıt Üzerine Uygulama Yapmak	25
1.3. ÂHARLAMA YÖNTEMLERİ	28
1.3.1. Nişasta Âharı	28
3. UYGULAMA- Nişasta Âharı Hazırlama	29
4. UYGULAMA- Kâğıda Nişasta Âharı Uygulama	32
1.3.2. Yumurta Âharı	35
5. UYGULAMA- Yumurta Âharı Hazırlama	36
6. UYGULAMA- Kâğıda Yumurta Âharı Uygulama	39
1.3.3. Mühre Çeşitleri	41
7. UYGULAMA- Âharlı Kâğıda Mühre Yapma	42
1.4. MÜREKKEP ÇEŞİTLERİ	44
1.5. HÜSN-İ HAT SANATINDA KULLANILAN DİĞER MALZEMELER	47
1.5.1. Hokka	47
1.5.2. Kalemtraş	47
1.5.3. Lika	47
1.5.4. Makta	47
8. UYGULAMA- Hat Sanatında Yardımcı Malzemeleri Kullanma	48
1. ÖĞRENME BİRİMİ- ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	51

İÇİNDEKİLER

2.1. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS MEŞKİ	54
2.1.1. Sülüs Alfabeti	55
2.2. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE RABBİYESİR	56
2.2.1. Rabbıyessir'in Anlamı	56
2.2.2. Rabbıyessir'deki Harflerin Ölçüleri	56
9. UYGULAMA- Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Rabbıyessir Yazma	58
2.3. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜFREDÂT	68
10. UYGULAMA- Şevki Efendi Tarzı Sülüs Harflerini Ölçüleriyle Yazma	70
11. UYGULAMA- Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Harfleri Yazma	93
12. UYGULAMA- Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Müfredât Yazma	117
2.4. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBÂT	130
13. UYGULAMA- Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Mürekkebât Yazma-1	132
14. UYGULAMA- Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Mürekkebât Yazma-2	145
2.5. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE SATIR YAZISI	160
2.5.1. Sülüs Hat Yazıları	160
2.5.2. Satır Yazısı ile İstif	163
2. ÖĞRENME BİRİMİ- ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	167

İÇİNDEKİLER

3.1. ŞEVKİ EFENDİ TARZI KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS YAZMA	170
3.1.1. Karalama Yapma	170
15. UYGULAMA- Kâğıt Üzerine Karalama Yapma	172
3.2. AHŞAP VE TAŞ ÜZERİNE SÜLÜS VE CELÎ SÜLÜS YAZMA	194
3.2.1. Yazılı Taş veya Ahşabın Kullanım Alanları	194
3.2.2. Yazı İğneleme	198
3.2.3. Yazıyı Ahşap ve Taşa Geçirme	200
3.3. DUVAR ÜZERİNE SÜLÜS VE CELÎ SÜLÜS YAZIMI	201
16. UYGULAMA- İğneleme Usulü İle Yazıyı Kâğıt, Ahşap, Taş ve Duvara Geçirme	206
3. ÖĞRENME BİRİMİ- ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	210
TERİMLER SÖZLÜĞÜ	212
KAYNAKÇA	216
CEVAP ANAHTARI	218

DERS MATERYALİNİN TANITIMI

Öğrenme biriminin sayısını gösterir.

Öğrenme birimindeki konuları gösterir.

Öğrenme biriminin adını gösterir.

1. Öğrenme Birimi

Hüsn-i Hat Sanatında Kullanılan Malzemeler

KONULAR

- 1.1. KALEM ÇEŞİTLERİ
- 1.2. KAĞIT ÇEŞİTLERİ
- 1.3. AHARLAMA YÖNTEMLERİ
- 1.4. MÜREKKEP ÇEŞİTLERİ
- 1.5. HÜSN-İ HAT SANATINDA KULLANILAN YARDIMCI MALZEMELER

TEMEL KAVRAMLAR

- Kalem
- Kağıt
- Ahar
- Mürekkep
- Hokka
- Kalemtıraş
- Mühre

NELER ÖĞRENECEKİNİZ?

Hüsn-i Hat sanatında kullanılan kalem, kağıt, mürekkep çeşitlerini, aharlama yöntemlerini öğrenecek ve yardımcı malzemeleri tanıyacaksınız.

Öğrenme biriminde neler öğrenileceğini gösterir.

Öğrenme birimindeki temel kavramları gösterir.

Sayfadaki karekod taratılarak uygulamalı video içeriklerine ulaşabileceğinizi gösterir.

HAZIRLANALIM

Konuya ilişkin öğrencinin hazır bulunuşluluğunu ortaya çıkarır.

DİKKAT EDELİM

Konuya ilişkin önemli uyarılar içerir.

BUNLARI BİLELİM

Öğrenme birimlerinde yer alan konuların pekiştirilmesine yönelik bilgiler içerir.

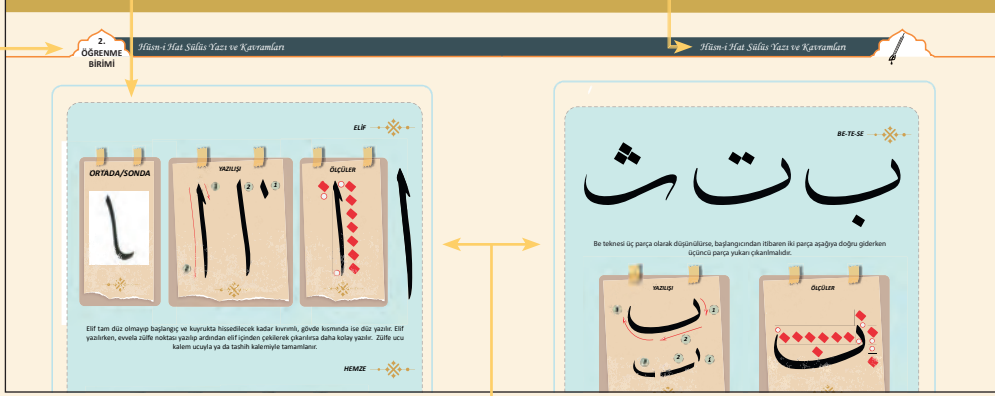

DERS MATERYALİNİN TANITIMI

Öğrenme biriminin sayısını gösterir.

Uygulama sayfasını gösterir.

Öğrenme biriminin adını gösterir.

Uygulama sayfalarındaki örnek çalışmalarını gösterir.

GÖRSEL KAYNAKÇASI

Karekod, ders materyalinde kullanılan görsel kaynakça listesini gösterir.
<http://kitap.eba.gov.tr/karekod/Kaynak.php? KOD= 1690>

Sayfadaki karekod taratılarak ders materyalinde kullanılan görsellerin kaynakçasına ulaşabilirsiniz.

BİLGİ KUTUSU

Konularla ilgili kısa ve özlü bilgileri içerir.

NASIL YAPILIR?

Uygulamaya ilişkin pratik bilgiler içerir.

NOT EDELİM

Konuya ilişkin önemli uyarılar içerir.

OKUYALIM

Konuya ilişkin verilmiş metinleri içeren bölümdür.

1. Öğrenme Birimi

Hüsn-i Hat Sanatında Kullanılan Malzemeler

KONULAR

- 1.1. KALEM ÇEŞİTLERİ
- 1.2. KÂĞIT ÇEŞİTLERİ
- 1.3. ÂHARLAMA YÖNTEMLERİ
- 1.4. MÜREKKEP ÇEŞİTLERİ
- 1.5. HÜSN-İ HAT SANATINDA KULLANILAN YARDIMCI MALZEMELER

TEMEL KAVRAMLAR

- Kalem
- Kâğıt
- Âhar
- Mürekkep
- Hokka
- Kalemtraş
- Mühre

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

Hüsn-i Hat sanatında kullanılan kalem, kâğıt, mürekkep çeşitlerini, âharlama yöntemlerini öğrenecek ve yardımcı malzemeleri tanıyacaksınız.

1.1. KALEM ÇEŞİTLERİ

HAZIRLANALIM

1. “O, (insana) kalemle yazmayı öğretti.” (Alak sûresi, 4) ayetindeki “kalem” vurgusu üzerinden düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. İnsanlık tarihinde bilginin nesiller boyu aktarılmasında kalemin önemini ve yerini tartışınız.

Hüsn-i hatta kullanılan kalemler çok çeşitli olmakla beraber bazıları şunlardır:

- Kamış kalem
- Cava kalem
- Bambu kalem
- Tahta kalem
- Kargı kalem

Hat sanatının icrasında ince yazılar için kamış, biraz iri hatlar için bambu ya da kargı kalemler kullanılır. Mushaf-ı Şeriflerin yazımında, ucunun uzun süre bozulmaması sebebiyle cava kalemi tercih edilmiştir (Görsel: 1.1). Celî yazılar ebat olarak büyük olduklarından tahtadan yapılma ağaç kalemlerle özel olarak yazılmıştır.

Kamış kalemler

Bambu kalemler

Kargı kalemler

Cava kalemler

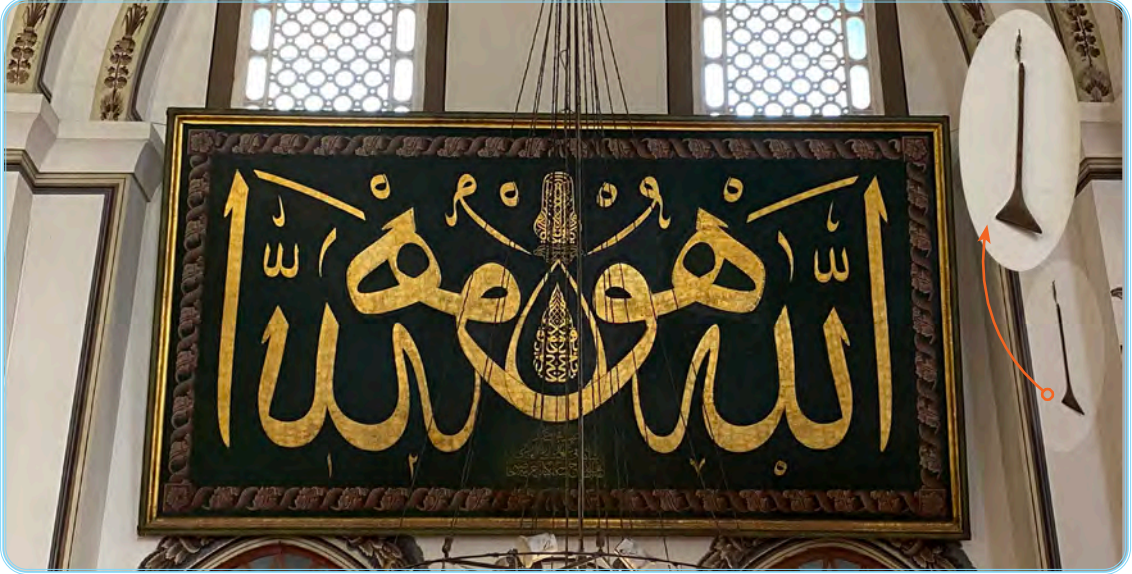
Görsel 1.1: Kalem çeşitleri (İsmet Gülnihal)

DİKKAT EDELİM

Hat sanatının icrasında madenî uçlu kalemler de kullanılabilir. Ancak bu kalemler, kamış kalemler gibi tabiî olmayıp yazım esnasındaki el hareketlerine de yatkın değildir. Bu nedenle madenî uçlu kalemler, kamış kalemler kadar hat sanatına güzellik katmaz.

Kamış kalemin yetmediği kalınlıktaki yazılar için tahta kalem kullanılmaktadır. Sağlam yapılı ağaçlardan imal edilen bu tip kalemlerin sap kısımları elin kavrayabilmesi için ince yapılmıştır. Çok geniş yazılar için kalem imal edilmemiş, bu tip kalın yazılar kareleme usulü kullanılarak çizimle meydana getirilmiştir (Görsel: 1.2).

Görsel 1.2: Abdulfettah Efendi'ye ait celi yazı ve celi yazılarda kullanılan tahta kalem örneği, Bursa Ulucami

BUNLARI BİLELİM

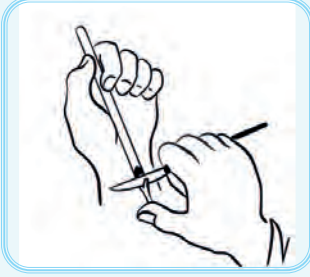
Görsel 1.3: Mehmet Özçay'a ait bambu kalem

- **İyi bir kalem:** Kamış, koparıldığı esnada yazmaya elverişli olmayıp bir müddet tezek (hayvan gübresi) altında bekletilir, pişip sertleşmesi sağlandıktan sonra kullanıma hazır hâle gelir. Hat sanatında kullanılacak iyi bir kalem ne çok sert ne çok yumuşak ne çok kalın ne de çok ince olmalıdır. İyi bir kalem eğri, yassı ve dalgalı da olmayıp tabiî bir sertliğe sahiptir. İnce, uzun ve düzgün bir silindir biçimindedir. Boğum araları en az bir karış kadardır. Sert bir zemine 15-20 cm yükseklikten bırakıldığı zaman çevik, genç ve dinç bir ses çıkarır. Sağlam olmayan çatlak bir kamışın çıkardığı ses ise kısık ve boğuktur (Görsel: 1.3).

1. ÖĞRENME BİRİMİ

Hüsn-i Hat Sanatında Kullanılan Malzemeler

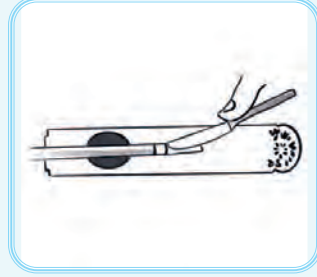
- **Kat' etmek:** Ucu kalemtraş ile yontulmuş kalemi (Görsel: 1.4) makta üzerine koyup ucunu istenilen eğimde kesme işlemidir (Görsel: 1.5).
- **Şakk etmek:** Yontulmuş ve ucu kesilmiş kalemin dil kısmını kalemtraş ile makta üzerinden 1 cm kadar çatlatma işlemidir. Kalem çatlağı denen bu yarık mürekkebin ağza düzgün akmasını sağlar (Görsel: 1.6). Şakkedilen kalem ağzının yazandan tarafa kalan yakasına ünsî, diğerine de vahşî adı verilir. Kalem şakkedilirken vahşî taraf biraz daha geniş bırakılır.

Görsel 1.4: Kalemi yontma

Görsel 1.5: Kat' etme

Görsel 1.6: Şakk etme

OKUYALIM

Kur'ân-ı Kerim'de "Kalem"

"O, kalemle yazmayı öğretendir, insana bilmediğini öğretendir." *Alak sûresi, 4*

"(Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir.

Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kur'a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırken de yanlarında değildin."

Âl-i İmrân sûresi, 44

"(Ey Muhammed) Andolsun kaleme ve satır satır yazdıklarına (Görsel: 1.7) ki, sen Rabbinin nimeti sayesinde, bir deli değilsin."

Kalem sûresi, 1-2

"Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa, arkasından yedi deniz daha ona katılsa, Allah'ın sözleri (yazmakla) yine de tükenmez. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."

Lokmân sûresi, 27

Görsel 1.7: Nuria Garcia Masip,
Kalem sûresi, 1

1. UYGULAMA

Kalemin Açılışı (Demir Ali Kurtulmuş)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak kamış kalem açmanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

- Kamış
- Kalemtraş
- Makta (Kalem açma yatağı)

Uygulama için öneriler

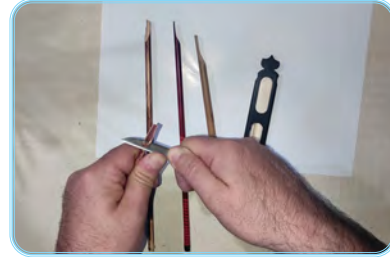
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Kalem açma çalışması yaparken tüm dikkatinizi sadece yaptığınız çalışmaya veriniz. En ufak bir dikkatsizliğin hataya sebep olabileceğini unutmayınız.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.
- Kalem ağzını ne çok kısa ne de çok uzun açınız. Çünkü fazla uzun açılan kalemin idaresi zordur, fazla kısa açılan kalemin ise eli kirletme ihtimali vardır.
- Uzun dilli kalemlerle daha hızlı yazabileceğinizi dikkate alınız.

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz (Görsel: 1.8).
2. Elinize aldığınız kamışın boğumunu kalemtraşla alınız (Görsel: 1.9).

Görsel 1.8: Makta, kalemtraş, kamış, kamış kalem

Görsel 1.9: Kalemin boğumunu alma

3. Kalemin uç kısmını sol avucun içine yatırınız (Görsel: 1.10).
4. Kalemin açılan kısmını uzunca bir badem görüntüsü verinceye kadar iki yandan kesiniz. Kalemi titizlikle yontunuz (Görsel: 1.11).

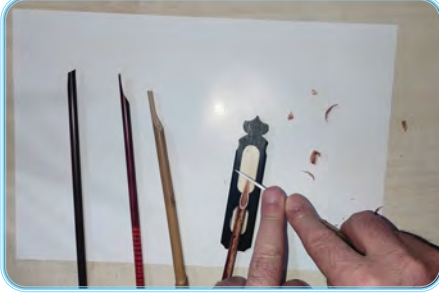

Görsel 1.10: Kalemi açma

Görsel 1.11: Kalemi yontma

5. Kamışın sırt bölümünü makta üzerine yatırınız. Makta üzerinde kalemin ucunu yazılacak yazının gerektirdiği eğimi gözeterek kesiniz (kat' etmek) (Görsel: 1.12).
6. Kalemtraşın ucuyla dili tam ortasından bir santim kadar çatlatınız (şakk etmek) (Görsel: 1.13).

Görsel 1.12: Kalem kat' etme

Görsel 1.13: Kalem şakk etme

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Kalem Açma Uygulaması Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1.	İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri aldı.				
2.	Kamış kalemin boğum kısmını kalemtraş ile aldı.				
3.	Kalemin açılan kısmını uzunca bir badem görüntüsü verinceye kadar kesti.				
4.	Kalem titizlikle yonttu.				
5.	Kalem makta üzerine koyarak istediği eğiklikte ucunu kesti.				
6.	Kalemin yontulan ucunu kalemtraş ile 1 cm kadar çatlattı.				

OKUYALIM

Hattât Halim Özyazıcı'dan Kalma Yadigâr Eserler

- Hocam merhabalar, kısaca kendinizden bahseder misiniz?

- Ben İsmet Gülnihal, Bilecik'in Bozüyük ilçesinde 1961 yılında doğmuşum.

- İsmet Bey, hat sanatıyla ilgili çalışmalarınız olduğunu biliyorum. Bu sanata ilginiz nasıl başladı?

- Aslında hat sanatına merakım çocukluğuma kadar iner. Küçüklüğümde gittiğim camilerin duvar yazıları dikkatimi çekiyordu. Onları resmederek yazmaya çalışıyordum. 2000 yılında Hattat Yusuf Sezer'den rik'a, nesih ve sülüs yazılarından icazet aldım. Birçok Avrupa ülkesinde hat sanatı hakkında sergiler açtım. Seminerler vererek bu sanatı tanıtmaya çalıştım. Zamanla hat levha ve malzemelerinden elde edebildiklerimden koleksiyonumu oluşturdum. Bu sanat dalında gördüğüm malzeme eksikliğini -hocalarımın da teşvikiyle- bir nebze gidermek adına hat malzemelerini ürettim. Ayrıca sülüs, nesih ve rik'a meşk kitaplarını yazmak; hat ve hattatların hatıraları ile ilgili üç kitap serisi yayınlamak nasip oldu.

- Hocam, Hattât Mustafa Halim Özyazıcı'nın terekesinden kalma hat malzemelerinin sizde mahfuz olduğunu öğrendim. Bu nasıl oldu? Anlatır mısınız?

- Evet, 2000 yılında Mustafa Halim Özyazıcı'nın terekesinden epey eser aldım. Bunlar arasında şunları sayabilirim: Çeşitli hatlar, kalıp yazılar, âharlı âharsız yazı kâğıtları ile o dönemin ebru kâğıtları, kendisinin imzaladığı bazı kitaplar, mıstar çeşitleri, yüzlerce kalem, divit, kalemtraş, makta, hat sandığı vb. şahsi eşyalarını aldım (Görsel: 1.14). Yıllarca bu hattatımız için müze kurulması için şahsen müracaat ettimse de muhatap bulamadım. Zamanla bendeki bu kıymetli malzemelerden birçoğunu bazı hattât arkadaşlara hediye ettim. Bazılarını tablo haline getirerek koleksiyon oluşturdum.

- İsmet Bey, her ne kadar hâl-i hazırda bu nadide eserlerin kıymeti tam anlamıyla takdir edilmese de hüsn-i hat terazisinde ağır gelecek bu eserleri muhafaza altına alıp istikbale taşıyan siz gibi münevverlere müteşekkirim. Çalışmalarınızla rızayı ilâhi yolunda istihdam olunmanızı Rabbimizden niyaz ederim.

- Sağ olun Erkan Hocam. Ben de, rızayı ilâhiye vasıl edecek işlerde muvaffak olmanızı temenni ederim.

28.08.2022, İstanbul

E. Taşdelen

Görsel 1.14: M. Halim Özyazıcı'ya ait hat malzemeleri (İsmet Gülnihal)

1.2. KÂĞIT ÇEŞİTLERİ

HAZIRLANALIM

Farklı kâğıt türlerinin üretilmesinde ne gibi amaçlar gözetilmiş olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

İnsanların ilk zamanlarda kilden yaptıkları tabletleri yazı malzemesi olarak kullandıkları düşünülmektedir. Bazı ilim adamları bu tabletleri Hz. Adem'e kadar götürür. Zamanla daha pratik yazı malzemeleri icat etme arayışı insanların çeşitli bitkilerden kâğıt imâl etmesiyle neticelenmiştir. Böylece kâğıt, ilmin aktarılmasında önemli bir yer teşkil etmiştir.

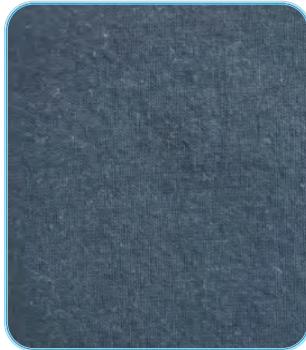
Hat sanatında kâğıt, âharlanmadan önce boyanmalıdır. Şayet kâğıt renkli ve el yapımı ise boyanmadan da âharlanabilir. Boyama işleminde genellikle nebatattan (bitki) yararlanılır. Suda kaynatılan nebat bir tekneye boşaltıldıktan sonra kâğıtlar bu tekneye batırılıp çıkartılır ve kurutulur. Bu muamele, renkli suyun sünger veya pamukla kâğıt üzerine sürülmesi şeklinde de yapılabilir. Çay, kâğıdın cinsine göre kâğıda nohudi ya da krem rengi verir. Cevizin yeşil dış kabuğu veya nar kabuğu yeşile kaçan limon sarısı, soğan kabuğu da yoz sarı bir renk sağlar. Farklı nebat cinsleriyle farklı renkler, aynı nebat cinsinin farklı dozajları ile de farklı tonlar elde edilir (Görsel: 1.15).

Muz ağacından mâmul kâğıt

Pamuk-ketenden mâmul kâğıt

Paçavra pamuktan mâmul kâğıt

Ham pamuktan mâmul kâğıt

Görsel 1.15: El yapımı çeşitli kâğıtlar (Emrah Yılmaz)

BUNLARI BİLELİM

- Eski hattatlar Hind âbâdisi, Buhara, Alikurna, Hataî ve Japon kâğıdı gibi değişik kâğıtlar kullanırlardı. Bunların en iyisi Hindistan'ın Devletâbad şehrinde imal edilen Hind âbâdisidir. Alikurna diye adlandırılan Avrupa kâğıtları ise genellikle filigranlı olurdu.
- Hat sanatında kâğıda sürülen âhar yazıya göre değişiklik arz eder. Kur'ân-ı Kerimler çok büyük bir ebat teşkil etmesin diye ince bir tabaka olarak kâğıdın her iki tarafına âhar sürülür.
- Meşk ve levha için kâğıdın tek tarafı kullanılacağından sadece kullanılacak tarafa âhar sürülmeli ve mümkün merteye âharın kalın olmasına önem verilmelidir.
- Özellikle ta'lik yazılar için olan kâğıtlarda âharın çok kalın olması gerekmektedir.

NASIL YAPILIR?

Kâğıdı yazıya hazır hâle getirmenin bir çok yolu vardır. Onlardan biri de şöyledir: Beyaz şap, havanda dövülür ve su içinde eritilerek ateşte iyice kaynatılır. Elde edilen sıvı, bir kap içine dökülerek sıcak iken içine aharlanacak kâğıt batırılıp çıkarılır ve bir yere serilerek gölgede kurutulur. Sonra bir miktar su kaynatılır. Bir avuç miktarı nişasta suya dökülür ve devamlı karıştırılarak nişasta kokusu kalmayınca kadar kaynatılır. Sonra bir teneke kap içine boşaltılıp, önceden şaplanıp kurutulmuş kâğıtlar bu suya batırılır ve gölgede kurutulur. Bundan sonra da mührü vurularak parlatılır. Böyle bir kâğıt ne kadar beklerse o kadar iyi olur. Hatta bir kaç sene duran aharlı kâğıtlar yazı yazmaya daha uygun olurlar.

OKUYALIM

Kâğıdın Tarihçesi

8'inci asırdan itibaren Çin'den Bağdat'a, oradan ise tüm İslam coğrafyasına yayılan kâğıt üretimi, bilginin aktarılmasında en büyük kolaylığı sağladı. Müslümanlar, kâğıt üretiminde yepyeni teknikler geliştirdiler, farklı hammaddelerle çok çeşitli kâğıtlar ürettiler. Onlardan biri olan "Türk kâğıdı" tekniği, günümüzde tüm dünyada kaliteli yazı kâğıtlarında ve kitaplarda hâlâ kullanılmaktadır (Görsel: 1.16).

Bundan 1200 yıl önce, Müslümanların 751 Talas Savaşı'nda ele geçirilen Çinli esirlerden kâğıt üretiminin sırlarını öğrenmeleriyle birlikte Bağdat'ta kâğıt üretimi yayılmaya başladı ve kısa sürede batıda Şam, Taberiye ve Trablus'a kadar ulaştı. Üretim artmasıyla birlikte kâğıt ucuzladı ve daha kaliteli hale geldi. Avrupa'ya ihraç edilen kâğıt ürünlerinin başlıca kaynağı Şam'daki fabrikalardı. Lif uzunluğu ve dayanıklılığı sayesinde kaliteli kâğıt üretimini mümkün kılan kenevir hammaddesinin yetiştirilebilmesi, Suriye'deki üretim merkezlerini olumlu etkileyecekti. Bugün yenilebilir ve çevre dostu olarak kabul edilen kenevir kâğıdının üretim maliyeti de ağaçlardan elde edilen kâğıdın yarısı kadardır.

fikriyat.com (Düzenlenmiştir.)

Görsel 1.16: Bilginin hafızası kâğıdın eski bir kitapta kullanılışı

1.2.1. Kâğıt Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar

Hattat, kalem ve mürekkep gibi kâğıdını da özenle seçer. Ham kâğıt (âharlanmamış), kalemi kaydırmaz, mürekkebi iyi tutmaz, yazıyı yansıtmaz. Bu nedenle kâğıdın terbiye edilmesi gerekir. Hüsn-i hat sanatında ham kâğıt mürekkebi emeyeceğinden ve tashihe (düzeltmeye) imkân vermeyeceğinden makbul değildir.

Hat sanatında yazının çeşidine göre kâğıda sürülen âharın cinsi değişir. Kur'ân-ı Kerim yazmak için hazırlanan kâğıtların her iki tarafı da âharın en incisi ile âharlanırdı. Levha, meşk ve buna benzer yazılar için kullanılan ve sadece tek tarafına yazı yazılacak olan kâğıtların âharları birkaç kat olmak üzere kalın sürülürdü. Bu kâğıtlar üzerindeki yazılarda düzeltme yapılması istenildiğinde kâğıt bozulmadan düzeltme yapılabilirdi. Ta'lik yazı için kullanılacak kâğıtlara sürülen âhar tabakası çok kalın olurdu. Ta'lik yazı için âhar yapanlar kendilerine mahsus soğuk damga yapmışlardı ve hazırladıkları hususi kâğıtları bu damga ile damgalardı.

DİKKAT EDELİM

Kâğıt; terbiye edilmeden, ham hâliyle hat sanatında kullanılmaz. Kalem ve mürekkeple uyum sağlaması için usulünce boyanmış ve terbiye edilmiş kâğıt kullanımı önemlidir. Ham (âharlanmamış) kâğıt, mürekkebi emeyeceğinden ve tashihe imkân vermeyeceğinden makbul değildir. Bu nedenle hat sanatında kullanılacak kâğıdın muhakkak terbiye edilmesi gerekir (Görsel: 1.17).

Hat sanatında kullanılan kâğıt asitsiz olmalıdır çünkü asit zamanla kâğıdın yanmasına sebep olmaktadır. "Bidaatü'l Mücevvid" adlı eserde kaydolduğuna göre, Yakut ile İbn-i Hilal, kâğıt kullanımı ile ilgili olarak şöyle demişlerdir: "Kâğıdın pürüzlü olmayanını, düz ve yumuşak olanını kullan ki hattın cevdetine erebilesin." Ayrıca kâğıt seçiminde şunlara da dikkat edilmelidir: Rutubeti çabuk emen kâğıtlara, yazıldıktan sonra kıvrılıp buruşan ve sertleşen veya aşırı ince olması nedeniyle mürekkebi arkasına çıkartan kâğıtlara da yazı yazılmamalıdır.

Görsel 1.17: Âharlanmış kâğıt

2. UYGULAMA

Kâğıt Üzerine Uygulama Yapma (Demir Ali Kurtulmuş)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak kâğıt üzerine çizimler yapmanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

- 2-3 mm açılı bir kalem
- Yazı altlığı
- Pürüzsüz bir kâğıt
- Mürekkep

Uygulama için öneriler

- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Çalışma yaparken tüm dikkatinizi yaptığınız çalışmaya veriniz. En ufak bir dikkatsizliğin hataya sebep olabileceğini unutmayınız.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.

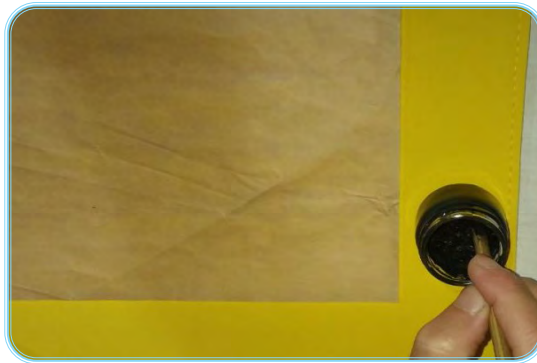
İşlem basamakları

1. Malzemeleri hazır hâle getiriniz (Görsel 1.18).

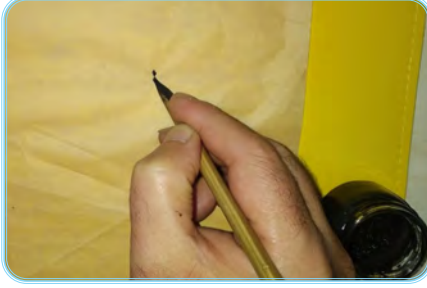
Görsel 1.18: Malzemeler

2. Kalemi hokkaya batırınız (Görsel 1.19).

Görsel 1.19: Kalemi hokkaya batırma

3. Kâğıda dikey, yatay olarak noktalar koyunuz ve çizgiler çekiniz (Görsel 1.20, 1.21).

1

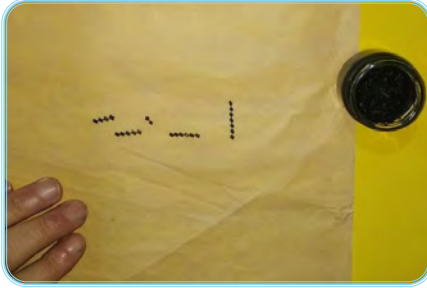
2

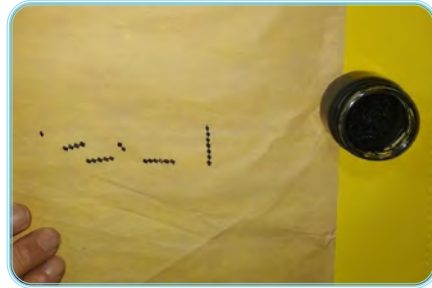
3

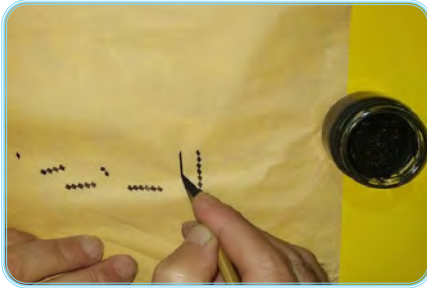
4

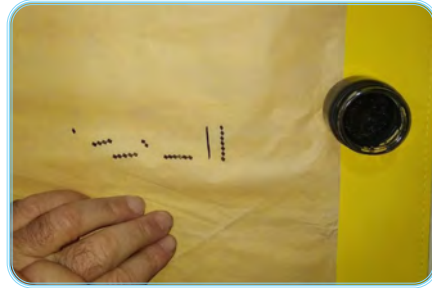
5

6

7

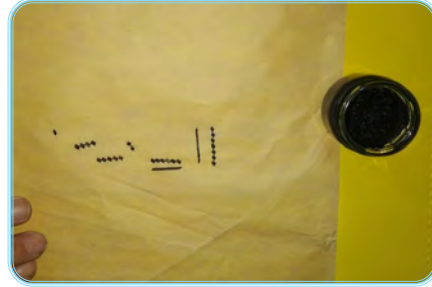

8

Görsel 1.20: Kâğıt üzerine uygulama

9

10

11

12

Görsel 1.21: Kâğıt üzerine uygulama

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Kâğıt Üzerine Uygulama Yapma Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri aldı.					
2. Malzemeleri hazır hâle getirdi.					
3. Kalemı hokkaya batırdı.					
4. Kâğıda yatay ve dikey noktalar koydu.					
5. Kâğıda yatay ve dikey çizgiler çizdi.					

1.3. ÂHARLAMA YÖNTEMLERİ

HAZIRLANALIM

Sanatkâr olsanız, icra ettiğiniz sanatta meydana gelebilecek hataları telafi etmek için ne gibi önlemler alırdınız? Arkadaşlarınızla bunun üzerine beyin fırtınası yapınız.

Âharlama, kâğıdın boyanmasından sonra üzerine yazılacak yazıların bir yanlışlık ihtimaline karşı kolayca silinip düzeltilmesini sağlayan, mürekkeple kâğıt zemin arasında koruyucu bir tabaka oluşturma çalışmasıdır. Ayrıca âharlı kâğıt daha pürüzsüz olduğundan kalemin kâğıt üzerindeki hareketi daha kolaylaşır. Âharlı kâğıt üzerinde yapılmış bir hata nemli bir bez veya pamukla hatta dil ile giderilebilir. Âharlama yumurta ve nişasta olmak üzere iki çeşit malzemeden yapılır.

BİLGİ KUTUSU

Kâğıdın âharlanması birçok faydası vardır. Bunlar:

- Kâğıt cilalanmış olur.
- Kâğıt yıpranmadan yazının birkaç defa silinip yeniden yazılması mümkün olur.
- Kalemin kâğıt üzerinde kayması daha rahat olur.
- Mürekkebin kâğıda dağılması engellenir böylece yazının keskinliği sağlanır.
- Yazının daha uzun süre bozulmadan muhafaza edilmesine imkân tanır.

1.3.1. Nişasta Âharı

Herhangi bir kâğıt ilk önce nişasta ile âharlanır. Bu, âharın birinci aşamasıdır. İkinci aşamada ise yumurta âharı yapılır. El ile yapılmış kâğıtlarda pürüzler çok olduğundan kâğıt mutlaka nişasta ile âharlanmalıdır. Ancak fabrikasyon düz bir kâğıda direkt yumurta âharı da yapılabilir. Sadece nişasta ile âharlanmış kâğıtları genellikle müzehhipler tercih ederler.

NASIL YAPILIR?

Bir kâseye istenilen kadar nişasta konur. Önce soğuk su ile nişasta ezilir, daha sonra kaynar suyun içinde kısık ateşte ağır ağır pişirilir. Bir tülbent yardımıyla süzülen bu sıvı kâğıda sürülmeye hazır hâle gelmiştir.

3. UYGULAMA

Nişasta Âharı Hazırlama (Geleneksel el yapımı kâğıt ustası Emrah Yılmaz)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak nişasta âharı hazırlamanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

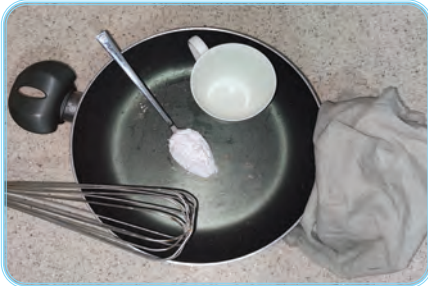
- 1 çorba kaşığı
- Süzgeç / tülbent
- 1 bardak su
- buğday nişastası
- Cezve / tencere
- Çırpıcı

Uygulama için öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.
- Daha fazla nişasta âharı yapacaksanız bir ölçek nişastaya on ölçek su ilave ediniz.
- Pişen âharı ocaktan aldıktan sonra karıştırarak soğutunuz.
- Âhar etrafa bulaşırsa leke yapmaması için âharı nemli bir bezle siliniz.
- Dökülmemesi veya zarar görmemesi için hazırlanan âharı kapalı bir kaba koyunuz.
- Bozulmaması için arta kalan âharı buzdolabında muhafaza ediniz.

İşlem basamakları

1. Malzemeleri hazır hâle getiriniz (Görsel: 1.22).
2. Tencereye nişasta (Görsel: 1.23) ve suyu ekleyiniz (Görsel: 1.24).

Görsel 1.22: Nişasta âharı malzemeleri

Görsel 1.23: Kaba nişasta koyma

Görsel 1.24: Nişastaya su ekleme

1.
ÖĞRENME
BİRİMİ

Hüsn-i Hat Sanatında Kullanılan Malzemeler

3. Topaklanmayı engellemek için nişasta ile suyu iyice karıştırınız (Görsel: 1.25).
4. Ateşte sürekli karıştırarak pişiriniz (Görsel: 1.26).

Görsel 1.25: Nişasta ile suyu karıştırma

Görsel 1.26: Karışımı ocakta pişirme

5. Kaynama seviyesine gelince (Görsel: 1.27) ocağı kısarak 3-4 dk. kadar daha pişiriniz (Görsel: 1.28). Bu işlem nişasta kokusunun tamamen çıkması içindir. Bu işlemden sonra ocağı kapatınız.

Görsel 1.27: Karışımı kaynatma

Görsel 1.28: Kısık ateşte tutma

6. Ocaktan alınan karışımı soğumaya bırakınız (Görsel: 1.29).
7. Soğuyan âharın üzerindeki kaymak tabakayı alınız. Karışımı tülbent gibi ince gözenekli bir süzgeçten geçirerek pütürsüz hâle gelmesini sağlayınız (Görsel: 1.30, 1.31, 1.32).

Görsel 1.29: Âharı soğumaya bırakma

Görsel 1.30: Âharı süzgece aktarma

Görsel 1.31: Âharı süzme

Görsel 1.32: Süzölmüş âhar

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Nişasta Âharı Hazırlama Uygulaması Derecelendirme Ölçeği

Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
			Zayıf	Orta	İyi
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
	1.	İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri aldı.			
	2.	Malzemeleri hazır hâle getirdi.			
	3.	Bir kaba suyu ve nişastayı ekledi.			
	4.	Nişasta ile suyu iyice karıştırdı.			
	5.	Ateşte sürekli karıştırarak pişirdi.			
	6.	Kaynama seviyesine gelince ocağı kısarak 3-4 dk. daha pişirdi.			
	7.	Nişasta kokusu çıkınca karışımı ocaktan aldı.			
	8.	Hazırladığı karışımı soğuyuncaya kadar bekletti.			
	9.	Bekleyen karışımın üstündeki kaymak tabakayı aldı.			
	10.	Karışımı tülbent gibi ince gözenekli bir süzgeçten geçirdi.			

4. UYGULAMA

Kâğıda Nişasta Âharı Uygulama (Emrah Yılmaz)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak kâğıda nişasta âharı uygulamanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

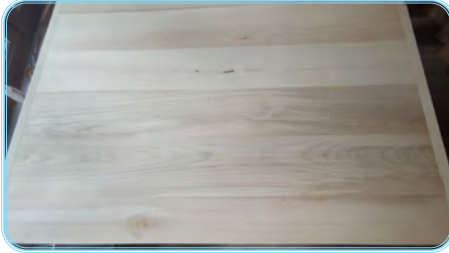
- Nişasta âharı
- Kâğıt
- Su bazlı bant
- Düz bir plaka
- Fırça veya sünger

Uygulama için öneriler

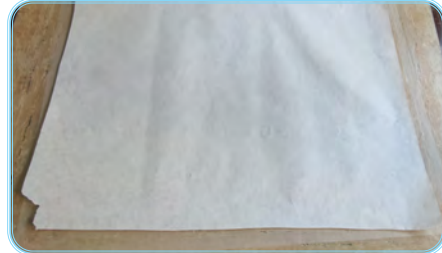
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.
- Nişasta âharında tek seferde birkaç fırça darbesi uygulayabilirsiniz. Ancak sürme işleminde fırça veya sünger yönünün yatay ve dikey olmasına dikkat ediniz.

İşlem basamakları

1. Malzemeleri hazır hâle getiriniz.
2. Düz bir zemin üzerine plakayı koyunuz (Görsel: 1.33).
3. Kâğıdı plaka üzerine yerleştiriniz (Görsel: 1.34).

Görsel 1.33: Plakanın düz zemine konulması

Görsel 1.34: Kâğıdı plakaya serme

4. Süngeri âhara batırınız (Görsel: 1.35).
5. Âharı kâğıda yatay olarak sürünüz (Görsel: 1.36).

Görsel 1.35: Süngeri âhara batırma

1

2

Görsel 1.36: Âharı kâğıda yatay sürme

6. Âharı yatay olarak güzelce yedirdikten sonra dikey olarak sürünüz (Görsel: 1.37).

Görsel 1.37: Âharı kâğıda dikey sürme

7. Âharı sürme işlemi bittikten sonra kâğıdın kendini toplamaması için etrafını su bazlı bantla bantlayınız (Görsel: 1.38).

8. Nişasta âharı sürdüğünüz kâğıdı kurumaya bırakınız (Görsel: 1.39).

Görsel 1.38: Kâğıdı plakaya sabitleme

Görsel 1.39: Âharlı kâğıdı kurutma

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölççeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Kâğıda Nişasta Âharı Uygulama Uygulaması Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
		1. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri aldı.			
		2. Malzemeleri hazır hâle getirdi.			
		3. Düz bir zemin üzerine plakayı koydu.			
		4. Kâğıdı plaka üzerine serdi.			
		5. Fırçayı âhara batırarak kâğıdı enlemesine-boylamasına âharladı.			
		6. Sürme işlemi bittikten sonra kâğıdın etrafını plakaya bantladı ve kurumaya bıraktı.			

En Eski Kur'ân-ı Kerim Bölümlerinden Biri Bulundu

Şimdiye kadar bulunan en eski Kur'ân-ı Kerim bölümlerinden biri, İngiltere'deki Birmingham Üniversitesi'nde ortaya çıkarıldı. Karbon testi, iki parşömendeki el yazmasının bin 370 yıl öncesine ait olduğunu gösterdi.

İngiliz Kütüphanesi'nin el yazması uzmanlarından Muhammed İsa Valey, "Bu son derece heyecan verici keşfin, İslam dünyasında büyük sevince yol açacağına eminim" dedi.

Hicaz Arapçasıyla yazılmış Kur'ân-ı Kerim'in, Birmingham Üniversitesi Kütüphanesi'nde Ortadoğu'dan gelen kitaplar ve belgeleri gözden geçiren bir doktora öğrencisi tarafından bulunduğu belirtildi.

Görsel 1.40: İlk dönem bir Mushaf nüshası

Birmingham Üniversitesi Özel Koleksiyonlar Müdürü Susan Worrall, doktora öğrencisinin önerisiyle el yazmasına yaşının belirlenmesi için karbon testi uygulandığını ve test sonucunun kendilerini şaşkına çevirdiğini söyledi. Worrall, "Dünyanın en eski Kur'ân-ı Kerimlerinden birinin üniversitemizde olması, hayal bile edemeyeceğimiz bir şeydi" dedi.

Yazan kişinin, Hz. Muhammed'le aynı dönemde yaşadığı tahmin ediliyor

Oxford Üniversitesi Radyo Karbon Hızlandırıcısı Birimi'nde yapılan test, sayfaların 568 ve 645 yılları arasında yazıldığını ortaya çıkardı.

Birmingham Üniversitesi Hristiyanlık ve İslamiyet Profesörü David Thomas, "Bu el yazmaları, İslamiyet'in kurulduğu ilk yıllara ait. Kur'ân-ı Kerim, 610 ve 632 yılları arasında indirildi. Bu el yazmalarını yazan kişinin, Hz. Muhammed'le aynı dönemde yaşadığını, hatta peygamberi tanıdığını düşünüyoruz" dedi.

Kur'ân-ı Kerim'in bölümlerinin önce parşömen, taş, palmiye yaprakları ve develerin kürek kemikleri üzerine yazıldığını hatırlatan Thomas, kutsal kitabın daha sonra kitap hâline getirildiğini ve üçüncü halife Osman bin Affan tarafından dağıtıldığını söyledi.

El yazması Kur'ân-ı Kerim sayfaları, Irak'ta dünyaya gelen Keldani Kilisesi mensubu Alphonse Mingana tarafından toplanıp 1920'li yıllarda İngiltere'ye getirilen yaklaşık 3 bin kitap ve belge arasında yer alıyor.

aa.com.tr (Düzenlenmiştir.)

1.3.2. Yumurta Âharı

Hattatlar yumurta âharlı kâğıtları kullanırlar. Bunun için de kâğıdın önce nişasta ile âharlanması lazımdır. Nişasta ile âharlanmış kâğıt kuruduktan sonra üzerine yumurta âharı yapılır. El alıştırmalarında karalama yapmak için fabrikasyon düz bir kâğıda direkt yumurta âharı da yapılabilir. Ancak levha gibi bir eser yazılacaksa nişasta âharlı kâğıt üzerine yumurta âharı yapılmalıdır.

NASIL YAPILIR?

Bir kâseye birkaç yumurtanın sadece akı alınır (Görsel: 1.41). Yumurta kadar bir şapla bu yumurta akı elle sürekli daire şeklinde karıştırılır. Yumurta akının yapışkanlığı ve şeffaflığı gidene ve kâsedeki sıvı su hâline gelip üstü köpük tutana kadar bu işleme devam edilir. Üstteki köpük ile sıvının birbirinden ayrılması için birkaç saat beklemeye alınır. Daha sonra üstteki sertleşmiş köpüğün altındaki sıvı başka bir kaba alınır. İşlem yapılacak kâğıda bu sıvı yumuşak bir fırça yardımıyla sürülerek işlem tamamlanır.

DİKKAT!

Yumurta âharında eğer kâsedeki köpük sıvıdan ayrılmadan kullanılırsa kâğıt üzerinde oluşan pütürler yazının güçlkle yazılmasına ve âharın atmasına sebep olur.

Görsel 1.41: Yumurta akını sarısından ayırma

BİLGİ KUTUSU

Lisânımıza geçmiş olan “mürekkep yalamak” deyimini, hattatların yapmış oldukları bir yazım hatasını âharlı kâğıdı yalayarak gidermelerinden gelmiştir.

5. UYGULAMA

Yumurta Âharı Hazırlama (Emrah Yılmaz)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak yumurta âharı hazırlamanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

- 4 adet yumurta akı
- En az bir kibrit kutusu büyüklüğünde şap parçası
- Derin bir çırpma kabı
- Tülbent veya enjektör

Uygulama için öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.
- Yumurta seçiminde tavuk yumurtası olabileceği gibi öncelikli olarak hindi veya ördek yumurtası tercih ediniz.
- Âhar etrafa bulaşırsa leke yapmaması için âharı nemli bir bezle siliniz.
- Dökülmemesi veya zarar görmemesi için hazırlanan âharı kapalı bir kaba koyunuz.
- Artan âharı, bozulmaması için buzdolabında muhafaza ediniz.

İşlem Basamakları

1. Malzemeleri hazır hâle getiriniz (Görsel: 1.42).

Görsel 1.42: Yumurta âharı malzemeleri

2. Yumurta aklarını sarılarından ayırarak çırpma kabına alınız (Görsel: 1.43).

Görsel 1.43: Yumurta akını ayırma

3. Şapı elinize alarak (Görsel: 1.44) kabın içindeki yumurta aklarını aynı yönde çırpnız (Görsel: 1.45).

Görsel 1.44: Şap ve yumurta akı

Görsel 1.45: Şap ile yumurta akını çırpma

4. Yumurta akı köpürüp kar hâline gelince şapı çıkarınız (Görsel: 1.46).
5. Yumurta akı sulanincaya kadar elinizle aynı yönde çırpmaya devam ediniz (Görsel: 1.47).

Görsel 1.46: Şapı çıkarma

Görsel 1.47: Yumurta akını el ile çırpma

6. Sulanan kıvamı dinlenmeye bırakınız (Görsel: 1.48).
7. Yaklaşık üç saat sonra kabın dibinde şeffaf bir su birikecektir. Köpüren yumurta akının sertleşip sıvıyı alta verdiğini gözlemleyiniz (Görsel: 1.49).

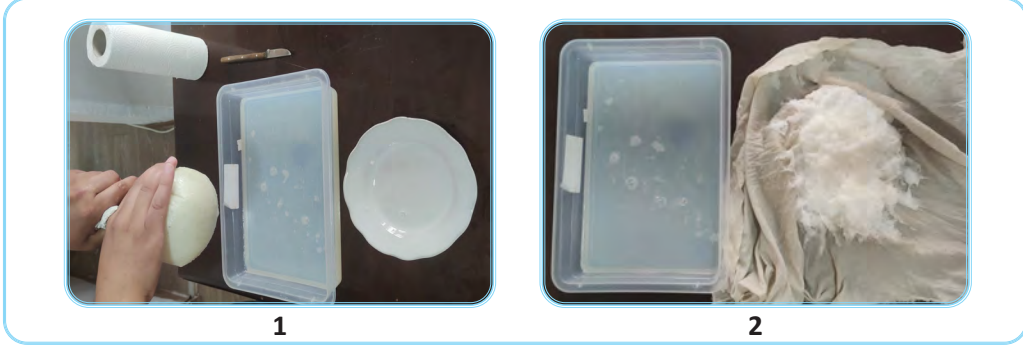

Görsel 1.48: Yumurta âharını dinlendirme

Görsel 1.49: Köpük ile sıvının birbirinden ayrılmış hâli

8. Bu sıvıyı enjektör yardımıyla çekebilir veya tülbentle süzebilirsiniz (Görsel: 1.50).

Görsel 1.50: Sıvıyı köpükten ayırma

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Yumurta Âharı Hazırlama Uygulaması Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri aldı.					
2. Malzemeleri masada hazır hâle getirdi.					
3. Yumurta aklarını sarılarından ayırarak çırpma kabına aldı.					
4. Şapı eline alarak kabın içindeki yumurta aklarını aynı yönde çırpı.					
5. Yumurta akı köpürüp kar hâline gelince şapı çıkardı.					
6. Yumurta akı sulanincaya kadar eliyle aynı yönde çırpmaya devam etti.					
7. Sulanan kıvamı dinlenmeye bıraktı.					
8. Dinlenen karışımın altında biriken şeffaf sıvıyı köpüğünden ayırdı.					

6. UYGULAMA

Kâğıda Yumurta Âharı Uygulama (Emrah Yılmaz)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak kâğıda yumurta âharı uygulamanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

- Yumurta âharı
- Kâğıt
- Düz bir plaka
- Fırça veya sünger

Uygulama için öneriler

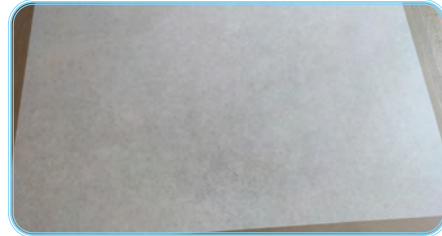
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.
- Yumurta âharı nişasta sürülmüş kâğıt üzerine yapılacağından âharı fırça ile bir kez uygulayınız. Aksi hâlde alttaki nişasta hareketlenir yumurta âharı ile karışır.
- Birinci kat kuruduktan sonra ikinci katı sürünüz. Ancak birinci kat ile ikinci katın uygulamasındaki fırça yönlerini enlemesine-boylamasına şeklinde farklı uygulayınız.

İşlem basamakları

1. Malzemeleri hazır hâle getiriniz.
2. Düz bir zemin üzerine plakayı koyunuz (Görsel: 1.51).
3. Kâğıdı plaka üzerine yerleştiriniz ve kâğıdın etrafını kâğıt bantla bantlayınız. Aksi hâlde âharlamada ıslanan kâğıt kendini toplayacaktır (Görsel: 1.52).

Görsel 1.51: Plakanın düz zemine konulması

Görsel 1.52: Kâğıdı plakaya sabitleme

4. Fırçayı âhara batırınız (Görsel: 1.53).
5. Âharı kâğıda, fırça ile hep aynı yönde (yatay) uygulayınız (Görsel: 1.54).

Görsel 1.53: Fırçayı âhara batırma

Görsel 1.54: Âharı kâğıda uygulama

6. Birinci kat kuruduktan sonra ikinci katı (dikey) sürünüz (Görsel: 1.55, 1.56).

Not: İkinci kat kuruduktan sonra mührü üç gün içinde yapılmalıdır. Aksi halde kâğıt yüzeyi sertleşir ve mührü ile istenilen sonuç elde edilmez (Görsel: 1.57).

Görsel 1.55: Âharı kâğıda ikinci kat uygulama

Görsel 1.56: Âharlanmış kâğıt

Görsel 1.57: Âharı yapılmış ve mührülemeye hazır kâğıtlar

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Kâğıda Yumurta Âharı Uygulama Uygulaması Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri aldı.					
2. Malzemeleri masada hazır hâle getirdi.					
3. Düz bir zemin üzerine plakayı koydu.					
4. Kâğıdı plaka üzerine serdi.					
5. Fırçayı âhara batırarak kâğıdı yatay olarak âharladı.					
6. Birinci kat kuruduktan sonra kâğıdı ikinci kez dikey olarak âharladı.					
7. Âharını bitirdiği kâğıdı kurumaya bıraktı.					

1.3.3. Mühre Çeşitleri

Hat sanatı malzemelerinden biri de mühredir. **Mühre**, kâğıdın pürüzlerini gidermek için kullanılan alete denir. Mühreler; akik taşı, yeşim taşı ve camdan yapılır. Gerek yumurta gerekse nişasta ile âharlanan kâğıdın yüzeyini parlaklaştırmak için kâğıt mührelenir.

BİLGİ KUTUSU

Kâğıt mühresi ve zer mühre olmak üzere iki çeşit mühre vardır. Kâğıt mühresi âharlanan kâğıdı parlatmak, zer mühre ise altın parlatmak için kullanılır.

Mühreler kullanım alanlarına göre çeşitlere ayrılır. Bunlar:

Sivri mühre; ucu eğri ve düz sivridir. İnce alanları parlatmak için kullanılır.

Yassı mühre; uç tarafı yassı olan mühredir. Daha geniş alanları mührelemek için kullanılır.

Çakmak mühre; her iki taraftan tutularak kullanılan ağaçtan yapılmış merdane biçimindedir.

Cam mühre; yumurta büyüklüğündedir, camdan yapılmıştır.

Böcek mühre; deniz canlılarının kabuğundan yapılmıştır.

Mühreleme, âharlanan kâğıtların parlatılmasına yönelik bir nevi ütüleme işlemidir. Âharlandıktan sonra gölgelik ve nemli bir yerde kurumaya terk edilen kâğıtlar mührelenerek pürüzsüz hâle getirilmelidir. Bunun için öncelikle kâğıtlar düz bir plakaya serilir. Ardından taş ya da camdan mamul mühre, kâğıda bastırılarak bir ileri bir geri hareket ile farklı istikametlerde sürülür. Parlamanın sağlanmasıyla bu işlem biterse de kâğıtlar bu aşamada hemen kullanılmayarak üst üste konur. Kâğıdın üzerine bir ağırlık bırakılır. Bir sene kadar böylece bekletilen kâğıtlar kullanıma hazır hâle gelir (Görsel: 1.58, 1.59).

Görsel 1.58: Çakmak mühre

Görsel 1.59: Muhtelif akik mühreler

7. UYGULAMA

Âharlı Kâğıda Mühre Yapma (Emrah YILMAZ)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak âharlı kâğıda mühre yapmanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçüğü”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

- Mühre
- Mühre tahtası (Pesterek)
- Âharlı kâğıt
- İnce bir kâğıt

Uygulama için öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.
- Mühreleme sırasında kâğıdı serbest hâlde bırakınız. Aksi halde sabitlediğiniz kâğıdın baskı ile yırtılabileceğini dikkate alınız.
- Kâğıdın zarar görmemesi için mühre ile âharlı kâğıt arasına kaygan ve ince bir kâğıt koyunuz.
- Dokusunun yumuşak olmasından dolayı mühre yapılacak zeminin ıhlamur ağacından yapılmış plaka üzerinde yapılmasına dikkat ediniz.

İşlem basamakları

1. Malzemeleri hazır hâle getiriniz (Görsel: 1.60).
2. Düz bir zemin üzerine mühre tahtasını koyunuz (Görsel: 1.61).

Görsel 1.60: Mühreleme malzemeleri

Görsel 1.61: Plakanın düz zemine konulması

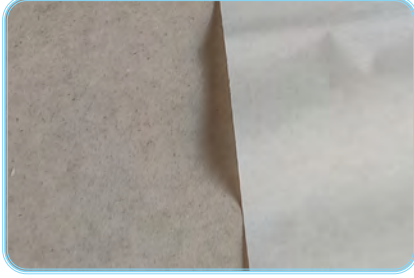
3. Âharlı kâğıdı mühre tahtasına seriniz (Görsel: 1.62).

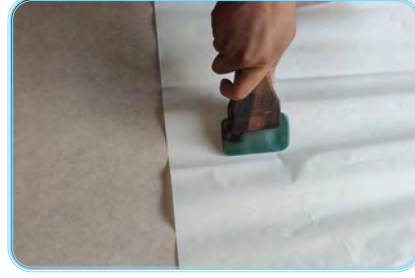
Görsel 1.62: Âharlı kâğıdı zemine serme

4. Âharlı kâğıdın üzerine ince bir kâğıt koyunuz (Görsel: 1.63).
5. Mühre ile kâğıdın üzerinde bir ileri bir geri yaparak alttaki âharlı kâğıdı mühreleyiniz (Görsel: 1.64).

Görsel 1.63: Âharlı kâğıdın üzerine ince bir kâğıt koyma

Görsel 1.64: Mühreleme

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölççeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Âharlı Kâğıda Mühre Yapma Uygulaması Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri aldı.					
2. Malzemeleri masada hazır hâle getirdi.					
3. Düz bir zemin üzerine plakayı koydu.					
4. Âharlı kâğıdı plaka üzerine serdi.					
5. Âharlı kâğıdın üzerine ince bir kâğıt koydu.					
6. Mühre ile bir ileri bir geri baskı yaparak âharlı kâğıdı mühreledi.					

1.4. MÜREKKEP ÇEŞİTLERİ

HAZIRLANALIM

Mürekkep elde etmeniz gerekseydi mürekkebi hangi malzemelerden ve nasıl elde edebileceğinizi düşününüz. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Mürekkep, hat sanatında kullanılan çeşitli renk ve kıvamdaki sıvı yazı malzemesidir. Kelime Arapça olup kökü “birkaç şeyin karıştırılması ile meydana getirilmek” anlamına gelen “terkip” kelimesiyle ilintili olarak türetilmiştir.

NOT EDELİM

Mürekkep yapımında kullanılan önceleri; bezir yağı, bal mumu, petrol yağı ile elde edilebiliyorken son zamanlarda gazyağından da elde edilmektedir.

Mürekkebin kalitesi; is, Arap zamkı ve suyun usulüne uygun olarak halolmasına bağlıdır. Bu, malzemelerin günlerce dövülmesiyle gerçekleşir (Görsel: 1.65).

Görsel 1.65: İS mürekkebi (Demir Ali Kurtulmuş)

Hat sanatında çeşitli mürekkepler yapılmış ve kullanılmıştır. Kullanılan bazı mürekkepler şunlardır:

İS mürekkebi: Hat sanatında mürekkep denilince akla ilk gelen, isten yapıma siyah mürekkeptir.

Tashiḥ mürekkebi: Kalın ve celi yazılarda oluşmuş gereksiz boşlukların gidermek için kullanılan mürekkep çeşididir.

Zırnık mürekkebi: Zırnık adıyla bilinen tabiattaki arsenik sülfür taşının ezildikten sonra Arap zamkı mahlulü ile karıştırılmasıyla çabuk solan sarı renkli bir mürekkep elde edilir. Zırnık mürekkebinin turuncu renkli bir cinsi altınbaş zırnığı adıyla bilinir, ondan da mürekkep yapılır. Zırnık mürekkebi celi hatların kalıplarını yazmakta kullanılır.

Lal mürekkebi: Lotur, şekerçi çöğeni, şap ve su muayyen nisbetlerde karıştırılıp kaynatıldıktan sonra suyu alınır ve bunun içine kurutulmuş kırmızı böceği (Dactylopius coccus) iyice dövülerek eklenir. Tekrar kaynatılmakla elde edilen lal mürekkebinin cazip kırmızı rengi vardır.

Surh mürekkebi: Zincifre (civa sülfür) ve Arap zamkı eriyiğinden yapılan bu kırmızı mürekkeple secâvend (tevakkuf) işaretleri konulur. Hattatlar, Kurân-ı Kerim yazmalarında böcekten yapıldığı için lal mürekkep yerine surh mürekkebi tercih etmişlerdir.

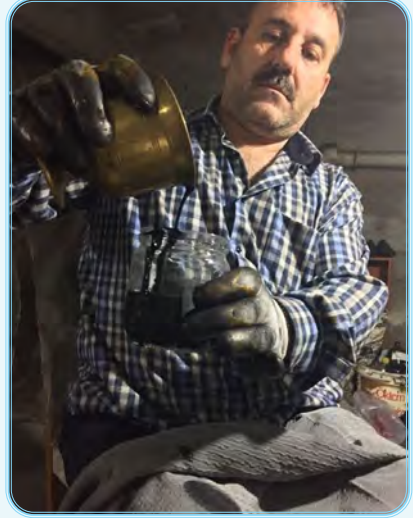
Üstübeç mürekkebi: Zırnık yerine üstübeç kullanılarak aynı usulle yapılır. Bilhassa mushafların sûre başlıklarının altın zemin üstüne beyaz renkle yazılmasında kullanılır.

Altın mürekkebi: Zerendud levhaların hazırlanmasında varak altın, Arap zamkı yahut bal ile ezilip jelatinli su ile sulandırılır. Kamış kalem yahut fırça ile kullanılır.

NASIL YAPILIR?

- **İs mürekkebi:** İs yapımının çeşitli terkip ve tarifleri içinde merhum Necmeddin Okyay'ın (1883-1976) siyah is mürekkebi tarifi şöyledir: Süzölmüş ve bekletilmiş boza kıvamındaki zamk mahlulü (eriyik) havana konup, içine azar azar is atılarak tokmak yardımıyla zamka yedirilir. İs havalandığı için bunlar birden atılmayıp yavaş yavaş karıştırılır ve tokmakla dövölmeye başlanır. Mürekkep koyulaştıkça arada su ilave edilerek daima boza kıvamı muhafaza edilir. Mürekkebin kalitesi, isin iyice ezilip zamkın içinde hallolmasına bağlıdır. Bu da günlerce dövmele sağlanır (100 ile 500 bin tokmak arası) (Görsel: 1.66).
- **Tashih mürekkebi:** Tashih mürekkebi tarifi, Hattat Mahmud Bedrettin Yazır'a (1895-1952) göre şu şekildedir: Bir hokkaya bir miktar lika, siyah mürekkep ve su konulup karıştırıldıktan sonra ağzı açık olarak güneşte bırakılır. Ara sıra çubukla karıştırılır. Su azalıp mürekkep kuruyacak hâle gelince biraz daha su ilave edilip karıştırılarak tekrar güneşte bırakılır. Bu uygulamaya beş on kez devam edilir. Mürekkebin parlaklığı mat bir hâl alır. Bununla yapılan tashihler belli olmaz, yazı kenarları şişip kabarmaz. İğneleme de rahat olur.

Görsel 1.66: İs mürekkebi yapımı

DİKKAT EDELİM

- Hokkaya dökülecek mürekkebin miktarına dikkat edilmelidir. Mürekkep likanın üzerine kadar çıkmamalıdır. Hokka ters çevrildiğinde lika mürekkebi tutmalı, mürekkep zemine akmamalıdır.
- Hokkaya konulacak likanın miktarı her ne kadar hokkanın büyüklüğüne göre değişse de ortalama hokkanın yarısına kadar lika konulabilir. Üzerine azar azar dökülen mürekkep gerekirse bir malzeme ile lika ile karıştırılarak yoğun bir kıvam oluşturulur.
- Yazıya ve kâğıda uygun mürekkebi hazırlamak duruma göre değişkenlik gösterir. Kâğıdın parlaklığına, matlığına ve yağlılık derecesine göre mürekkep ayarlanmalıdır. Bunun için de bir test aşaması olur. Yazıyı dağıtmayacak kıvama gelen mürekkep uygun kâğıtta kullanılır. Yazının ince ve yoğun çıkmasına bağlı olarak mürekkep ayarlanır. Kalem geçişlerinin görülmesi isteniyorsa mürekkep inceltir. Özellikle küçük yazılarda, celî yazılardan farklı olarak inceltilmiş mürekkep kullanılır.

Mürekkep Yalamak

Uzun yıllar tahsil görmüş, ilim öğrenmiş kişiler hakkında “mürekkep yalamış” denir. Bu deyim bize matbaadan evvelki zamanların el yazması kitaplarından yadigârdır.

El yazması kitapların sayfaları hazırlanırken, pürüzleri kaybolsun ve kalemin kayganlığı sağlansın diye parşömenlerin üzeri âhar denilen bir tür sıvı ile cilalanır, ardından da mührelenir. Kitap kurtlarının pek sevdiği âhar, aslında, suyu görünce hemen erir. Âharın bu özelliğinden dolayı eski zamanların hattatları yahut kopya usulü kitap çoğaltan zanaatkârları (müstensihler), bir hata yaptıkları vakit onu silmek için serçe parmaklarının ucunu ağızlarında ıslatıp hatalı yerin üzerine sürerler, böylece zemindeki âhar dağılır ve âharla birlikte hata da kendiliğinden kaybolur gidermiş. Hattatın serçe parmağına gelen mürekkep, ister istemez diline geçer, böylece hattat mürekkebi yalamış olurmuş.

Mürekkep, bezir isinden hazırlandığı için suda çözülmesi doğaldır. Hattatlar gerek divitlerinin ucunda kalan mürekkep lekelerini gidermek, gerekse sayfaya küçük bir imlâ koymak için divitin ucunu dillerine değdirir ve oradaki mürekkebin çözülüp kullanılmasını sağlarlarmış. Bu durumda da dillerinin mürekkebi yalamış olmaları kaçınılmazdır.

Sonuçta eskiler, bir insanın yaladığı mürekkep miktarınca ilminin ziyadeleştiğini varsayarlar ve okuma yazma bilenlerin pek az olduğu çağlarda azıcık da olsa mürekkep yalamış olmayı, toplum içinde saygı alâmeti olarak alırlarmış.

İskender Pala, İki Dirhem Bir Çekirdek, s. 165-166 (Düzenlenmiştir.)

Görsel 1.67: Mehmet Memiş, âharlı kâğıt üzerine meşk

1.5. HÜSN-İ HAT SANATINDA KULLANILAN YARDIMCI MALZEMELER

HAZIRLANALIM

Bir sanat icra ederken kullanılan malzemelerin çeşitliliği hangi ihtiyaçlar nedeniyle ortaya çıkmış olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.5.1. Hokka

Hokkalar mürekkebin korunduğu madenî, cam veya sırlı topraktan yapılan ve genişliği derinliğinden büyükçe olan muhafaza aletidir. Hokkaların içine mürekkepten önce lika adı verilen ham ipek malzemesi konulmaktadır.

NOT EDELİM

Bazı müfessirler, Kalem sûresinin başındaki “nûn” (ن) harfini hokkaya benzetmiş ve Allah’ın üzerine yemin ettiği “kalem”le bağıni kurmuştur (Görsel: 1.68).

Görsel 1.68: Hokka

1.5.2. Kalemtraş

Kalemtraş, kamış kalemlerin usulüne uygun açılmasında kullanılan saplı bir bıçak çeşididir. Tığ adı taşıyan su verilmiş çelikten mamul kesici kısmından başka fildişi, kemik, boynuz veya benzeri bir nesneden yapılmış uzunca bir sapı bir de bu iki kısmı birbirine perçinleyen çelikten pırızvanası (sap içinde kalan bölüm) vardır. Kalemtraşın, kesici kısmının aldığı şekle göre söğüt yaprağı, servi, cam kırığı ve küt gibi adlarla anılan çeşitleri vardır (Görsel: 1.69).

Görsel 1.69: Kalemtraş örnekleri

1.5.3. Lika

Mürekkep, sıvı şekliyle kalemin kullanımına sunulmaz. Önce **lika** adı verilen su ile yıkanmış bir tutam kadar ham ipeğe, mürekkep emdirilir. Böylece kullanıma hazır hâle gelir. Likasız bir hokkaya kalemin daldırılması hâlinde mürekkep kaleme gereğinden fazlaca toplanacağından, kalemin kâğıda teması anında mürekkebin birden zemine yığılarak yazılan harfin başlangıç kısmının istenilenden daha kalın veya kaba olmasına neden olabilir. Bu da yazının güzelliğine zarar verebilir. Likanın faydalarından biri de hokkanın ağız kısmının aşağı bakması hâlinde bile mürekkebin dökülmemesidir (Görsel: 1.70).

Görsel 1.70: Lika

1.5.4. Makta

Kamış kalem ucunun, üzerinde kesildiği ve çatlatıldığı bir alet olan **makta**; kemik, boynuz, fildişi, bağa ve benzeri maddelerden yapılırdı. Kalemin gövdesinin yatırıldığı yere ise kalem yuvası denir (Görsel: 1.71).

Görsel 1.71: Makta örnekleri

8. UYGULAMA

Hat Sanatında Yardımcı Malzemeleri Kullanma (Demir Ali Kurtulmuş)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak hüsn-i hatta yardımcı malzemeleri kullanmanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

- Hokka
- Lika
- İks mürekkebi

Uygulama için öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.

İşlem basamakları

1. Malzemeleri hazır hâle getiriniz (Görsel: 1.72, 1.73).

Görsel 1.72: Hokka ve lika

Görsel 1.73: İks mürekkebi

2. Hokkaya bir miktar lika koyunuz (Görsel: 1.74, 1.75).

Görsel 1.74: Likanın hokkaya konulması

Görsel 1.75: Likanın hokkaya konulması

3. Şırınga ile bir miktar mürekkep çekiniz (Görsel: 1.76).
4. Şırıngadaki mürekkebi, içinde lika olan hokkaya aktarınız. Mürekkebin çok olmamasına dikkat ediniz (Görsel: 1.77).

Görsel 1.76: Şırınga ile mürekkebi alma

Görsel 1.77: Hokkaya mürekkebi aktarma

5. Lika ile mürekkebi karıştırınız (Görsel: 1.78).
6. Hokkadaki mürekkebi kontrol ediniz. Mürekkebin lika üzerine çıkmaması, sıvı olarak likadan ayrılması gerekir (Görsel: 1.79).

Görsel 1.78: Lika ile mürekkebi karıştırma

Görsel 1.79: Mürekkebe bulanmış lika

7. Hokkayı ters çevirdiğinizde mürekkebin zemine akmaması gerekir (Görsel: 1.80).

Görsel 1.80: Likanın mürekkebi tutması

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçüğünde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Hat Sanatında Yardımcı Malzemeleri Kullanma Uygulaması Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1.		İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri aldı.			
2.		Hokka, lika ve mürekkebi hazırladı.			
3.		Hokkaya bir miktar lika koydu.			
4.		Şırınga yardımı ile aldığı bir miktar mürekkebi hokkaya aktardı.			
5.		Mürekkebin çok olmaması için aktarma işlemini peyder pey yaptı.			
6.		Likayı tam olarak mürekkebe buladı.			
7.		Hokkayı ters çevirdiğinde akmayacak kadar olduğunu gözlemledi.			

OKUYALIM

Minaresinde Hokka ve Kalem Olan Cami

... Mahmud Çelebi, bu camii (Defterdar Nazlı Mahmud Cami) inşa ettirirken minarenin hilâl biçimli olması mutat alemini, 90 dereceyle açılı ikiz şeklinde yaptırıp hilâllerin birleştiği yere madenî bir hokka, içine de madenî bir kalem koydurmuştur. Kaynaklar, bunun hüsn-i hatta olan muhabbetinden doğduğunu belirtmektedir. H. 1179 / M. 1766 büyük İstanbul zelzelesinde kalemin yerinden düştüğünü, caminin tamiri sırasında yeniden konulduğunu Tuhfe kaydediyor. Kalemin tekrar ne zaman düştüğü belirsizdir. Belki 1894'teki depremde düşmüş olabilir. Esasen caminin aslının kubbeli olduğu, 1895'teki tamirde üstünün çatıya çevrildiği rivayeti de vardır. Size gösterdiğim şu resmi (Görsel: 1.81) ben 1971 veya 72 senesinde çekmişim, yani o yıllarda hokka yerinde duruyordu. Herhalde 1980'li yıllarda oradan bir geçişimde, artık hokkanın da yerinde durmadığını esefle gördüm (Görsel: 1.82). Hemen içeri girip cami vazifelisinden bu hokkayı sordum; böyle bir şeyin varlığından bile haberi yoktu; aradığım hokka, herhâlde daha önceden düşmüş ve belki de hurda toplayanların eline geçip satılmıştı. Ben bu sempozyum dolayısıyla Eyüp Belediyesi ilgililerine bu hokka-kalemi bir hatırlatayım, dedim. Çünkü değil İstanbul'un, İslam âleminin hiçbir yerinde bu hokka-kalem nüktesiyle karşılaşamayız. Dinî olmaktan ziyade, benzersiz bir folklor malzemesi olarak, bu minarenin eski hâline getirilmesini ve vaktiyle çektiğim resmin şimdiden sonra şu gösterdiğim şekle (Görsel: 1.83) girmesini bekliyoruz.

Uğur Derman, Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu IX, s. 364-369 (Düzenlenmiştir.)

Not: Uğur Derman'ın 2005'te sunduğu bu tebliğden iki yıl sonra (2007) Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restore edilen caminin minaresine hokka ve kalem konmuştur (E. Taşdelen) (Görsel: 1.84).

Görsel 1.81: Minarenin hokkalı hâli

Görsel 1.82: Minaredeki hokkanın düşmüş hâli

Görsel 1.83: Minarenin olması gereken hâli

Görsel 1.84: Minareye hokka ve kalem yerleştirilmiş hâli

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere cümlelerde verilen bilgiler doğru ise “D” yanlış ise “Y” yazınız.

1. (.....) Hat sanatında yazma aleti olarak ince yazılar için tahta kalem kullanılır.
2. (.....) Mushaf-ı Şeriflerin yazımında cava kalemi tercih edilmiştir.
3. (.....) Kamış koparılır koparılmaz kalem olarak kullanılabilir.
4. (.....) Kalemin ağzının makta üzerinde çatlatılmasına şakk etmek denir.
5. (.....) Boyama işleminde nebatattan yararlanır.
6. (.....) Hat sanatında kullanılan kâğıdın asitsiz olmasına dikkat edilmelidir.
7. (.....) Âhar, mürekkeple kâğıt arasında bir tabaka oluşturma işlemidir.
8. (.....) Âhar, kâğıda dökülerek sürülür.
9. (.....) Mürekkebin kalitesi, isin iyice ezilip zamkın içine karışmasına bağlıdır.
10. (.....) Siyah is mürekkebi dışında renkli mürekkepler de kullanılır.
11. (.....) Mürekkep çeşitlerinden biri de zırnıktır.
12. (.....) Mürekkep yapımında kullanılan is; bezir yağı, bal mumu, neft yağından elde edilir.
13. (.....) Kalemdan ile hokkanın birbirine monte edilmiş şekline divit adı verilir.
14. (.....) Kamış kalem ucunun, üzerinde kesildiği alet likadır.
15. (.....) Mühre, kâğıtları parlatmak için kullanılan araçtır.

B) Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

<i>kalemtraş</i>	<i>yumurta</i>	<i>üstübeç</i>	<i>kalem yuvası</i>	<i>lika</i>
------------------	----------------	----------------	---------------------	-------------

1. Âharlama yönteminin ve nişasta âharı olmak üzere iki çeşidi vardır.
2. mürekkebi ile mushafın sûre başlıkları yazılmıştır.
3., kamış kalemlerin usulüne uygun açılmasında kullanılan saplı bir bıçak çeşididir.
4. Kalemin gövdesinin yatırıldığı yere denir.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Kalemlerin içinde saklandığı silindir ya da uzun dikdörtgen şeklinde mahfazaya ne denir?
A) Divit B) Kamış C) Kubur D) Lika E) Makta
2. Kâğıdın boyanmasından sonra üzerine yazılacak yazıların bir yanlışlık ihtimaline karşı kolayca silinip düzeltilmesini sağlayan, mürekkeple kâğıt zemin arasında koruyucu bir tabaka oluşturma ameliyesi aşağıdakilerden hangisidir?
A) Âharlama B) Katt etme C) Mühreleme D) Şakk etme E) Zamklama

2. Öğrenme Birimi

Hüsn-i Hat Sülüs Yazı ve Kavramları

KONULAR

- 2.1. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS MEŞKİ
- 2.2. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE RABBİYEŞİR
- 2.3. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜFREDÂT
- 2.4. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBÂT
- 2.5. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE SATIR YAZISI

TEMEL KAVRAMLAR

- Meşk
- Rabbiyessir
- Müfredât
- Mürekkebât
- Satır yazısı

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

Şevki Efendi tarzı sülüs meşki, Rabbiyessir, müfredât, mürekkebât, ve satır yazısı tekniklerini kullanarak sülüs hat yazmayı öğreneceksiniz.

2.1. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS MEŞKİ

HAZIRLANALIM

“Gör zâhidi kim sâhib-i irşâd olayım der / Dün mektebe vardı bugün üstâd olayım der.”
(zâhid: kaba sofı. sâhib-i irşâd: mürşit)
Bağdatlı Ruhî’ye ait bu beyitte şairin anlatmak istediği mesaj hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Arapça kökenli bir kelime olan **meşk**, hat sanatında bir hocanın, kendini taklit ederek öğrenmesi için talebesine verdiği eğitime denmiştir. Sülüs meşkinde de Mehmet Şevki Efendi’nin üslûbu meşhur olmuş ve hat sanatında taklit edilmiştir.

OKUYALIM

Mehmet Şevki Efendi

Sülüs ve nesih yazının önde gelen isimlerinden olan Mehmet Şevki Efendi 1828 yılında Kastamonu Seyyidler’de dünyaya geldi. Küçük yaşta İstanbul’a getirilerek ilmî tahsili yanında, dayısı hattat Mehmed Hulusi Efendi’den sülüs ve nesih dersleri aldı.

Menşe-i Küttâb-ı Askeride rik’a hocalığı yaptı. Ayrıca Sultan II. Abdülhamid’in şehzadelerine iki yıldan fazla yazı dersi verdi. Esas görev yeri Harbiye Nezâreti Mektûbi Kalemî’nde idi. Ekol sahibi her hattatın yaptığını yaparak Şeyh Hamdullah, Hafız Osman, İsmail Zühdî Efendi ve Mustafa Rakım’ın yazılarını inceleyerek ve onların yolundan yürüyerek kendi üslûbunu oluşturmuştur.

1887’de vefat eden Şevki Efendi, Merkezefendi Kabristanı’nda hocası ve dayısı Mehmed Hulusi Efendi’nin ayak ucuna defnedilmiştir.

Şevki Efendi, Râkım’ın celî sülüsteki özellik ve güzellikleri aynen sülüs yazısına aktarmıştır. Sülüs yazıları kıvrak ve metindir. Celî sülüs’ün eşsiz hattatı Sami Efendi “Şevki’nin elinden istese de fena harf çıkmaz” demiştir. Şevki Efendi’nin özellikle 1873’ten sonraki yazıları kemâl noktasına ulaşmıştır. Bu bakımdan, bu tarihten sonraki yazıları Şevki Efendi’nin örnek yazılarıdır.

Şevki Efendi’nin sülüs yazılarındaki eriştiği olgunluk yanında, harflerin satıra dizilişleri mükemmeldir. Bu yönüyle, harflerde akıcılık hemen göze çarpmaktadır. Aynı şekilde nesih yazıda, harflerin satıra dizilişi ve satıra oturuşu, Şevki Efendi’nin yazıdaki önemli mâharetlerindedir.

Sülüs, nesih ve rikâ’da “Şevki mektebi” ismiyle anılan bir üslûbun sahibi olmuştur. Kendisi, “Yazıyı bana rüya âleminde tâlim ettiler.” dermiş. Kendi üslûbunu bulduktan sonra bile ziyaretine gittiği hocası Hulûsi Efendi sırada bekleyen fazla talebe olduğunda bunların meşklerine bakmayı Şevki’ye havale edince gereken harf çıkartmalarını hocasının üslûbuyla yazacak kadar ona hürmet gösterirdi. Meşkin mürekkebât safhasında Hz. Ali’nin rivayeti olan hilye metnini yazmaya hususiyle ehemmiyet verirdi.

M. Uğur Derman, DiA, “Mehmet Şevki Efendi” md.

2.1.1. Sülüs Alfabeti

İslami hat geleneğinde altı yazı çeşidi (aklam-ı sitte) meşhur olmuştur. Bunlar: Sülüs, nesih, tevkîf, rika', muhakkak ve reyhânidir. Bunlar dışında başka yazı çeşitleri de vardır. Bu yazı çeşitleri önemli belgelerin yazımında kullanıldığı gibi hat sanatı olarak da kitabelerde, duvarlarda, mezar taşlarında, ev eşyası gibi aksesuarlarda, halı gibi dokumalarda kullanılmıştır.

Sözlükte “üçte bir” anlamına gelen sülüs, hat sanatında genellikle ağzı 3 mm genişliğindeki kamyş kalemle yazılan en eski yazı çeşididir. Kûfî gibi sülüs yazı da hüsn-i hat sanatının kaynağı olarak kabul edilmiş, hat öğrenimine sülüs yazı ile başlamak gelenek hâlini almıştır. Sülüs adının, tomar kaleminin üçte biri kalınlığından veya sülüs harflerinin üçte iki kısmında düzlük, üçte bir kısmında yuvarlaklık olmasından geldiği söylenir. Sülüs yazı bilhassa kitap unvanları, kıtalar ve levhaların yazılmasında kullanılmıştır.

OKUYALIM- İNCELEYELİM

Aşağıdaki harfleri şekil olarak inceleyiniz. Bazı harflerin bir kaç yazım şeklinin olduğuna dikkat ediniz. Okunuşlarından yola çıkarak harfleri seslendiriniz (Görsel: 2.1).

ء	ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر
Ze-Ra	Zel-Dal		Hi-Ha-Cim		Se-Te-Be					Elif Hemze
ر	ز	ش	س	ص	ط	ظ	ع	غ		
Ğayın-Ayın	Zı-Tı	Dad-Sad		Şin-Sin						
ن	م	ل	ك	ق	ك	ف				
Nun	Mim	Lam	Kef	Kaf	Fe					
و	ه	ه	ه	ه	ه	ه	ه	ه	ه	ه
Ye		Lam-elif		He		Vav				

Görsel 2.1: Sülüs hattıyla harflerin yazılış ve okunuşları

2.2. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE RABBİYESİR

HAZIRLANALIM

Hat sanatını meşk yani icra ederken bazı ibareler belirleseydiniz bunlar neler olurdu? Belirlediğiniz ibareleri arkadaşlarınızın bulduklarıyla karşılaştırınız.

Hat eğitiminde genel kabul görmüş bir dua ifadesi olarak “Rabbiyessir” duası hoca tarafından yazılır ve talebeye verilir. Talebenin aynı yazıyı meşk etmesi istenir. Peygamber Efendimizin bir hadisi olan bu dua, hat eğitimine başlayan talebeye mânevî olarak bir destek vermektedir.

NOT EDLİM

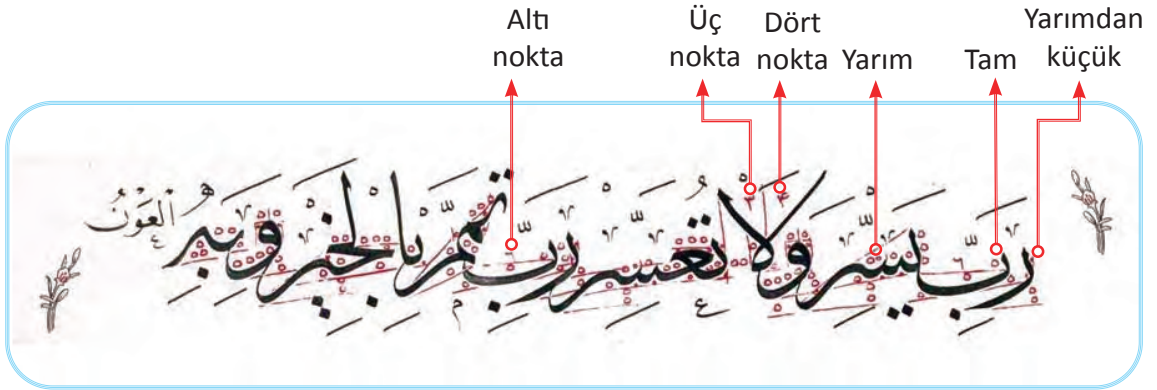
Hat sanatı, hoca tarafından talebesine iki aşamada gösterilir. Birinci aşama harfleri, ikinci aşama kelime ve cümleleri içerir. Ancak harflere geçmeden önce Rabbiyessir duasının yazılması hat meşkinde gelenek olmuştur.

2.2.1. Rabbiyessir’in Anlamı

“Rabbi yessir”; Rabbim kolaylaştırdı,
“Vela tuassir”; zorlaştırdı,
“Rabbi temmim bil hayr”; Rabbim hayırla sonuçlandırdı.

2.2.2. Rabbiyessir’deki Harflerin Ölçüleri

Rabbiyessir yazımında harflere, bağlantılarına ve verilen boşluklara yazılan kalemin ucuna göre ölçüler konmuştur. Bu durumda kullanılan kaleme göre bir ölçü verilmiştir. Kalem ucundan ölçüler tam ve yarım nokta şeklinde verilmiştir. Yatay ve dikey çizimler bu noktalar ölçüsünde olmalıdır. Şevki Efendi yer yer noktaları teker teker koymak yerine rakam olarak belirtmiştir (Görsel: 2.2).

Görsel 2.2: Şevki Efendi tarzı sülüs hatla Rabbiyessir duası

BİLGİ KUTUSU

Rabbiyessir meşki dua olmanın yanı sıra talebe için bir sabır testidir. Rabbiyessir duasını geçen talebe daha sonra harflere (müfredât) geçebilir. Bu aşama en az bir sene sürer. Daha sonra kısa ayetlerin ve duaların yazımına (mürekkebât) başlanır.

OKUYALIM- İNCELEYELİM

Aşağıdaki metinleri okuyunuz. İlgili hat yazısını inceleyiniz.

1) Ressam Hasan Kavruk, çıktığı Avrupa gezilerinin birinde, meşhur İspanyol ressam Picasso'nun Paris'teki atölyesine uğrayıp izin verirse atölyesinde çalışarak çok şeyler öğrenmek istediğini belirtir. Bunun üzerine Picasso:

- Sen Türksün değil mi, der.

Sonra da oldukça ibretli bir şekilde:

- Biz bugün sanatta sizin eski hattatlarınızın yaptıklarını yapmaya çalışıyoruz. Sen hemen memleketine dön ve kendi sanatını incele, der.

İsmet Gülnihal, "Hokka Gibi", s. 241

2) Bismillâhirrahmânirrahîm ve bihî H.1275 (M.1858/1859)

Bursa Ulucamideki en büyük yazılardan birinin bulunduğu bu levha (Görsel: 2.3) celi muhakkak harflerle Hattat Abdülfettah tarafından yazılmıştır. Bismelenin sonundaki "ve bihî" ifadesi "ve onunla" anlamında olup her şeyin Allah ile ve onun ism-i celiliyle başladığını vurgular mahiyettedir.

Aynı levhanın içinde sol kısımda görülen istif hâldeki küçük yazı hattatın imzasıdır. Silik görünmesinin sebebi tarihin bir döneminde üstünün kapatılmasından kaynaklanmaktadır. Bu kısımda tam olarak şöyle yazmaktadır: "Nemmekahû El-Hâc Abdülfettâh fî ahdi'ssultânî'l-gâzî Abdülmecîd Hân, sene (1)275". "Bu yazıyı Gazi Sultan Abdülmecid Han'ın himmetiyle Hacı Abdülfettah yazdı, sene H.1275 (M.1858/1859)".

bursaulucami.com (Düzenlenmiştir.)

Görsel 2.3: Abdülfettah Efendi'ye ait celi sülüs levha, Bursa Ulucami

9. UYGULAMA

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Rabbiyessir Yazma (Mahmut Şahin'in kaleminden)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak sülüs hatla Rabbiyessir yazmanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

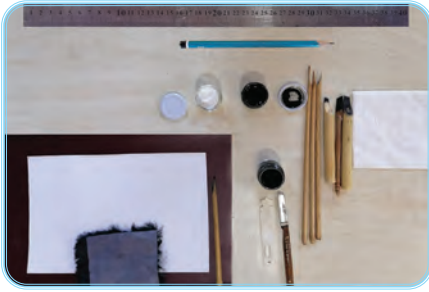
- Âharlanmış kâğıt
- Kamış kalem
- Kalemtırış
- Makta
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı ve el altlığı

Uygulama için öneriler

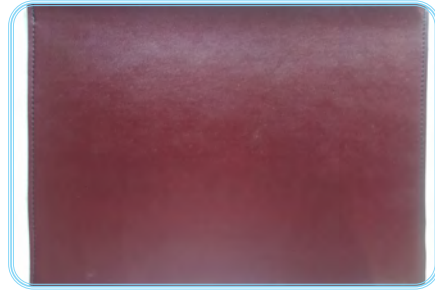
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Rabbiyessir duası yazma çalışması yaparken tüm dikkatinizi sadece yaptığınız çalışmaya veriniz. En ufak bir dikkatsizliğin hataya sebep olabileceğini unutmayınız.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz (Görsel: 2.4).
2. Yazı için pürüzlü olmayan sert bir zemin hazırlayınız (Görsel: 2.5).

Görsel 2.4: Malzemeler

Görsel 2.5: Yazı altlığı

3. Kâğıdı zemine koyunuz (Görsel: 2.6).
4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile eliniz arasına peçete veya müsvedde bir kâğıt koyunuz (Hattatlar genellikle tavşan derisi kullanır.) (Görsel: 2.7).

Görsel 2.6: Kâğıdı zemine koyma

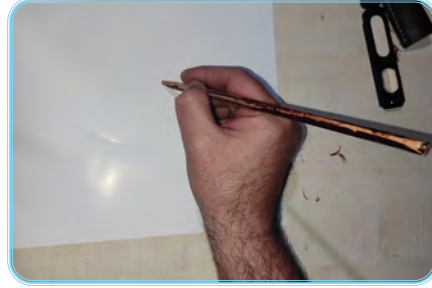
Görsel 2.7: El altına tavşan derisi koyma

5. Kaleminizi mürekkep hokkasına batırınız (Görsel: 2.8).
6. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğimize yaslayınız. Kalemi ne çok sıkmalı ne çok gevşek bırakmalısınız (Görsel: 2.9).

Görsel 2.8: Kalemi hokkaya batırma

Görsel 2.9: Kalemi tutma

7. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz. Bu işlem mürekkebin akmaması, kağıdınızın kirlenmemesi için önemlidir (Görsel: 2.10).

Görsel 2.10: Kalemi temizleme

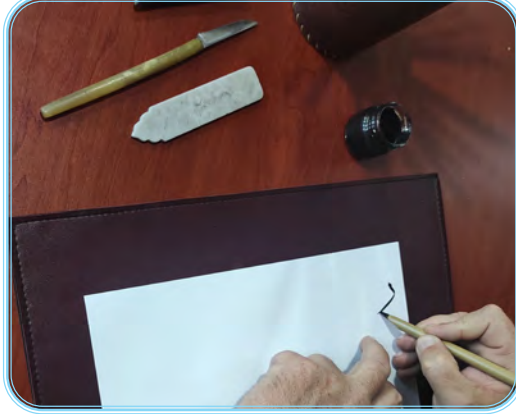
8. Şevki Efendi tarzı sülüs hatla yazılmış aşağıdaki “Rabbiyessir” yazısını dikkatlice inceleyiniz (Görsel: 2.11).

Görsel 2.11: Mahmut Şahin hattı ile sülüs, Rabbiyessir

9. Aşağıda verilen görsellerdeki işlem sırasına dikkat ederek Rabbinessir duasını yazmaya çalışınız (Görsel: 2.12-2.15).

Not: Hüsn-i hat yazısından dolayı görseller sağdan sola doğru akmaktadır.

2

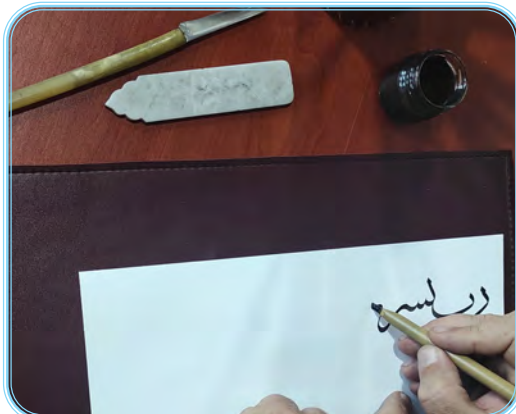
1

4

3

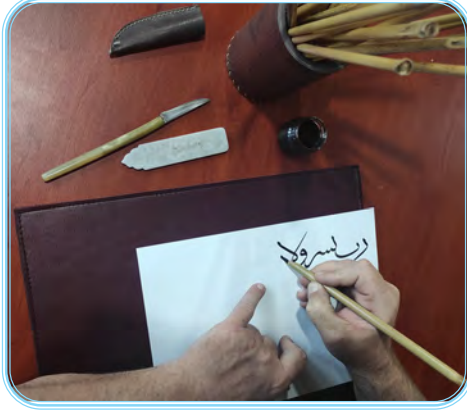

6

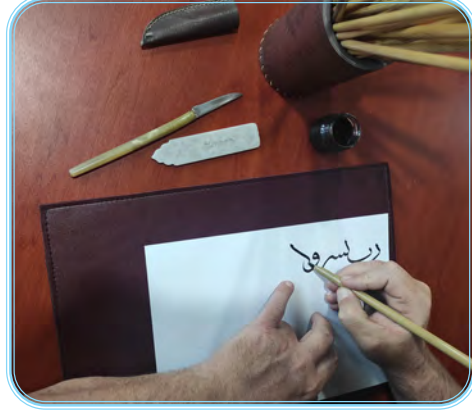

5

Görsel 2.12: Rabbinessir yazma

8

7

10

9

12

11

Görsel 2.13: Rabbiyessir yazma

14

13

16

15

18

17

Görsel 2.14: Rabbiyessir yazma

20

19

22

21

Görsel 2.15: Rabbiyessir yazma

10. Her bir harf için ölçü noktalarını koyunuz (Görsel: 2.16-2.19).

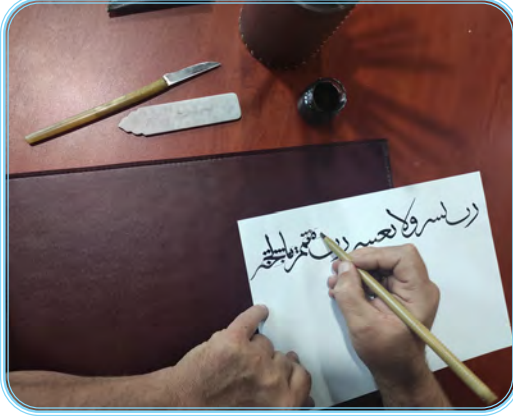

24

23

Görsel 2.16: Rabbiyessir yazma

26

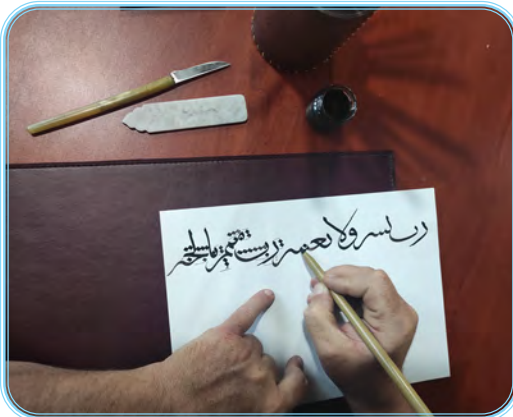
25

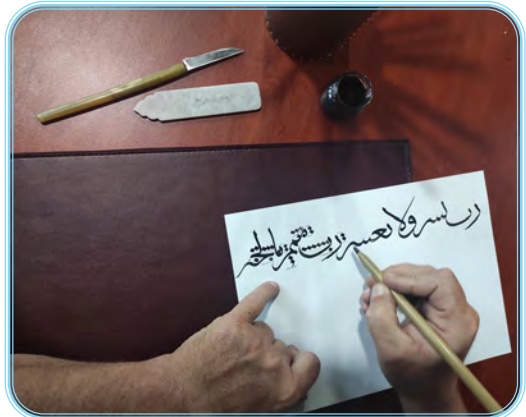
28

27

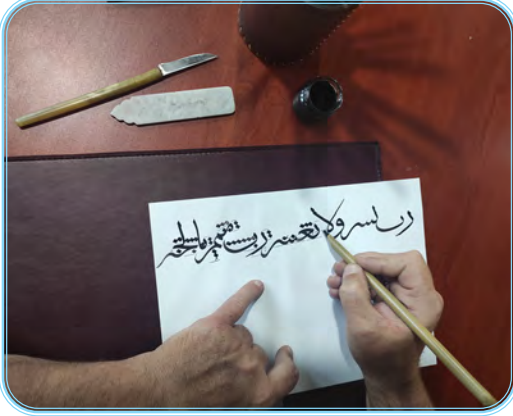

30

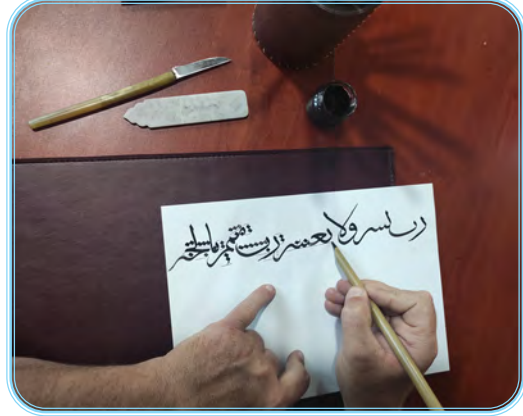

29

Görsel 2.17: Rabbiyessir yazma

32

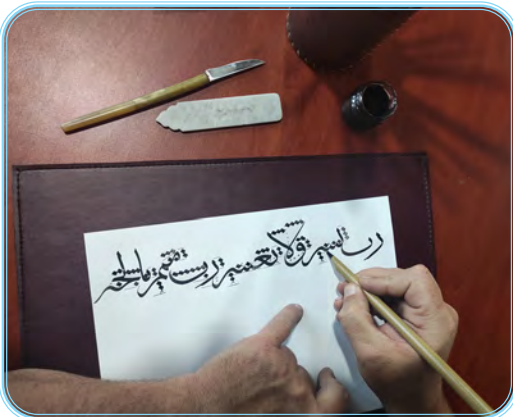
31

34

33

36

35

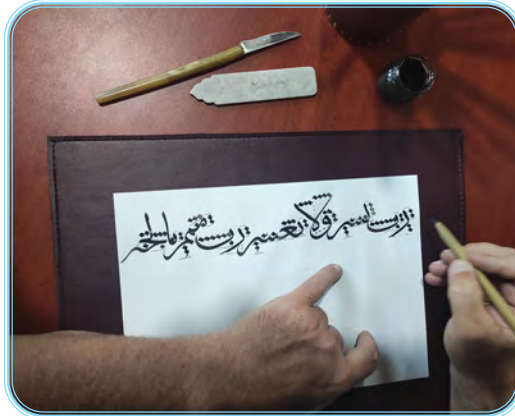
Görsel 2.18: Rabbinessir yazma

38

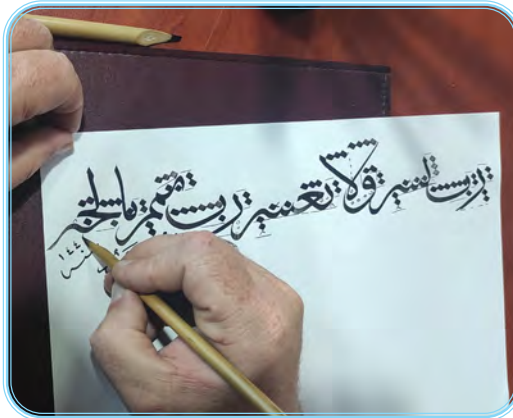
37

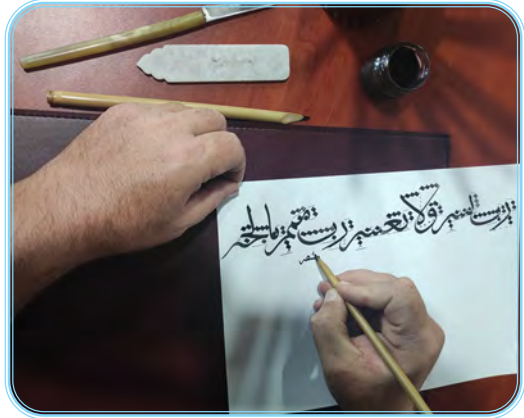
39

Görsel 2.19: Rabbıyessir yazma

11. İmzanızı atınız (ketebe) (Görsel: 2.20).
12. Son olarak içinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşününüz (Görsel: 2.21).

Görsel 2.21: Rabbıyessir yazma (41)

Görsel 2.20: Rabbıyessir yazma (40)

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Rabbiyessir Yazma Uygulaması					
Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1.		Rabbiyessir duasını yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.			
2.		Kalemi usulüne göre tuttu.			
3.		Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.			
4.		Şevki Efendi tarzı sülüs hatlı Rabbiyessir duasını inceledi.			
5.		Rabbiyessir duasını verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.			
6.		Mehmet Şevki Efendi ölçülerine göre harflerin noktalarını koydu.			
7.		Duanın sol alt köşesine imzasını atarak tarih düştü.			

OKUYALIM

Hocasının Hokkasını Tutan Padişah

Şöhreti saraya kadar ulaşan Hafız Osman hicri 1106'da II. Mustafa ve Şehzade Ahmed'e (III.) hüsn-i hat muallimi tayin edildi. Huzurda yapılan meşkte hacda giyilen ihrama benzer elbise giyer, Sultan II. Mustafa da üstadının hokkasını tutarak hürmet gösterirdi. Padişah güzel bir yazı yazmak istediği zaman önce Hafız Osman'a yazdırır, sonra onu kendileri meşkederlermiş. Zaman zaman hocasına hayranlığını ifade eden padişah, kendisine Diyarbekir veya Filibe mansıbı ve kadılık payesi vererek maddi destek sağlamıştır. Bir gün ders esnasında II. Mustafa, "Artık Hafız Osman gibi hattat bir daha yetişmez" deyince, Hafız Osman, "Sultanımız gibi hocasının hokkasını tutan sultanlar geldikçe daha nice Hafız Osmanlar yetişir hünkarım!" diyerek kabiliyetli gençlerin ortaya çıkmasında ve yetişmesinde sarayın destek ve imkân vermesinin önemini vurgulamıştır.

ketebe.org (Düzenlenmiştir.)

Görsel 2.22: Hâfız Osman'ın Koca Mustafa Paşa Camii haziresindeki mezar taşı kitabesi, İstanbul

2.3. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜFREDÂT

HAZIRLANALIM

Hz. Ali'nin "Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum." sözündeki hikmet (mesaj) üzerine düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Sülüs alfabesi meşk edilirken harfler gruplara ayrılır. Her gruptaki harften bir tanesi üzerinden çalışma yapılır. Nokta farkıyla değişik ses veren harf şekillerinden sadece biri gösterilir. Meselâ cîm harfinin yazılışı öğrenildikten sonra çe, hâ veya hı gibi ses farkı konulan noktalarla öğretilen harfler şekil itibarıyla farklılık gösteriyorsa bu da meşkte yerini alır. Yine bunun gibi sîn harfi dişli olarak tarif edilmişken bunun keşîdeli şeklinin üstüne üç nokta konularak şîn harfi de öğretilmiş olur. Ancak sîn harfinin mutlaka dişli yazılması gerekmez, keşîdeli olarak da yazılabilir. Daha sonraki aşamada iki harfin bitişmesi öğretilir. Harflerin bitişmesi esnasında birbirine benzer biçimde şekle giren harflerden (meselâ be-pe, te-se, nun-ye; cim-çe, ha-hı; sin-şın; sad-dad; tı-zı; ayn-gayn; fe-kaf gibi) elifbâda ilk gelen harfin meşk edilmesi yeterli bulunmuştur.

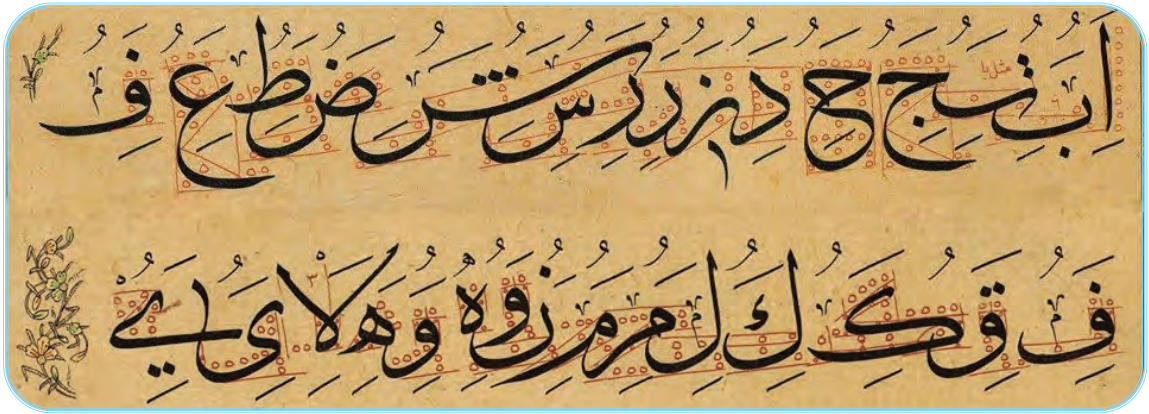

BUNLARI BİLELİM

Rabbiyessir duasının yazılmasından sonra hat sanatı, hoca tarafından talebesine iki aşamada gösterilir:

1. Elifbâ'da bulunan harfler teker teker yazdırılır. Sonrasında bu harflerin birbirlerine bağlanması öğretilir. Bu aşamaya "müfredât" denir.
2. Harfleri ve birleşimlerini öğrenen talebeye, harfleri istif becerisi ve müstakil cümleler ile yazması öğretilir. Buna da "mürekkebât" denir.

Hat sanatındaki yazıların kendine göre bir ölçüsü vardır. Kullanılan bu ölçülerin ilk olarak nasıl ortaya çıktığı ve neye göre belirlendiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak yazı yazmada aranan kolaylık, hızlı yazma, harflerin gözü yormayacak ve okumayı kolaylaştıracak şekilde yazılabilmesi gibi hususlar ön plana alınmıştır. Sülüs alfabesi meşk edilirken harflerin bu ölçülerine dikkat edilmelidir (Görsel: 2.23).

Görsel 2.23: Şevki Efendi tarzı sülüs alfabesi ve harflerin ölçüleri

BİLGİ KUTUSU

Şevki Efendi tarzı sülüs alfabesindeki kırmızı renkteki yuvarlakların her biri bir ölçüyü temsil etmektedir: Tam nokta, yarım nokta ve yarım noktadan az (cezim miktarı). Bu ölçülerle tüm harfler kalınlık, yükseklik ve birbirleriyle aralarındaki mesafe bakımından dengeli bir görünüm arz etmektedir. Sadece harflerin değil, aralarındaki boşlukların dahi ayarlanmasında nokta ölçüsü dikkate alınmaktadır (Görsel: 2.23).

OKUYALIM- İNCELEYELİM

Aşağıdaki metinleri okuyunuz. İlgili hat yazılarını inceleyiniz.

1) Ve lillâhi'l-izzeti Ve li-rasûlihî Ve li'l-mü'minîne Ve lâkinne'l-münâfikîne lâ ya`lemûn

Duvar üzerinde büyükten küçüğe doğru sıralanmış celî sülüs vav'ların içine Münafikun sûresinin 8. ayeti yazılmıştır: "Yücelik ve üstünlük Allah'a, resulüne ve müminlere aittir; fakat münafıklar farkında değildirler." (Görsel: 2.24)

Vav harflerinin içindeki ayetler tezyini kûfi hattın örnekleridir. Yine kûfi olarak üstte bir Besmele ile en büyük vav'ın ucunda "Sadekallâhü'l-azîm" ibaresi yazılıdır. Ortadaki kırmızıyla çerçevelemiş bölümde ise "Hâzâ mührü'ş-şerîf (Bu şerefli bir mühürdür.)" denilmiştir.

Vav'ların büyükten küçüğe ve yukarıdan aşağıya doğru giden görüntüsü üstünlüğün derecelenişini resmetmektedir. Ayrıca vav harfinin mehîb (heybetli) duruşu ayetteki izzet ifadelerini somutlaştıran bir manzara sunmaktadır.

Görsel 2.24: Bursa Ulucamii'nden bir hat örneği

2) El-cemâ'atü rahmetün ve'l-firkatü azâbün

Allah Resulü Hz. Muhammed'e ait bu söz celî sülüs olarak yazılmıştır. Meâli şöyledir: "Cemaat rahmet, ayrılık ise azaptır." (Görsel: 2.25) Müminlerin bir araya gelmeleri, birbirlerinin hayatlarına dokunmaları kardeşlik ruhunun tesisi için elzemedir.

Görsel 2.25: Bursa Ulucamii'nden bir hat örneği

Bunun zemini olan cami ise bu ruh bütünleşmesinin hayat kazandığı mukaddes mekânın adıdır. Bu hadis-i şerifin burada zikredilmesi de caminin bu işlevini bir kez daha düşünmeye davettir.

bursaulucami.com
(Düzenlenmiştir.)

10. UYGULAMA

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Harflerini Ölçüleriyle Yazma

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak sülüs harflerini ölçüleriyle yazmanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

- Kalemtraş
- Makta
- Kamış kalem
- Kâğıt
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı

Uygulama için öneriler

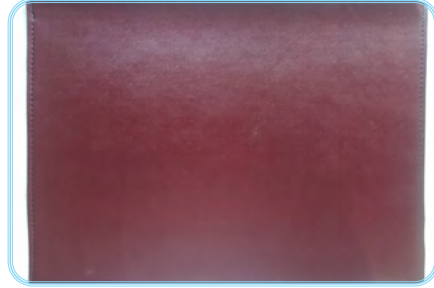
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Harfleri yazma çalışması yaparken tüm dikkatinizi sadece yaptığınız çalışmaya veriniz. En ufak bir dikkatsizliğin hataya sebep olabileceğini unutmayınız.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.
- Kaleminizi uygun bir şekilde açınız.

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz (Görsel: 2.26).
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz (Görsel: 2.27).

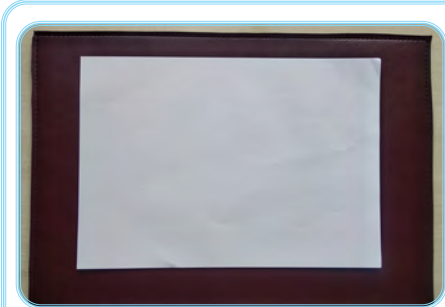

Görsel 2.26: Malzemeler

Görsel 2.27: Yazı altlığı

3. Kâğıdı zemine koyunuz (Görsel: 2.28).

1

2

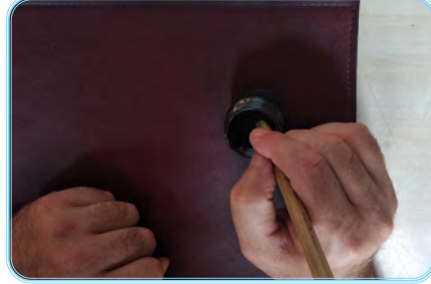
Görsel 2.28: Kâğıdı zemine koyma

4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile eliniz arasına peçete veya müsvedde bir kâğıt koyunuz (Hattatlar genellikle tavşan derisi kullanır.) (Görsel: 2.29).
5. Kaleminizi hokkaya batırınız (Görsel: 2.30).

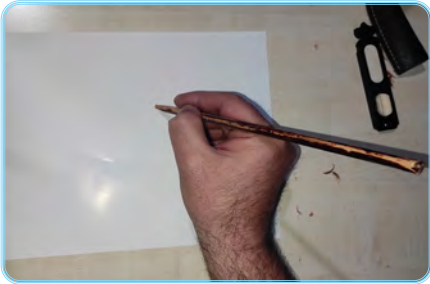

Görsel 2.29: El altına tavşan derisi koyma

Görsel 2.30: Kalemi hokkaya batırma

6. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğimize yaslayınız. Kalemi ne çok sıkmalı ne çok gevşek bırakmalısınız (Görsel: 2.31).
7. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz. Bu işlem mürekkebin akmaması, kâğıdınızın kirlenmemesi için önemlidir (Görsel: 2.32).

Görsel 2.31: Kalemi tutma

Görsel 2.32: Kalemi temizleme

8. Aşağıda ölçüleriyle gösterilmiş sülüs alfabesindeki harfleri (s. 68-87) dikkatlice inceleyiniz.

- Noktalar ölçüleri (kare, tam nokta; daire, yarım nokta),
- Ok yönleri harflerin yazılış yönünü,
- Rakamlar sırayı ve hamle sayısını belirtmektedir.

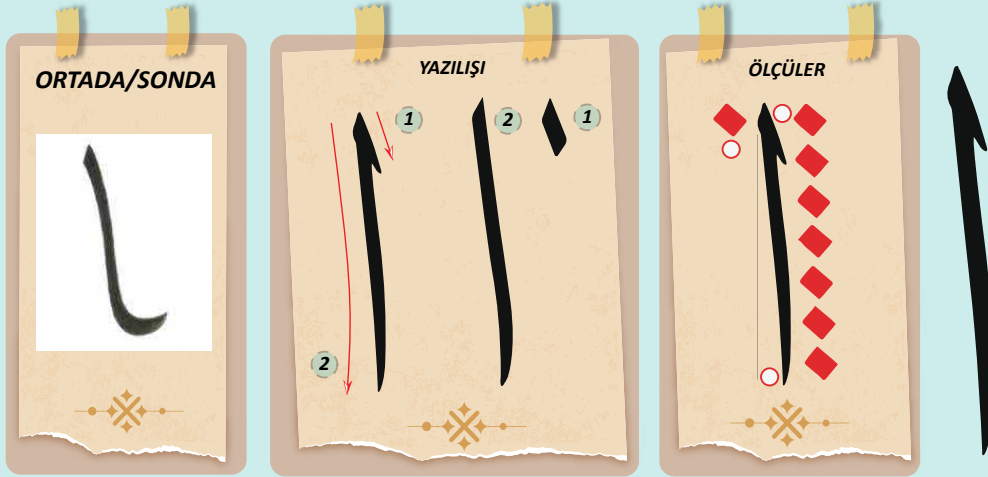
Sonra harfleri, ok yönlerine ve verilen ölçülere dikkat ederek yazmaya çalışınız.

Not: Kur'ân alfabesindeki harfler kelime içinde birbirlerine birleşirler. Fakat altı harf (elif, dal, zel, ra, ze, vav) kendilerinden sonra gelen harfe birleşmezler. Bu harflerin ortada ve sondaki hâlleri aynıdır.

2. ÖĞRENME BİRİMİ

Hüsn-i Hat Süslüs Yazı ve Kavramları

ELİF

Elif tam düz olmayıp başlangıç ve kuyrukta hissedilecek kadar kıvrımlı, gövde kısmında ise düz yazılır. Elif yazılırken, evvela zülfe noktası yazılıp ardından elif içinden çekilerek çıkarılırsa daha kolay yazılır. Zülfe ucu kalem ucuyla ya da tashih kalemiyle tamamlanır.

HEMZE

Hemze, bir nevi eliftir. Ancak destek ile yazılır. Hemze, Arapça kurallarına göre elif, vav ve ye destekli yazılır. Hiç bir şekilde bir harfe birleşmez.

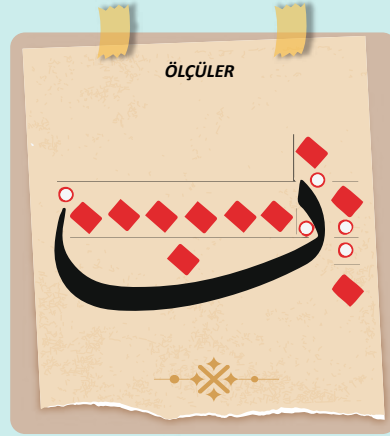

BE-TE-SE

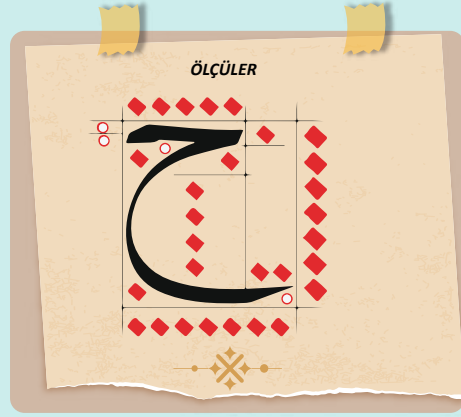
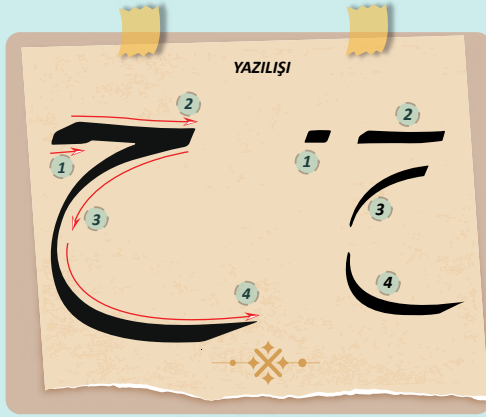
ب ت ث

Be teknesi üç parça olarak düşünülürse, başlangıcından itibaren iki parça aşağıya doğru giderken üçüncü parça yukarı çıkarılmalıdır.

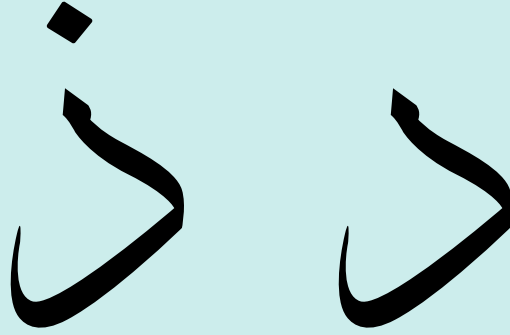
خ ح ج

Cim'in karnı elif yüksekliğinde olup kuyruğu başından daha ileridedir. Kuyruğun sivri yeri şayet kalemden çıkmazsa, yazıldıktan sonra kalemin vahşi kısmıyla alttan doldurulur.

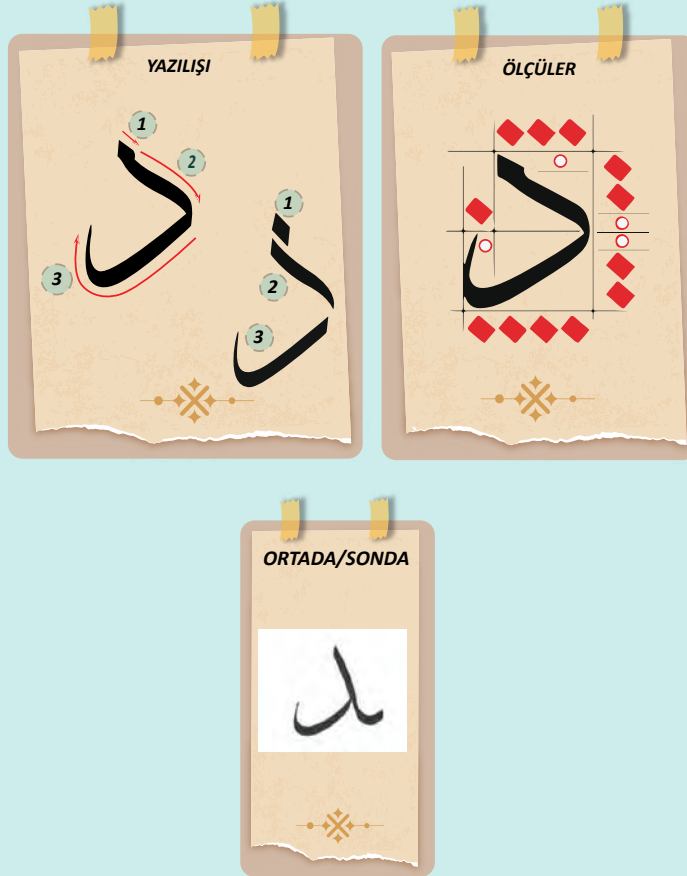

DAL- ZEL

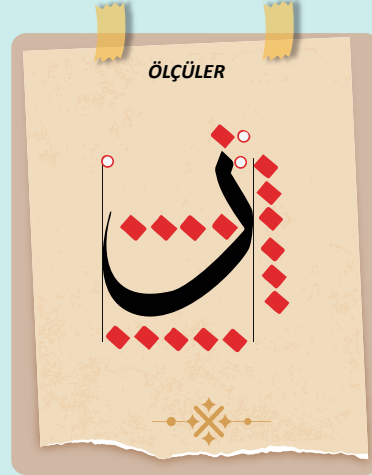
Dal'ın başı zülfeden çekip çıkarılarak düz bir "S" ile yazılmalı ve alt çizgisinin düzgünce olmasına dikkat edilmelidir.

RA-ZE

Ra'nın başı zülfeden çekip çıkarılarak düz bir "S" ile yazılmalıdır. Ra'nın kuyruğu yapılırken çizgi dibe vurduğunda kalemin ünsi kısmı kaldırılarak kuyruk sivri bitirilir.

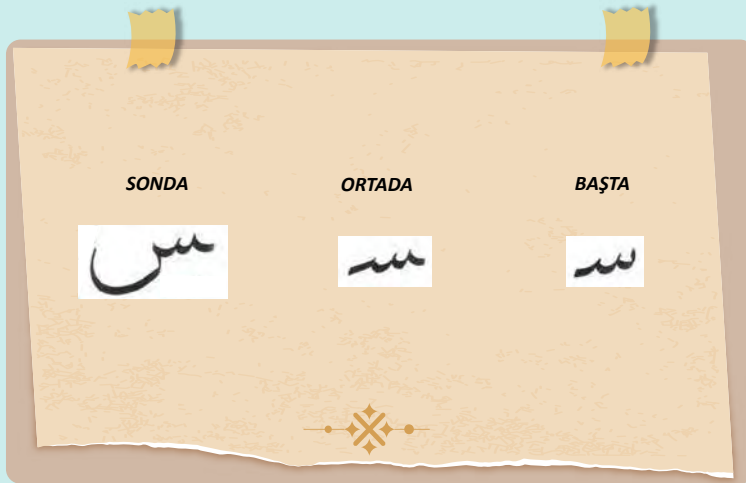

SİN-ŞİN

س ش

Sin harfinin üç dişinin yönlerine ve ikinci dişten sonraki alt bölümün daha aşağıda olmasına dikkat edilmiştir.

ص ض

Sad yazılırken baş kısmında iç beyazına bakılarak yazılmalıdır.

Tİ-Zİ

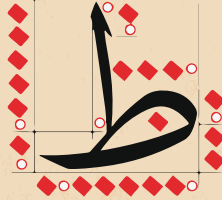

Tî'nin burnu yapılırken bitişin ince olması için kalemin ünsi kısmı kaldırılıp vahşi kısmıyla sonlandırılır.

YAZILIŞI

ÖLÇÜLER

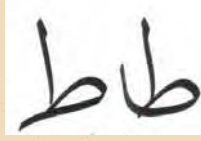
SONDA

ORTADA

BAŞTA

AYN- ĞAYN

Ayn'ın kaşı (ilk çizilen kısım) kalemle tam olarak çıkmadığında kalem ucuyla resmedilir. Kuyruğun sivri yeri şayet kalemle çıkmazsa yazıldıktan sonra kalemin vahşi kısmıyla alttan doldurulur.

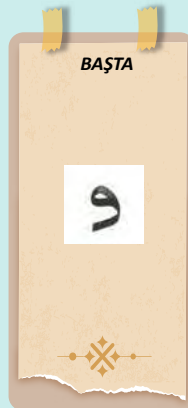
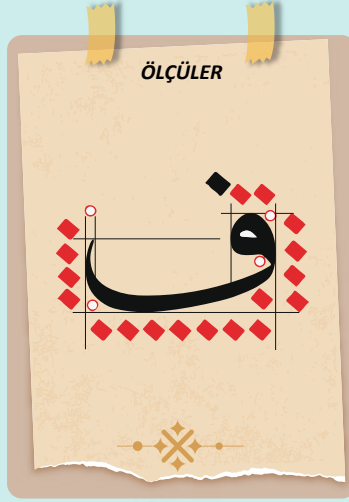

FE

ف

Fe'nin teknesi, Be'nin teknesiyle aynıdır.

ق

Fe'nin kafasıyla aynı olup çanağı Vav gibi dar ve derindir.

YAZILIŞI

ÖLÇÜLER

SONDA

ORTADA

BAŞTA

KEF

ك ك

Kef'in dikey çizgisi Elif'tir.

BAŞTA

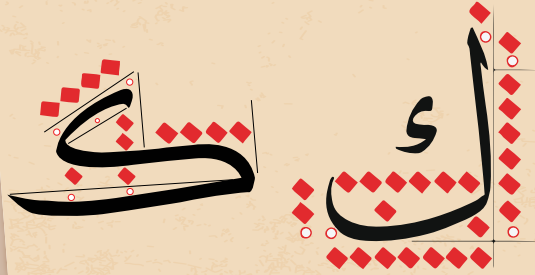
ORTADA

SONDA

ÖLÇÜLER

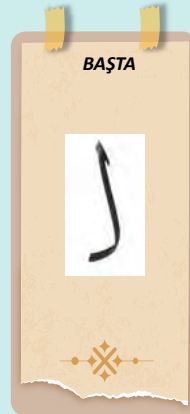
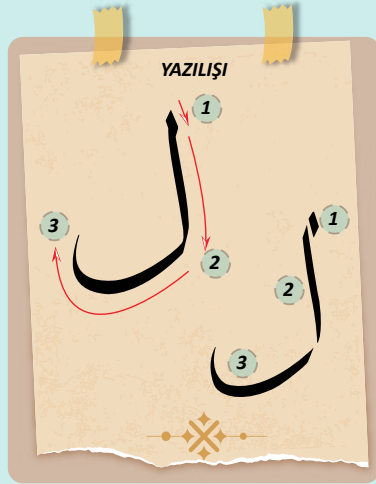
YAZILIŞI

LAM

Lam'ın dikey çizgisi Elif'tir.

MİM

BAŞTA

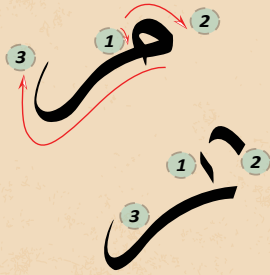

Mim'lerin başları yazılırken iç boşluğuna bakılarak yazılmalı, kuyruk kısımlarına gelindiğinde ise kalemin ünsi kısmı kaldırılarak inceltilmelidir.

ORTADA

YAZILIŞI

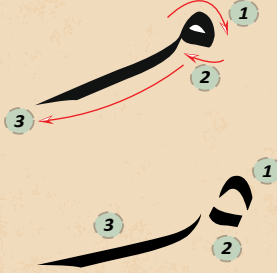
ÖLÇÜLER

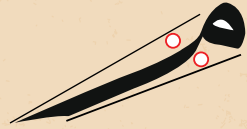
SONDA

YAZILIŞI

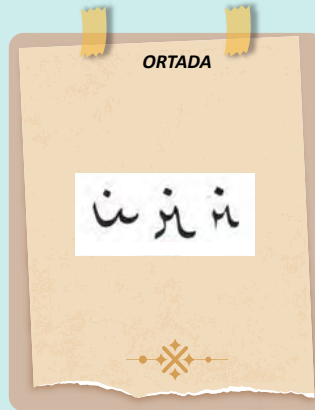
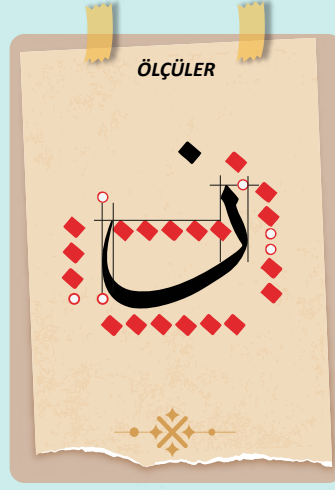

ÖLÇÜLER

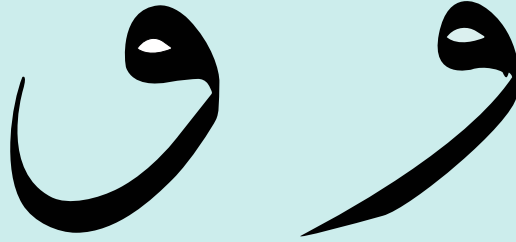
ن

Nun'un noktası kola yakın konulur.

VAV

Vav'ın baş kısmı yazılırken kalemin açısına dikkat edilmelidir.

ORTADA/SONDA

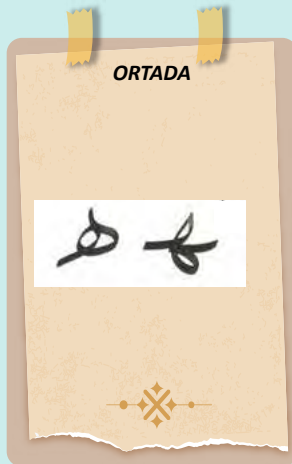
ÖLÇÜLER

YAZILIŞI

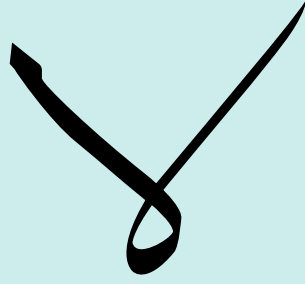

He yazılırken gözlerinin içine bakılarak yazılmalıdır. Sağ gözün daha basık ve uzun, sol gözün oval olmasına dikkat edilmelidir.

LAM ELİF

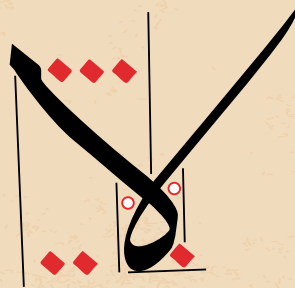

Lâmelif'in kollarının duruşu harfin Elif meylindeki eksenini belirler.

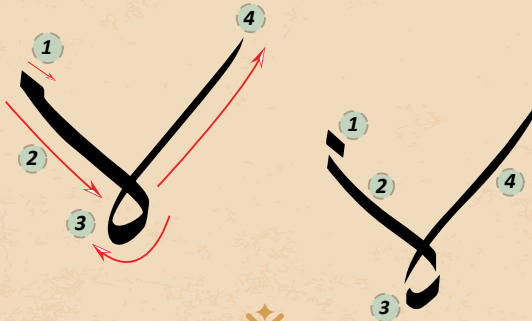
ORTADA/SONDA

ÖLÇÜLER

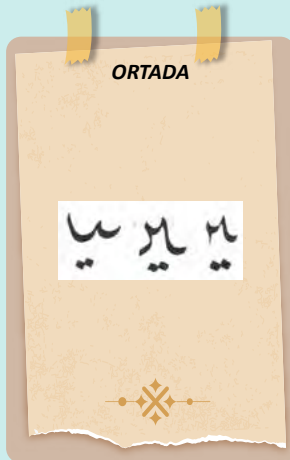
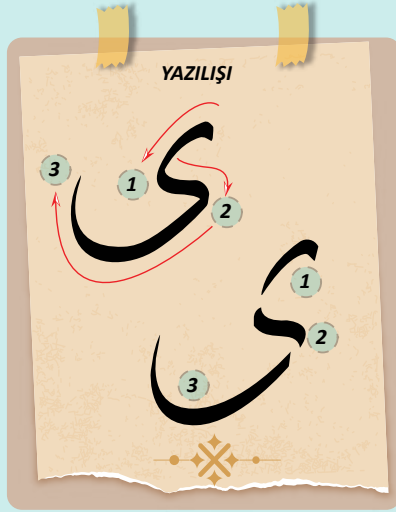

YAZILIŞI

ی

Ye'nin ikinci çizgisinin kıvrım yönüne dikkat edilmelidir.

RAKAMLAR

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ ٠

HARFLERİN OKUNMASINA YARDIMCI İŞARETLER / HAREKELER

med çeker cezim şedde ötre esre üstün

Tüm hareketler yazı kaleminin üçte biri kalınlığındaki kalemle konulur ise de yerine göre yazı kalemiyle de konulabilmektedir.

LEKE DENGESİNİ SAĞLAMAK İÇİN KONULAN BAZI HARFLER VE SÜSLEME İŞARETLERİ

tırnak mimli tirfil tirfil mühmel işaretler

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Harflerini Ölçüleriyle Yazma Uygulaması					
Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1.		Sülüs harflerini ölçüleriyle yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.			
2.		Kalemi usulüne göre tuttu.			
3.		Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.			
4.		Şevki Efendi tarzı sülüs harflerini, ölçülerine de dikkat ederek inceledi.			
5.		Harflerin başta, ortada ve sondaki farklılıklarını uyguladı.			
6.		Hüsn-i hatta kullanılan rakam, hareke ve süsleme işaretlerini yazdı.			
7.		Yazdığı sülüs hattın sonuna imzasını atarak tarih düştü.			

OKUYALIM

“Elif” servi gibi doğru, dik, pürüzsüz, boyu kaleminin nokta ölçüsüyle yedi noktadır. Başından asılmış bir yılanın yukarıdan aşağı süzülerek inişi gibidir. Elif harfinin yazımına başlangıç olarak konan bir noktadan çekilerek elif çıkarılır. Zülfesi(küçük saçak, püskül), sonra iki noktalık sadr ve yine iki noktalık gövde, sonra iki noktalık kuyruk kısmı ile elif biçimlenir. Sadrında öne, gövdesinde sola bakan belli belirsiz bir kamburluk göze çarpar. Elif diğer harflerin de aslıdır. Sülüs yazıda elif, fâ, kef, lâm gibi harfler zülfelidir. Ayın, fâ, kâf, mîm, he, vâv gibi harflerin gözleri açıktır. Sülüs hattının yazım kurallarına ölçü olan noktası paralelkenar dikdörtgenimsidir. Harekeli veya harekesiz yazılan sülüs ve celîsinin harekesi yazıldığı kalem ağzı genişliğinin üçte biri kadardır. Sülüs ve celîsinde okutma işaretlerinden başka kompozisyonda birliği sağlamak için tırfıl, tırnak gibi süs; mîm, sîn, he, hâ gibi mühmel işaretleri kullanılmıştır.

Muhittin Serin, DİA, “Sülüs” md.

11. UYGULAMA

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Harfleri Yazma (Özay Altın'ın kaleminden)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak sülüs hat ile harfleri yazmanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

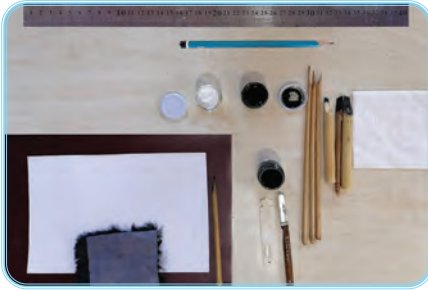
- Kalemtraş
- Makta
- Kamış kalem
- Kâğıt
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı/düz zemin
- El altlığı
- Kurşun kalem
- Cetvel

Uygulama için öneriler

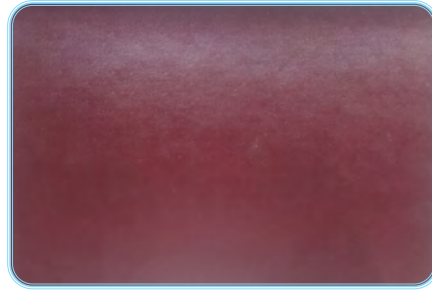
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Harfleri yazma çalışması yaparken tüm dikkatinizi sadece yaptığınız çalışmaya veriniz. En ufak bir dikkatsizliğin hataya sebep olabileceğini unutmayınız.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz (Görsel: 2.33).
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz (Görsel: 2.34).

Görsel 2.33: Malzemeler

Görsel 2.34: Yazı altlığı

3. Kâğıdı zemine koyunuz (Görsel: 2.35).
4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile eliniz arasına peçete veya müsvedde bir kâğıt koyunuz (Hattatlar genellikle tavşan derisi kullanır.) (Görsel: 2.36).

Görsel 2.35: Kâğıdı zemine koyma

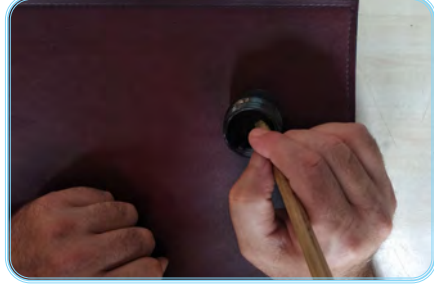

Görsel 2.36: Tavşan derisi koyma

5. Satır ölçüsü için cetveli kâğıdın üzerine düz bir şekilde koyunuz ve kurşun kalemle bir çizgi çiziniz (Görsel: 2.37).
6. Doğru yönde açılmış kalemi mürekkep hokkasına batırınız (Görsel: 2.38).

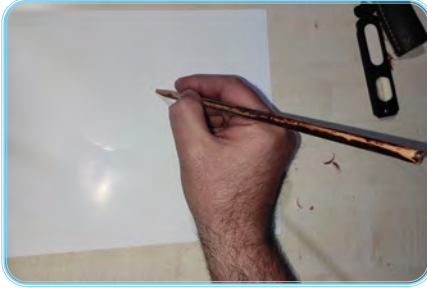

Görsel 2.37: Satır çizgisi çizme

Görsel 2.38: Kalemi hokkaya batırma

7. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğimize yaslayınız. Kalemi ne çok sıkınız ne de gevşek bırakınız. (Görsel: 2.39).
8. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteye temizleyiniz. Bu işlem mürekkebin akmaması, kâğıdınızın kirlenmemesi için önemlidir (Görsel: 2.40).

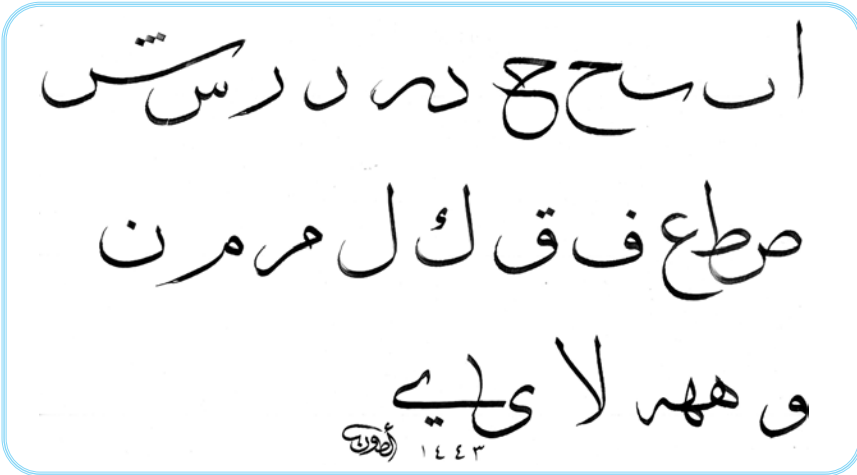

Görsel 2.39: Kalemi tutma

Görsel 2.40: Kalemi temizleme

9. Sülüs hatla yazılmış aşağıdaki harfleri dikkatlice inceleyiniz (Görsel: 2.41).

Görsel 2.41: Özay Altın hattı ile sülüs, harfler

10. Aşağıdaki işlem sırasına dikkat ederek harfleri yazınız (Görsel: 2.42-2.61).

Not: Hüsn-i hat yazısından dolayı görseller sağdan sola doğru akmaktadır.

2

1

4

3

6

5

Görsel 2.42: Harfleri yazma

8

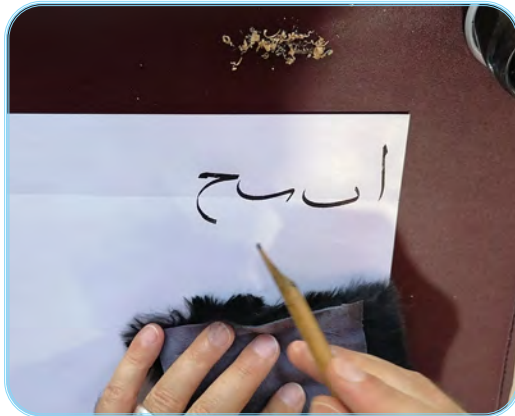
7

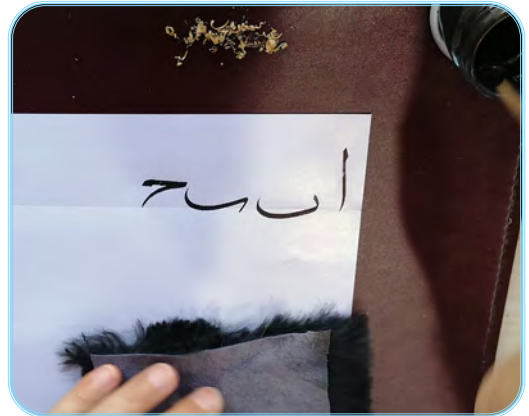
10

9

12

11

Görsel 2.43: Harfleri yazma

14

13

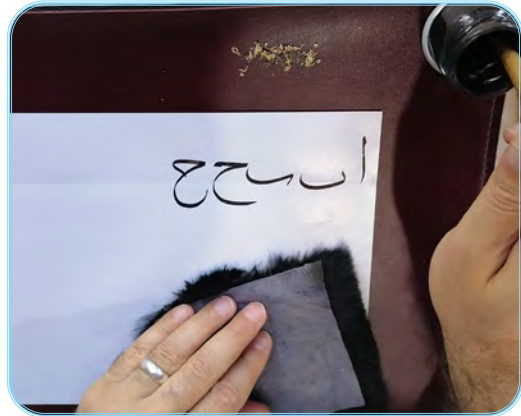
16

15

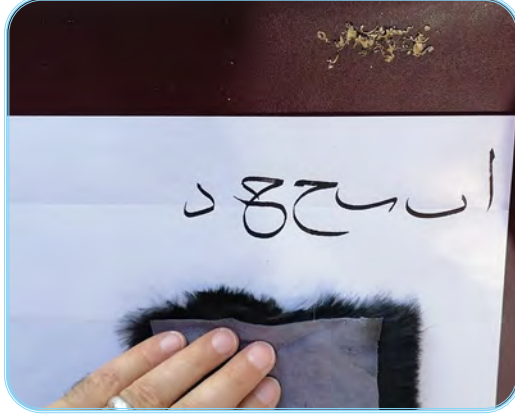

18

17

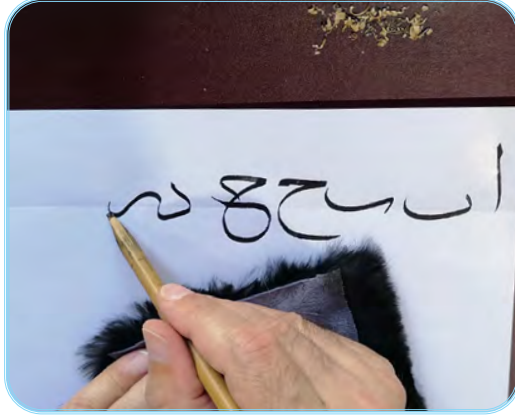
Görsel 2.44: Harfleri yazma

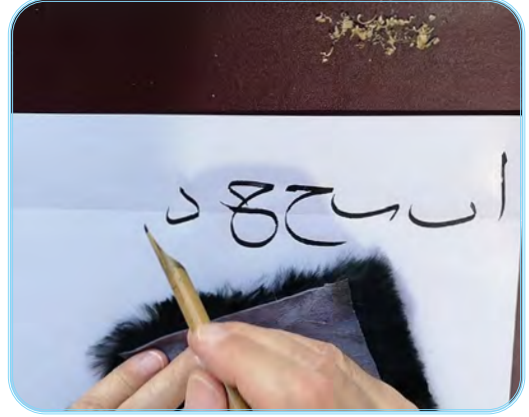
20

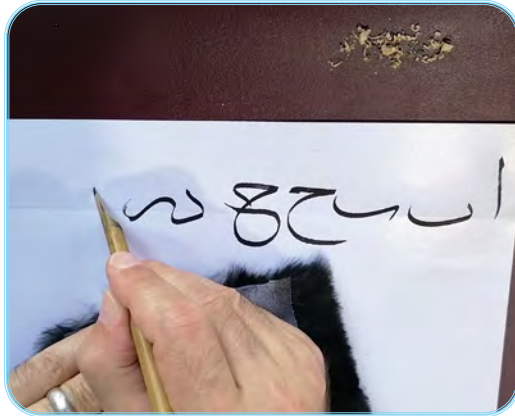
19

22

21

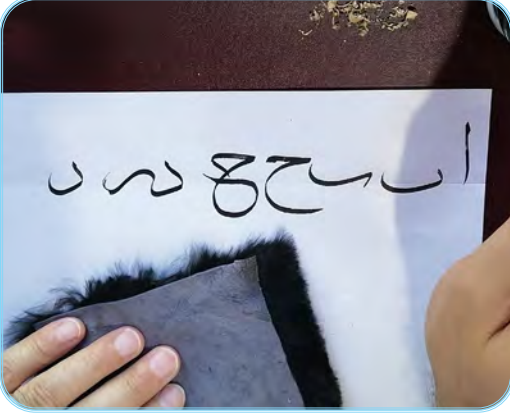

24

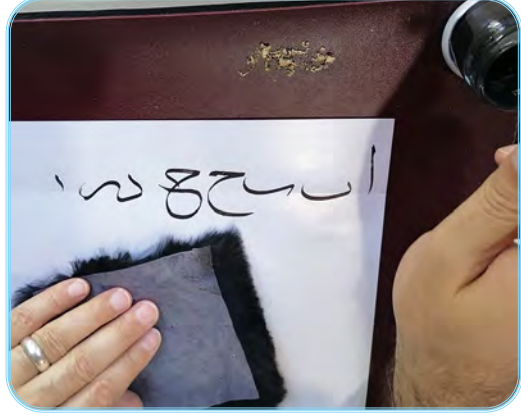

23

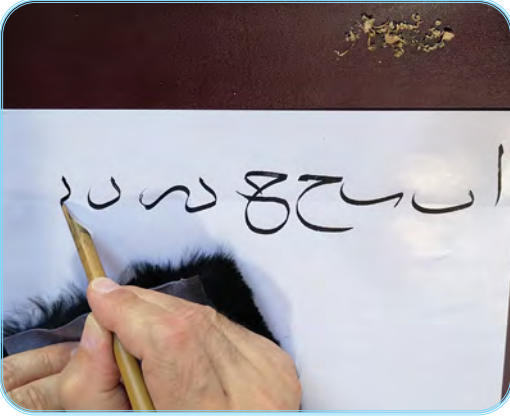
Görsel 2.45: Harfleri yazma

26

25

28

27

30

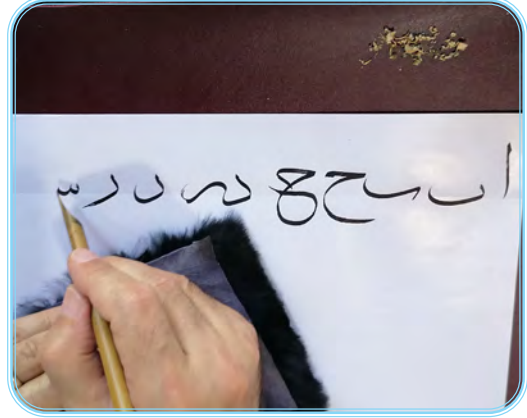

29

Görsel 2.46: Harfleri yazma

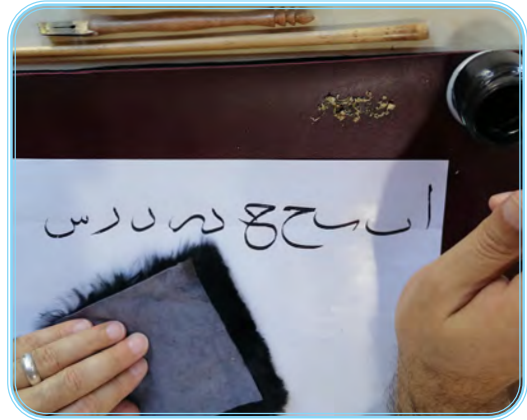
32

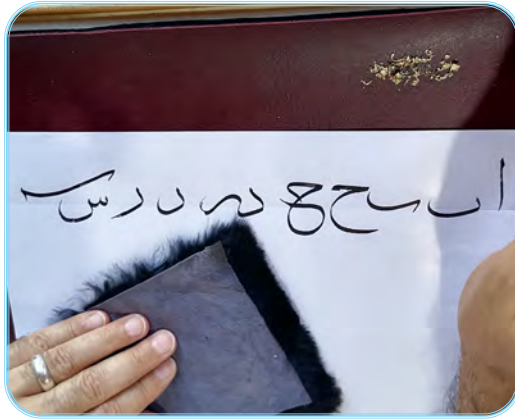
31

34

33

36

35

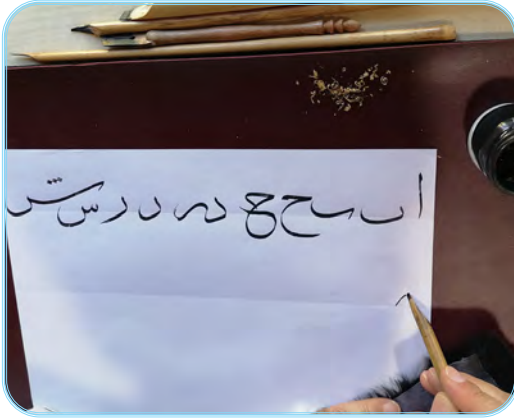
Görsel 2.47: Harfleri yazma

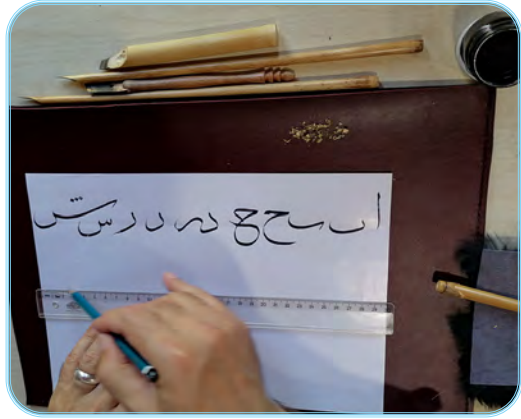
38

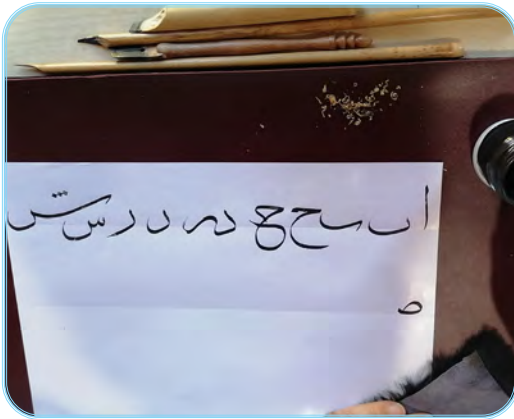
37

40

39

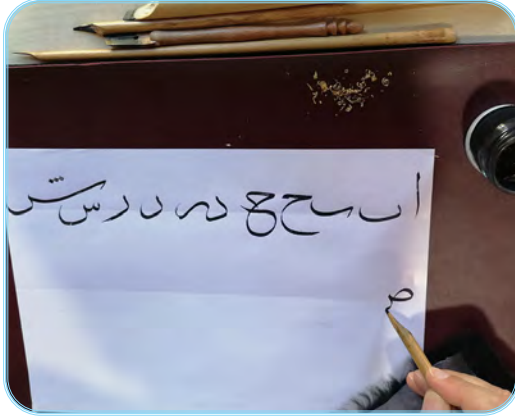

42

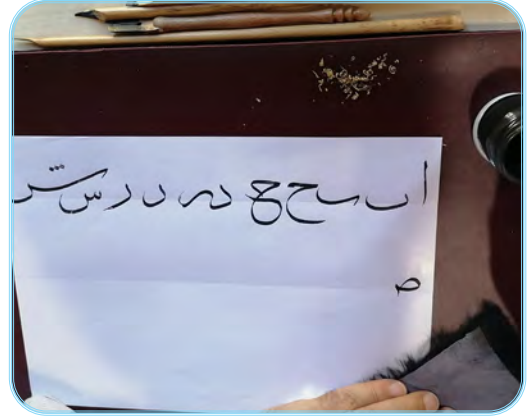

41

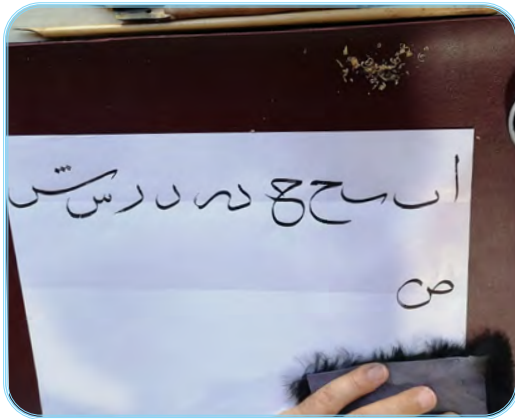
Görsel 2.48: Harfleri yazma

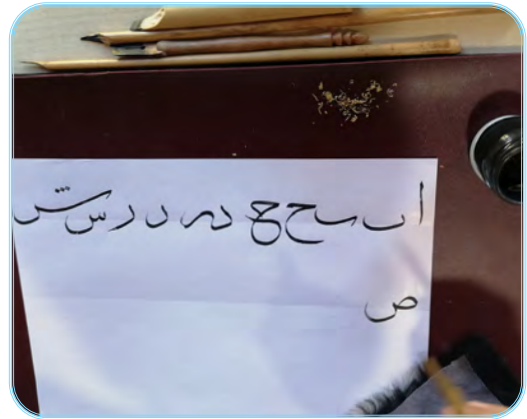
44

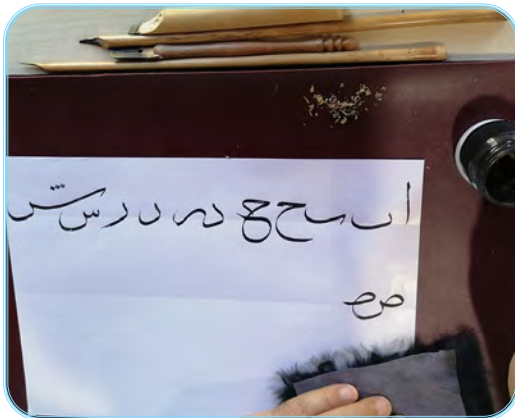
43

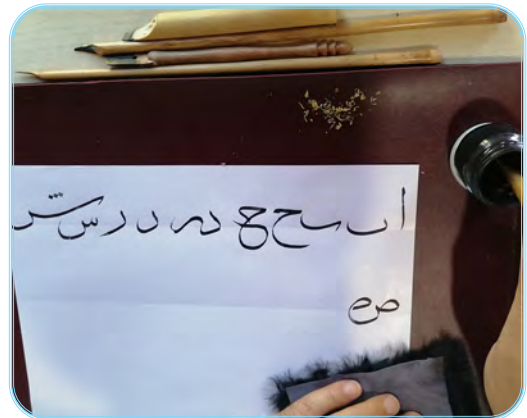
46

45

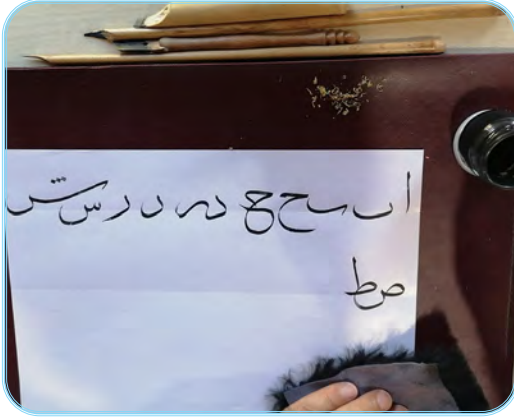

48

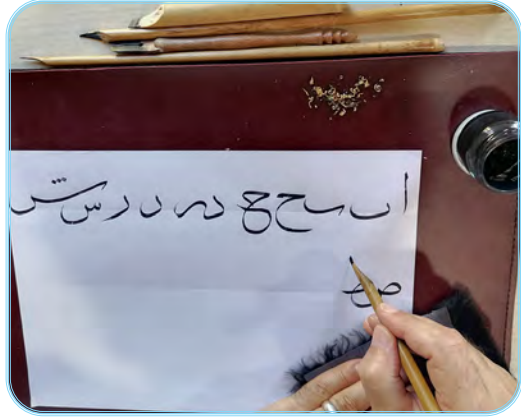

47

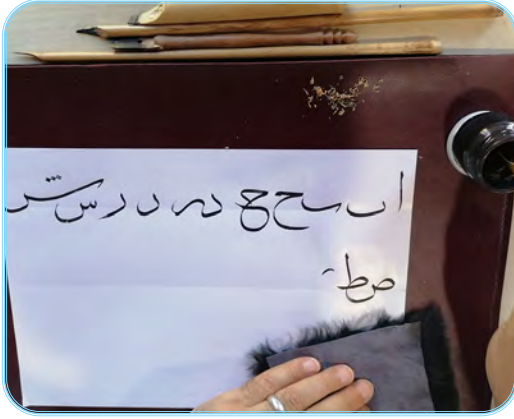
Görsel 2.49: Harfleri yazma

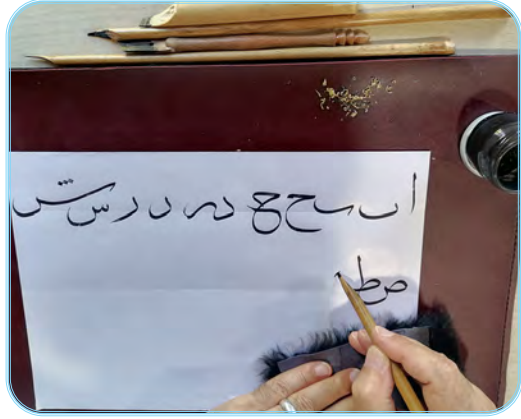
50

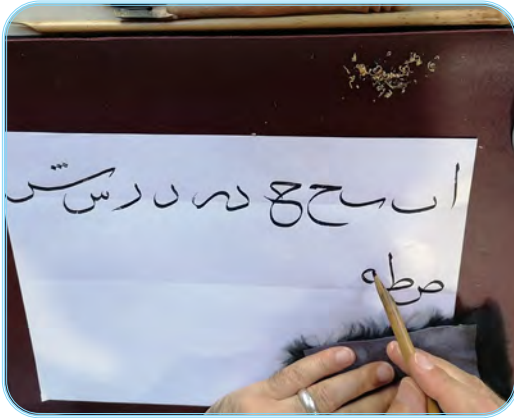
49

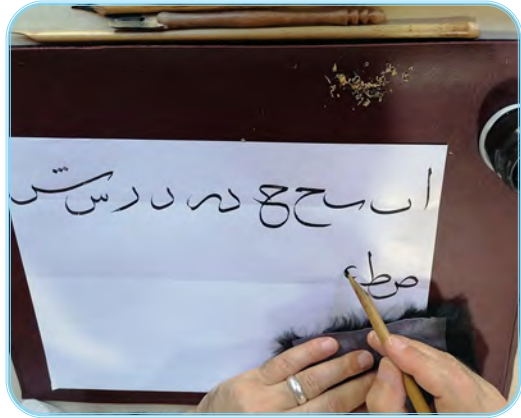
52

51

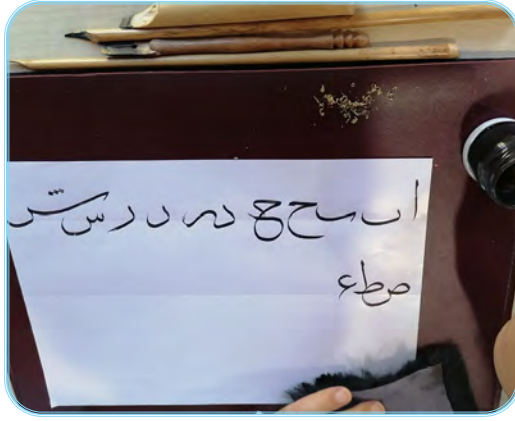

54

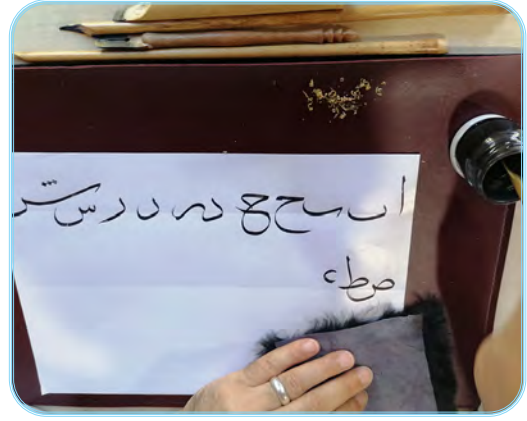

53

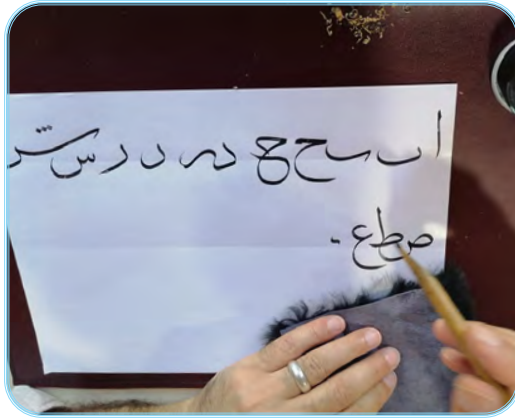
Görsel 2.50: Harfleri yazma

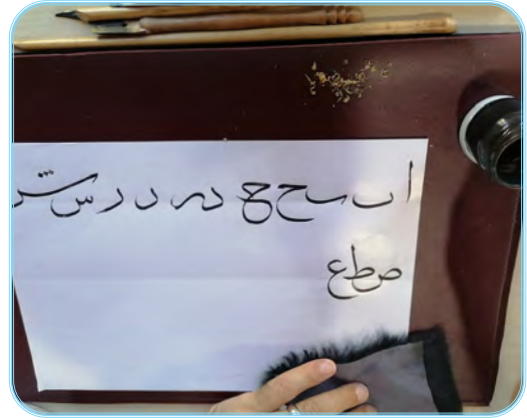
56

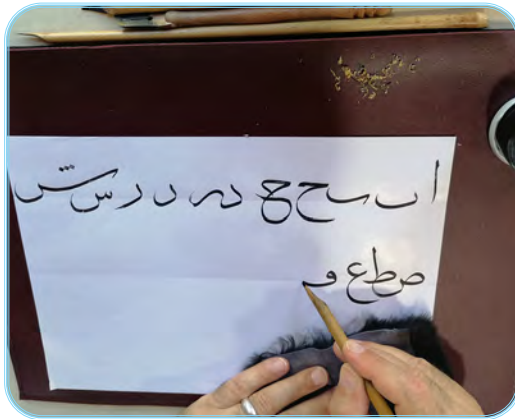
55

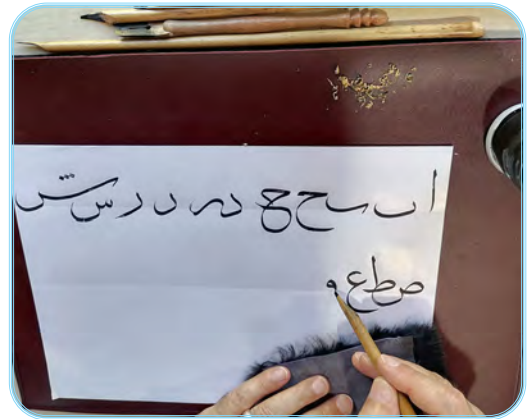
58

57

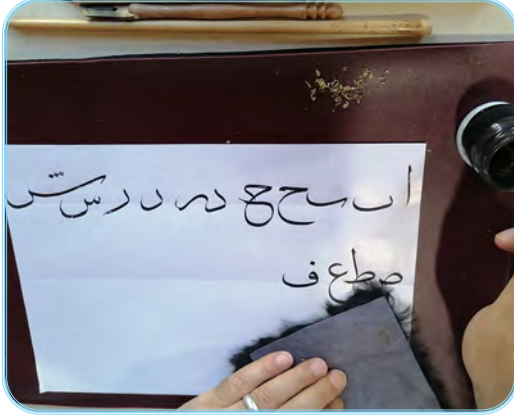

60

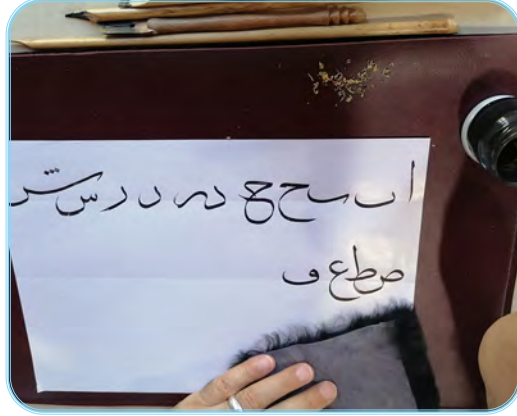

59

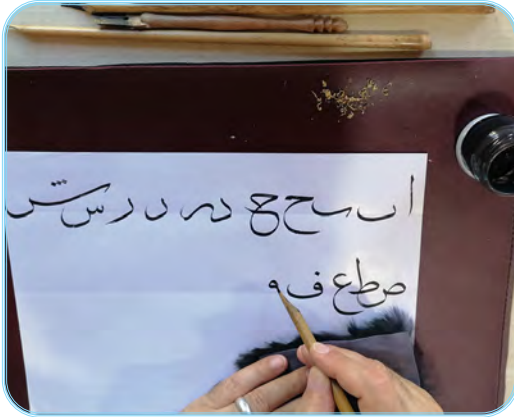
Görsel 2.51: Harfleri yazma

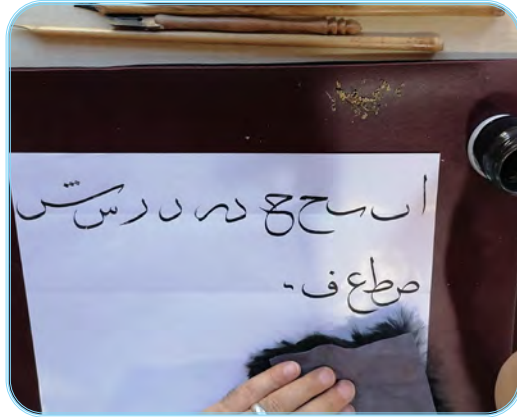
62

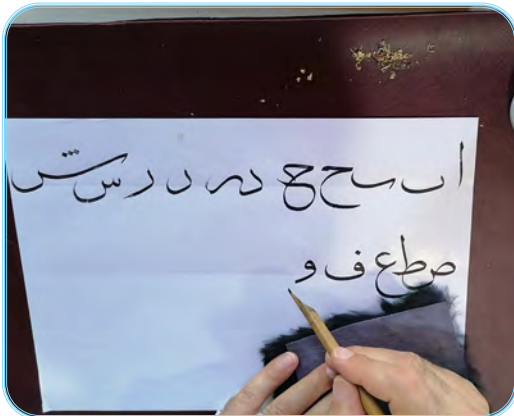
61

64

63

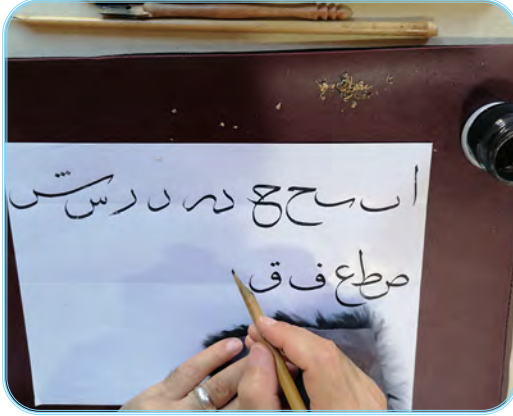

66

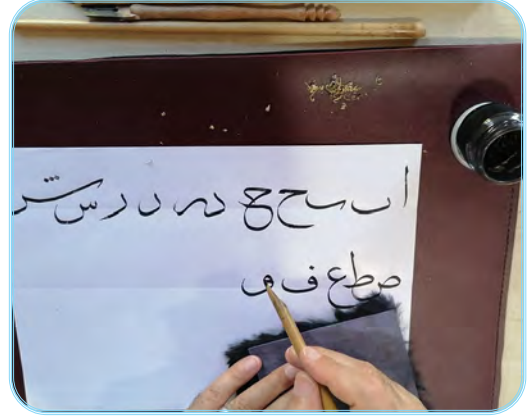

65

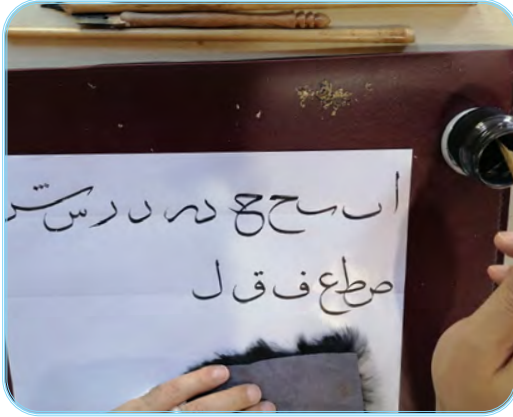
Görsel 2.52: Harfleri yazma

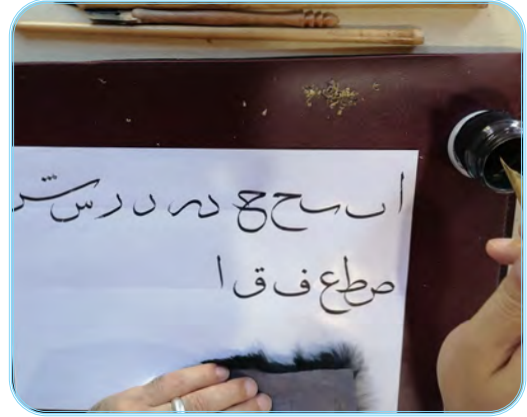
68

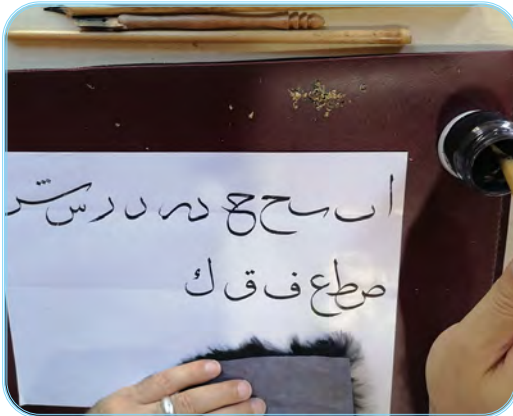
67

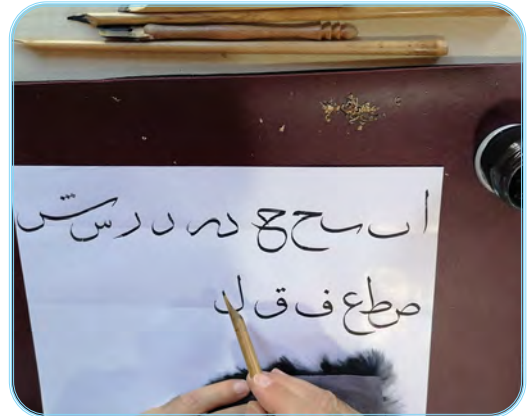
70

69

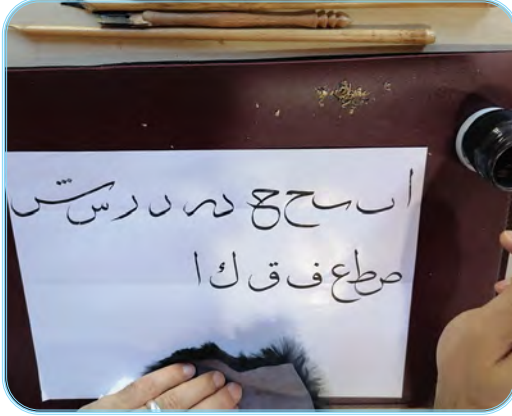

72

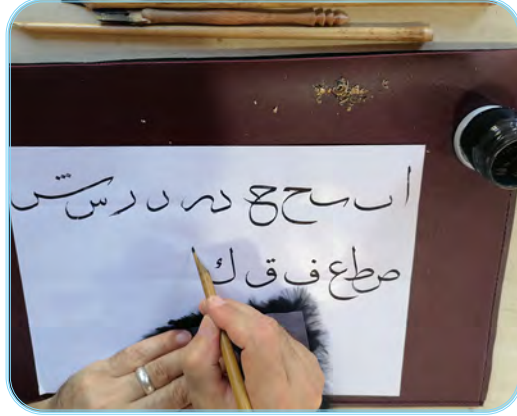

71

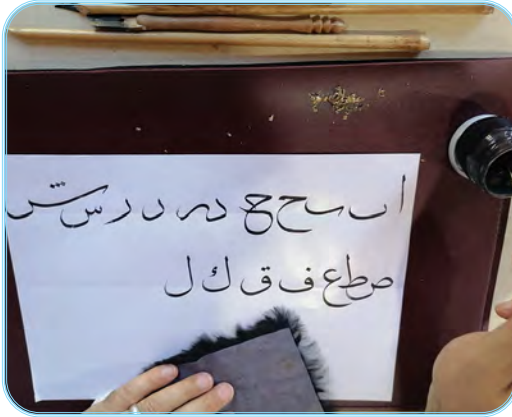
Görsel 2.53: Harfleri yazma

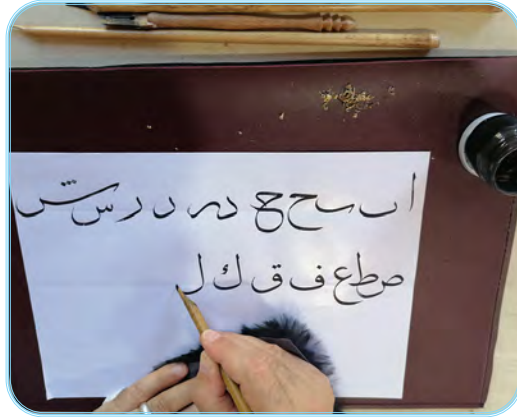
74

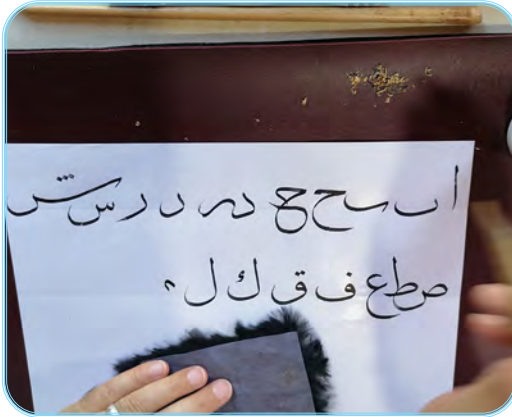
73

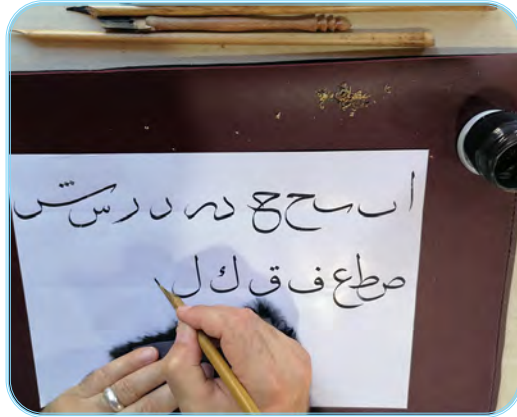
76

75

78

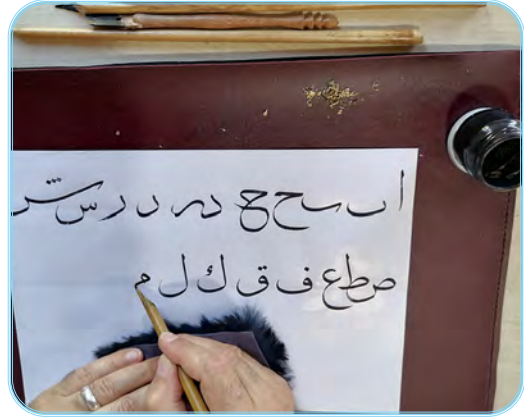

77

Görsel 2.54: Harfleri yazma

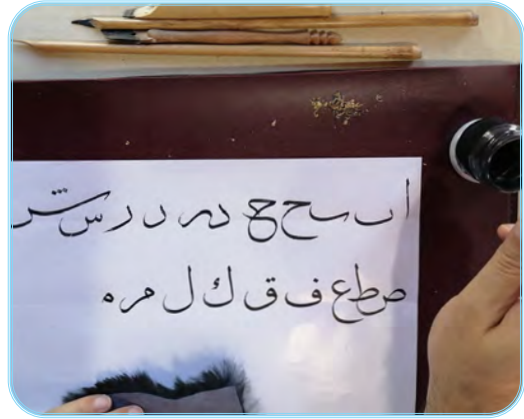
80

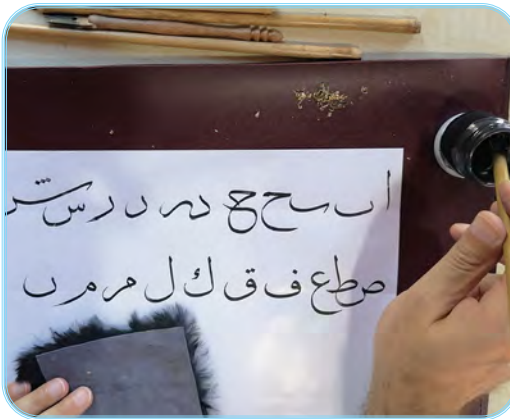
79

82

81

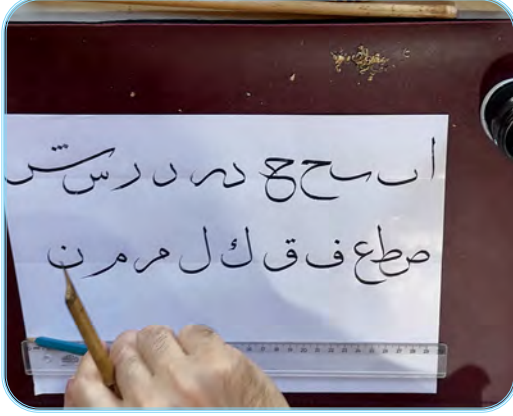

84

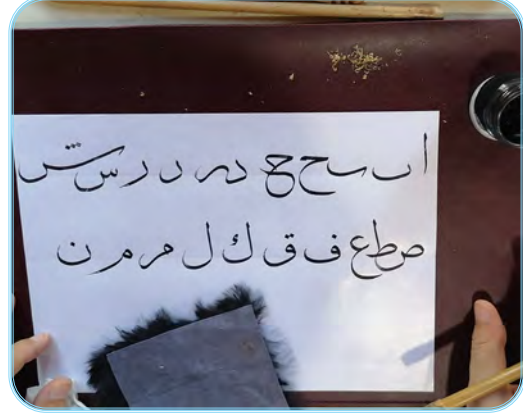

83

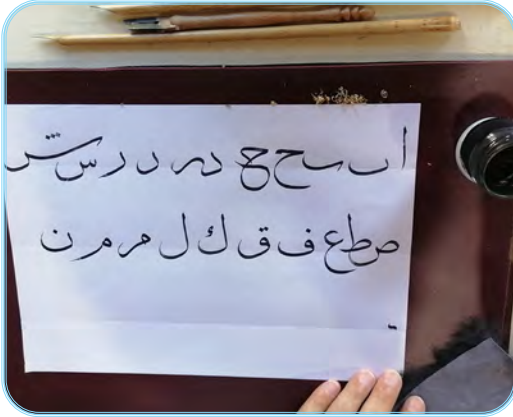
Görsel 2.55: Harfleri yazma

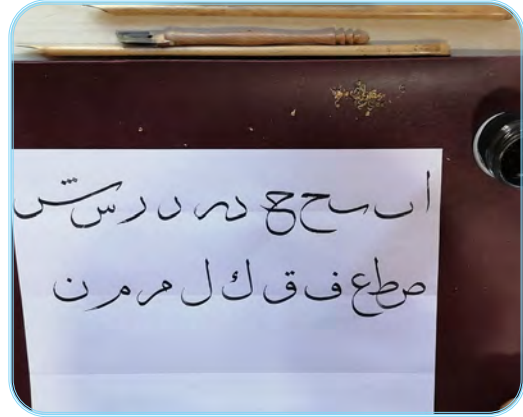
86

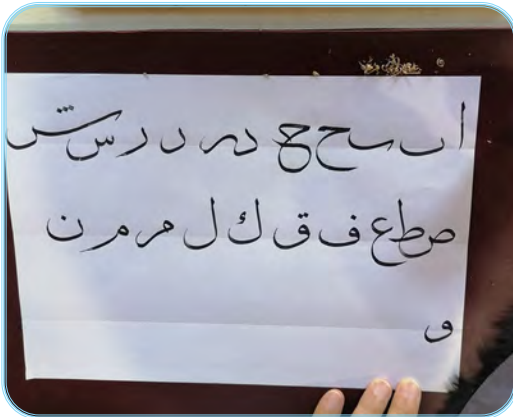
85

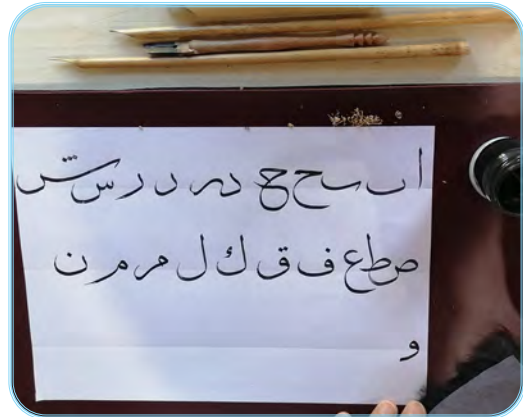
88

87

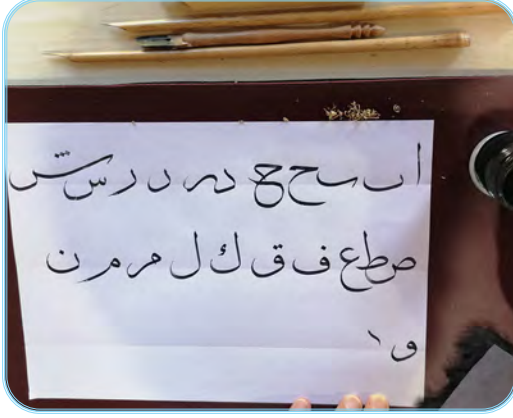

90

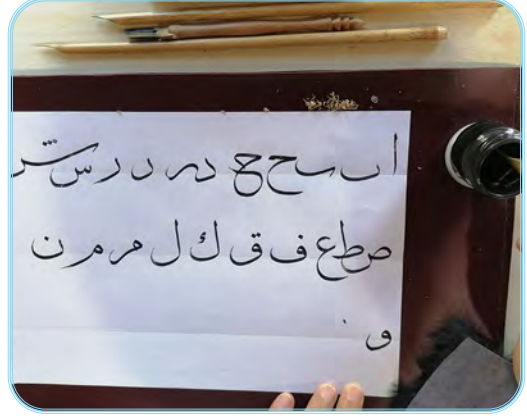

89

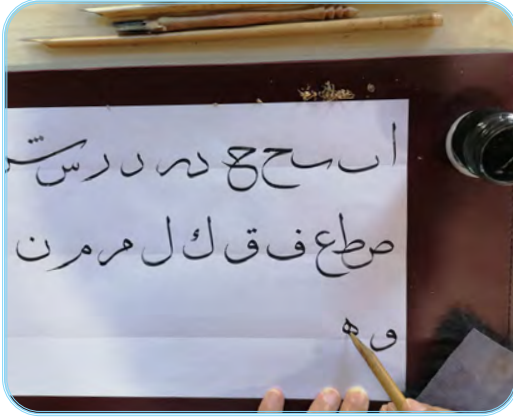
Görsel 2.56: Harfleri yazma

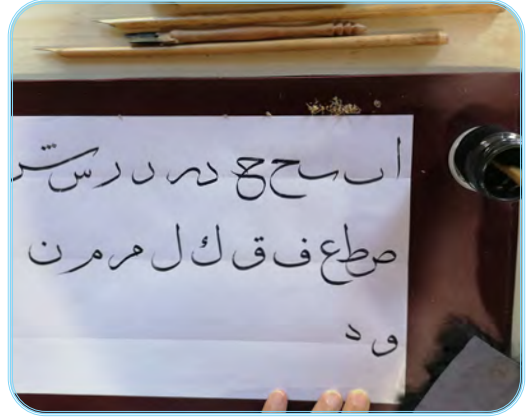
92

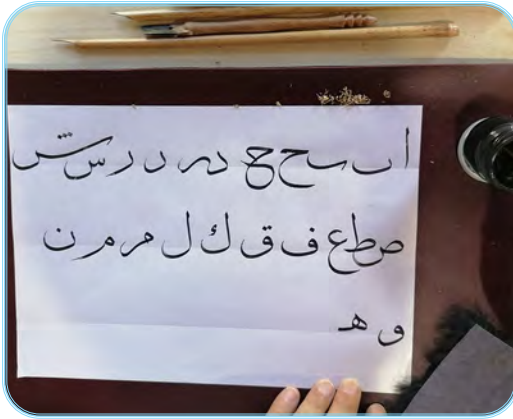
91

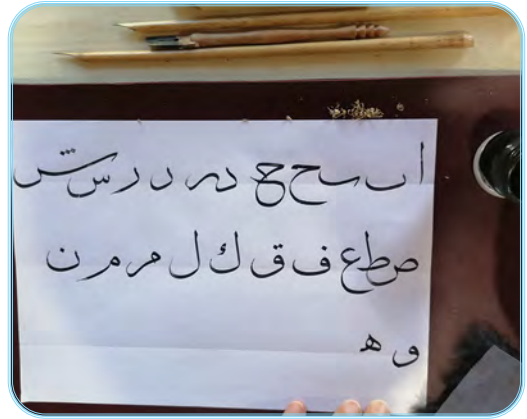
94

93

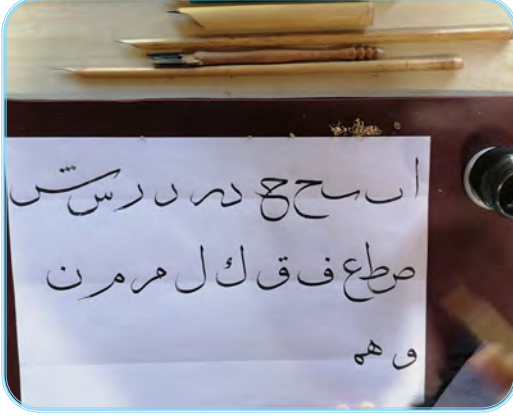

96

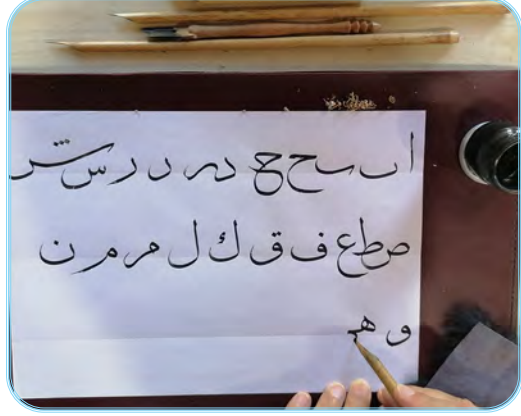

95

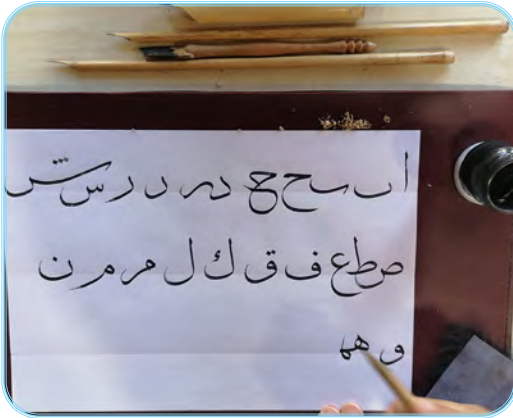
Görsel 2.57: Harfleri yazma

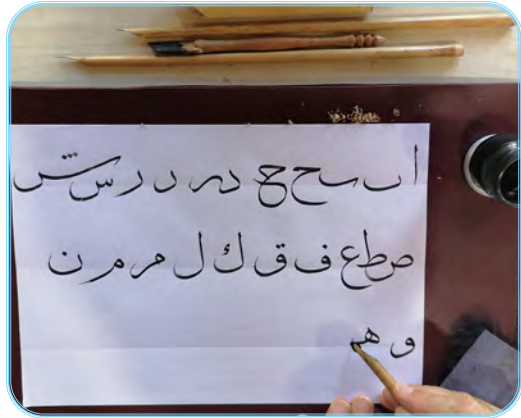
98

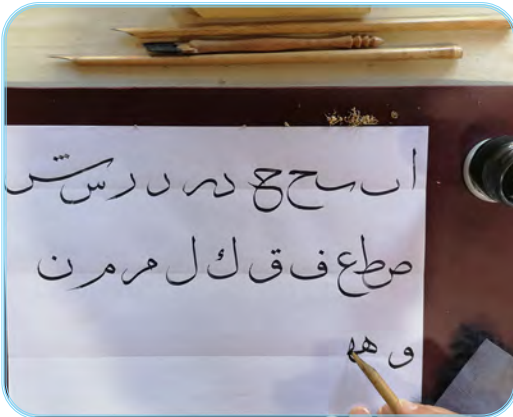
97

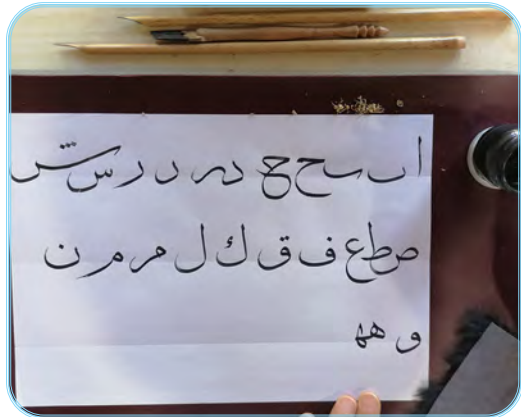
100

99

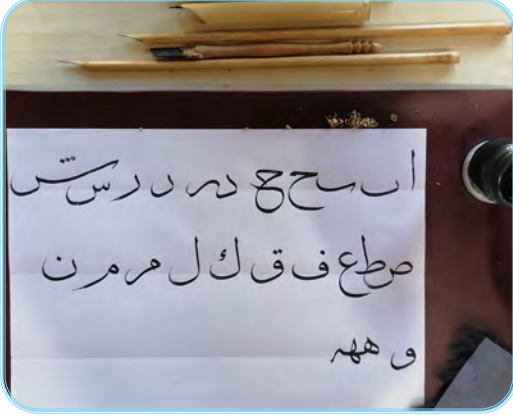

102

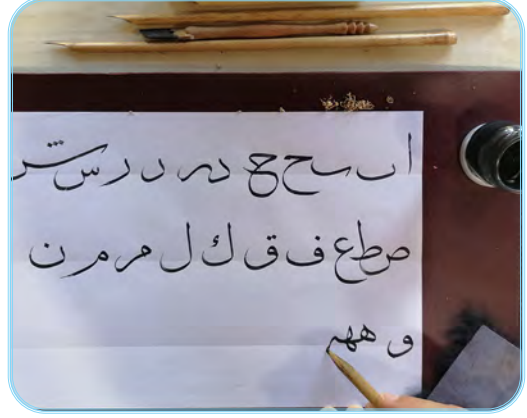

101

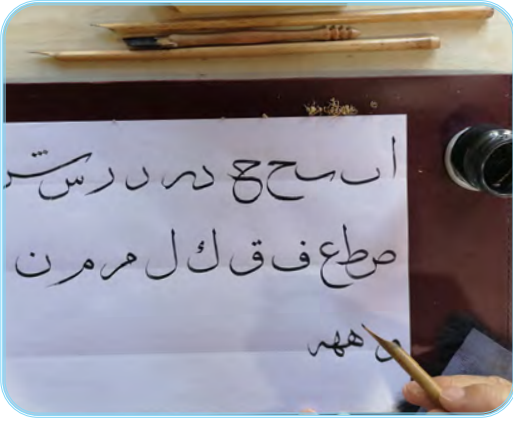
Görsel 2.58: Harfleri yazma

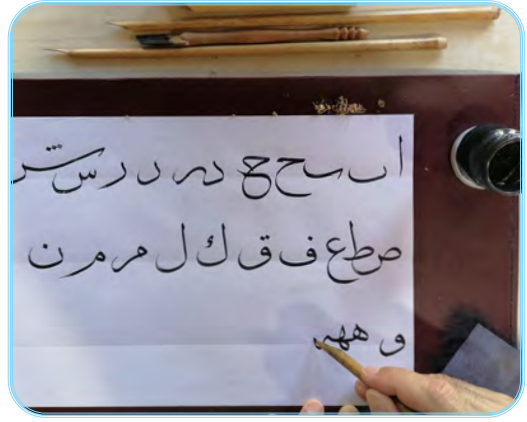
104

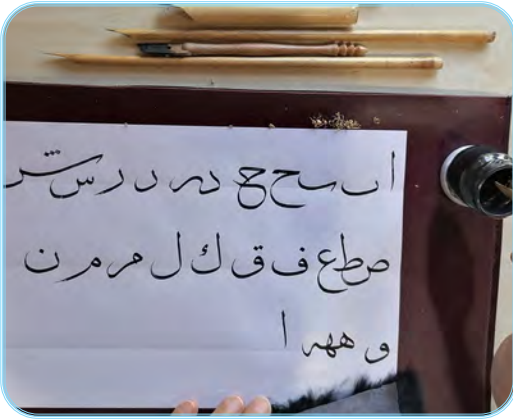
103

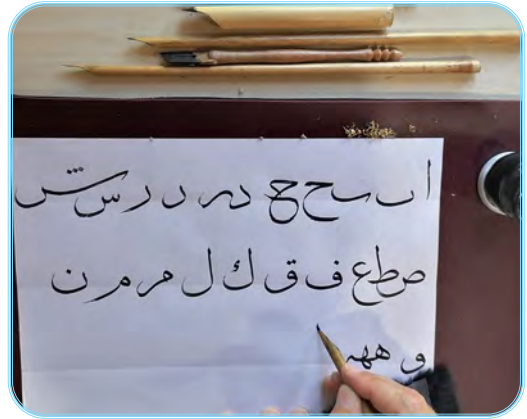
106

105

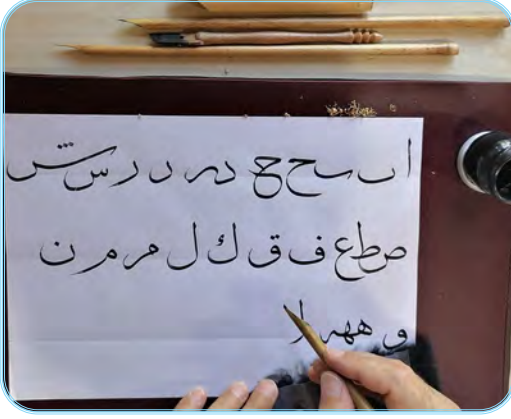

108

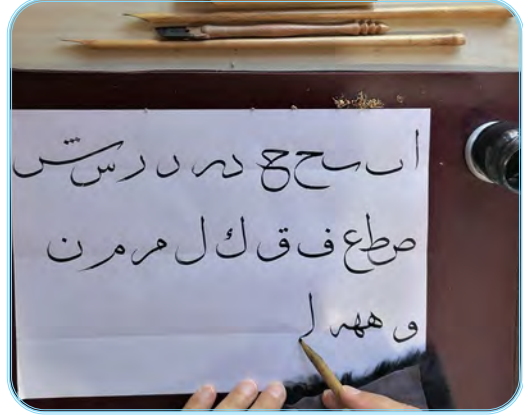

107

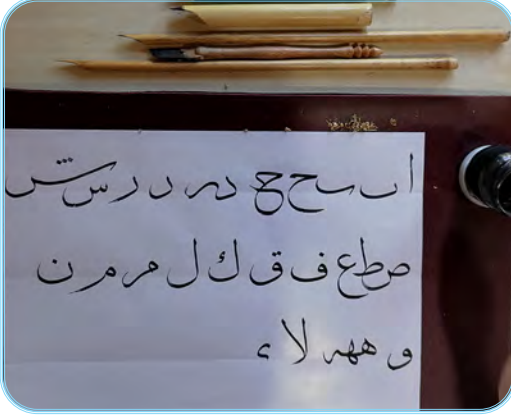
Görsel 2.59: Harfleri yazma

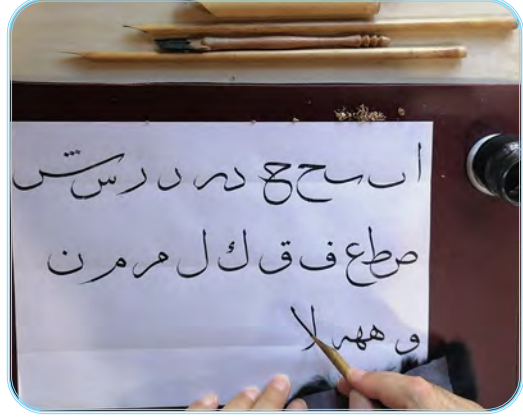
110

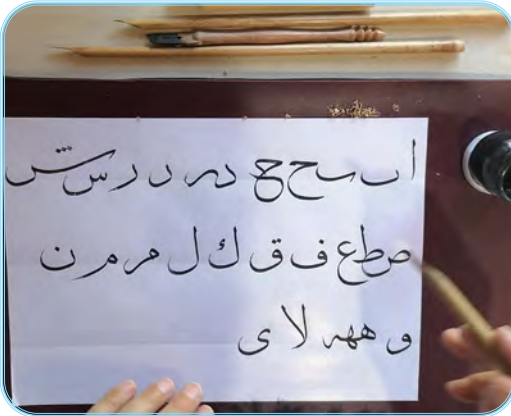
109

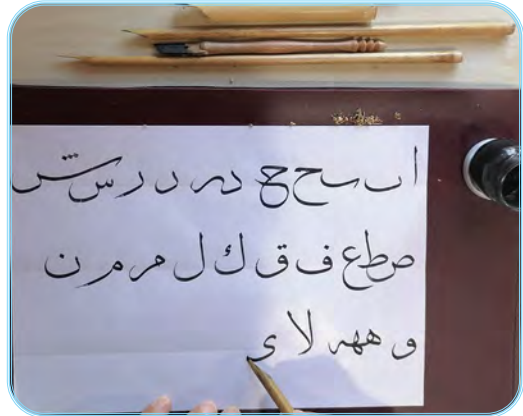
112

111

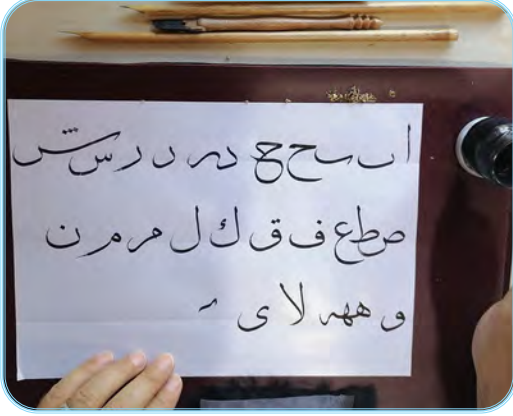

114

113

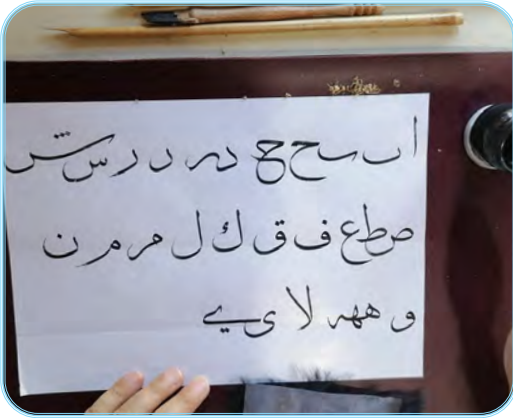
Görsel 2.60: Harfleri yazma

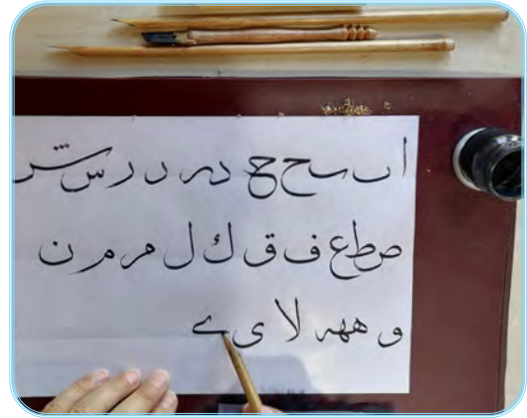
116

115

118

117

120

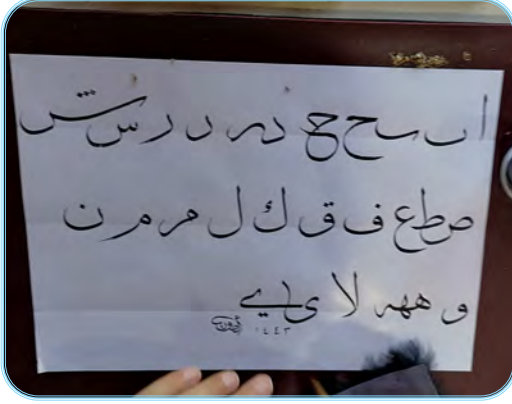
119

Görsel 2.61: Harfleri yazma

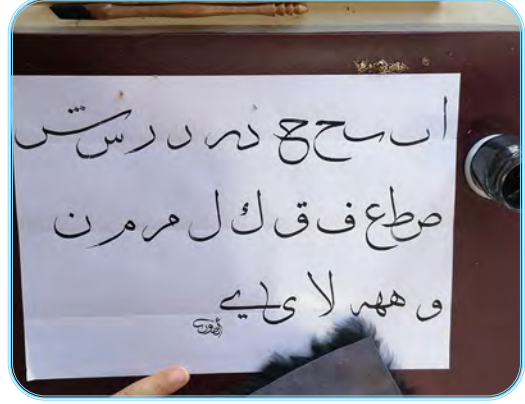

11. İmzanızı atınız (Görsel: 2.62).

12. Son olarak içinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşününüz (Görsel: 2.63).

Görsel 2.63: Harfleri yazma (122)

Görsel 2.62: Harfleri yazma (121)

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Harfleri Yazma Uygulaması Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1. Harfleri yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.					
2. Kalemi usulüne göre tuttu.					
3. Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemni temizledi.					
4. Şevki Efendi tarzı sülüs hatlı harfleri inceledi.					
5. Harfleri verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.					
6. Yazdığı harflerin sonuna imzasını koyarak tarih düştü.					

BUNLARI BİLELİM

Arapça bir kelime olan **meşk**; klasik Türk İslam sanatlarında bir hocanın talebeye, taklit ederek öğrenmesi için verdiği ders ve örneklerdir. **Meşk etmek** ise öğretmek ve öğrenmek için yapılan dersi ve alıştırmayı birlikte çalışma anlamına gelmektedir. Ayrıca meşk kelimesinin “meşk vermek (ders vermek), meşk almak (ders almak)” kullanımları da vardır.

DİKKAT EDELİM!

Tekil bitişmeler kelimelerin parçalarıdır. Bu nedenle çok iyi öğrenilmelidir. Hat yazımında harfler ve kelimeler satıra belirli bir meyille oturtulmaktadır. Sola doğru olan bu meyil yazıya dinamizm kazandırmaktadır. Aynı zamanda okumayı da kolaylaştırmaktadır. Sola doğru elif meylinde olan bu meyil kelime meylinde elife tam dik açı oluşturmaktadır. Harfler birbirine bağlanırken akışın kaybolmaması için bağlantı meyillerine dikkat edilmelidir. El ve göz, bu bağlantı kurma eylemine zamanla ve pratik yaptıkça alışacaktır.

OKUYALIM- İNCELEYELİM

Aşağıdaki metni okuyup ilgili hat yazısını inceleyiniz.

Basmaşa mübârek kademin rûy-i zemîne / Pâk etmezîdî kimseyi hâk ile teyemmüm

Hz. Peygamber (s.a.v.) sevgisini terennüm eden bu levhayı (Görsel: 2.64) Mustafa Râkım Efendi, sanatta olgunluk dönemini yaşadığı tarihte yazmıştır. H.1231/M.1816 tarihli bu yazıda harfler artık olgunlaşmış ve canlılık kazanmıştır. Bu levha, terkip ve tenâsüp cihetiyle mükemmeldir. Harfler gayet keskin bir şekilde yazılmıştır. İlk satırda mübarek kelimesinin “kef” harfi kendinden sonra gelen kaf harfini adeta kucaklamıştır. Bunun gibi, aynı satırda bulunan ikinci “kef” harfi “ra” harfini, “ra” harfi “vav” harfini, ikinci satırda “pâk” kelimesinin “kef” harfi kendinden sonra gelen “mim” harfini, aynı şekilde “kimseyi” kelimesindeki “he” harfi kendinden sonraki kelime başında bulunan “hı” harfini, aynı satırda bulunan üçüncü “kef” harfi “ye” harfini kavrayacak şekilde istif olunmuşlardır. Harfleri yazarken bol bol kullandığı vakfeler, kalem açılarını göstermeleri açısından da yazıya ayrı bir güzellik katmıştır. Hareke ve süs işaretlerinde de önceki yıllara nispeten düzelme mevcuttur. Harekeler yazının umumî ahengine uygundur ve istife dolgunluk vermiştir. Bu levha Râkım'ın kudretini gösteren nadir eserlerdendir. XIX. asrın önemli hattatlarından olan Kazasker Mustafa İzzet Efendi bu yazıyı başucuna asmış ve bu yazıyı taklit suretiyle yazmıştır.

Görsel 2.64: Mustafa Râkım Efendi'ye ait bir levha

kalemguzeli.org (Düzenlenmiştir.)

12. UYGULAMA

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Müfredât Yazma

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak sülüs hat ile müfredât yazmanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

- Kalemtraş
- Makta
- Kamış kalem
- Âharlı kâğıt
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı
- Kurşun kalem
- Cetvel
- Kretuar

Uygulama için öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Harfleri yazma çalışması yaparken tüm dikkatinizi sadece yaptığınız çalışmaya veriniz. En ufak bir dikkatsizliğin hataya sebep olabileceğini unutmayınız.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz (Görsel: 2.65).
2. Kâğıdı zemine koyunuz (Görsel: 2.66).

Görsel 2.65: Malzemeler

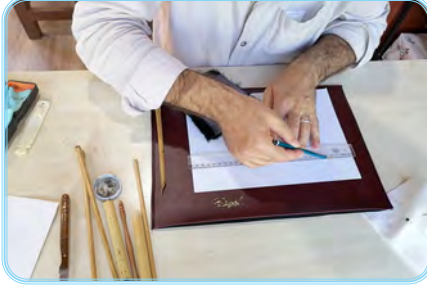
Görsel 2.66: Kâğıdı zemine koyma

3. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile eliniz arasına peçete veya müsvedde bir kâğıt koyunuz. (Hattatlar genellikle tavşan derisi kullanır.) (Görsel: 2.67).

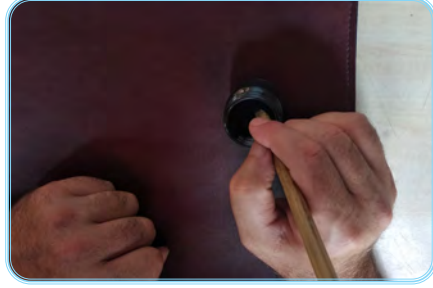

Görsel 2.67: El altına tavşan derisi koyma

4. Satır ölçüsü için cetveli kâğıdın üzerine düz bir şekil koyunuz ve kurşun kalemle bir çizgi çiziniz (Görsel: 2.68).
5. Doğru yönde açılmış kalemi mürekkep hokkasına batırınız (Görsel: 2.69).

Görsel 2.68: Çizgi çekme

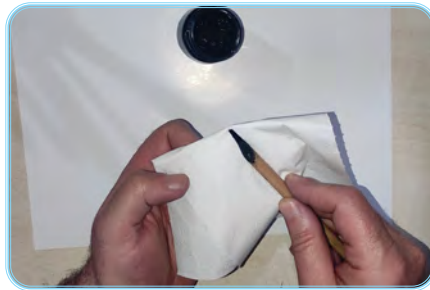
Görsel 2.69: Kalemi hokkaya batırma

6. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğimize yaslayınız. Kalemi ne çok sıkmalı ne çok gevşek bırakmalısınız (Görsel: 2.70).

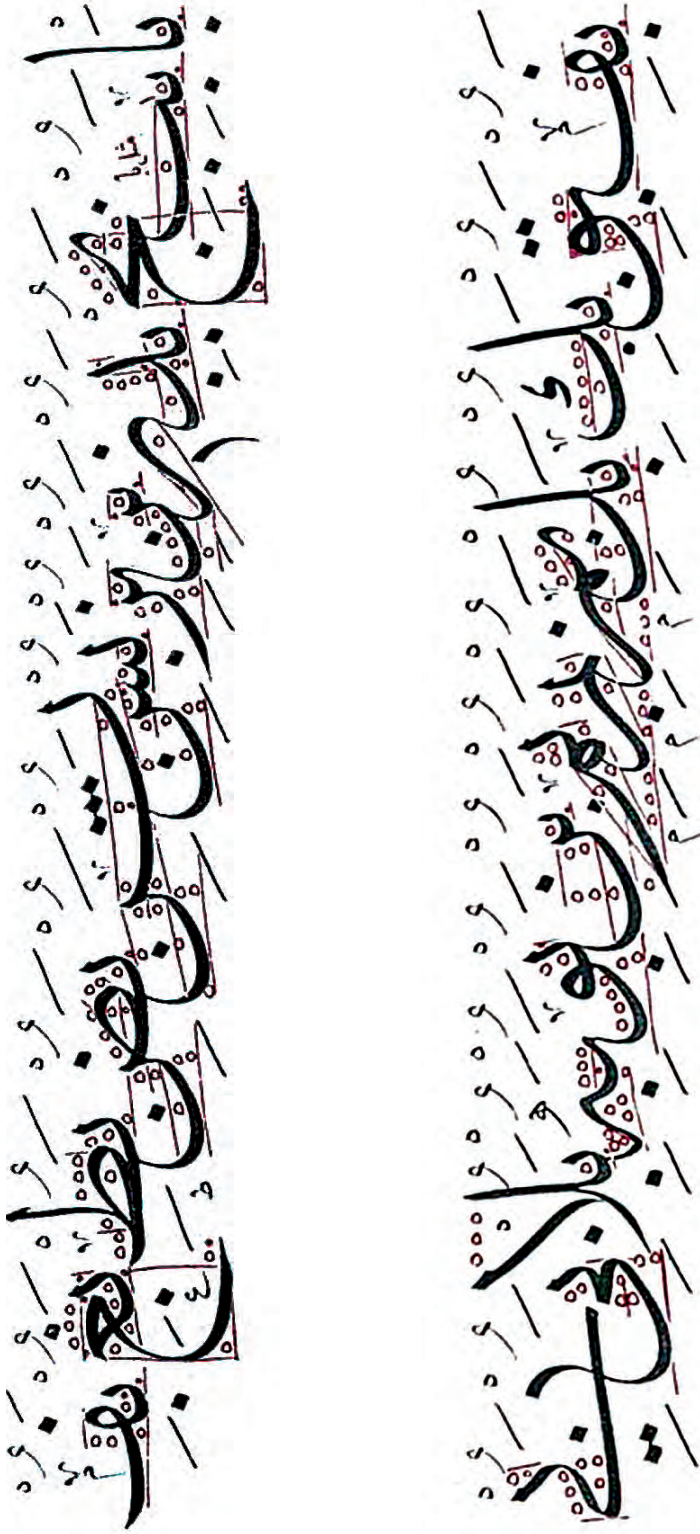
Görsel 2.70: Kalemi tutma

7. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteye temizleyiniz. Bu işlem mürekkebin akmaması, kâğıdınızın kirlenmemesi için önemlidir (Görsel: 2.71).

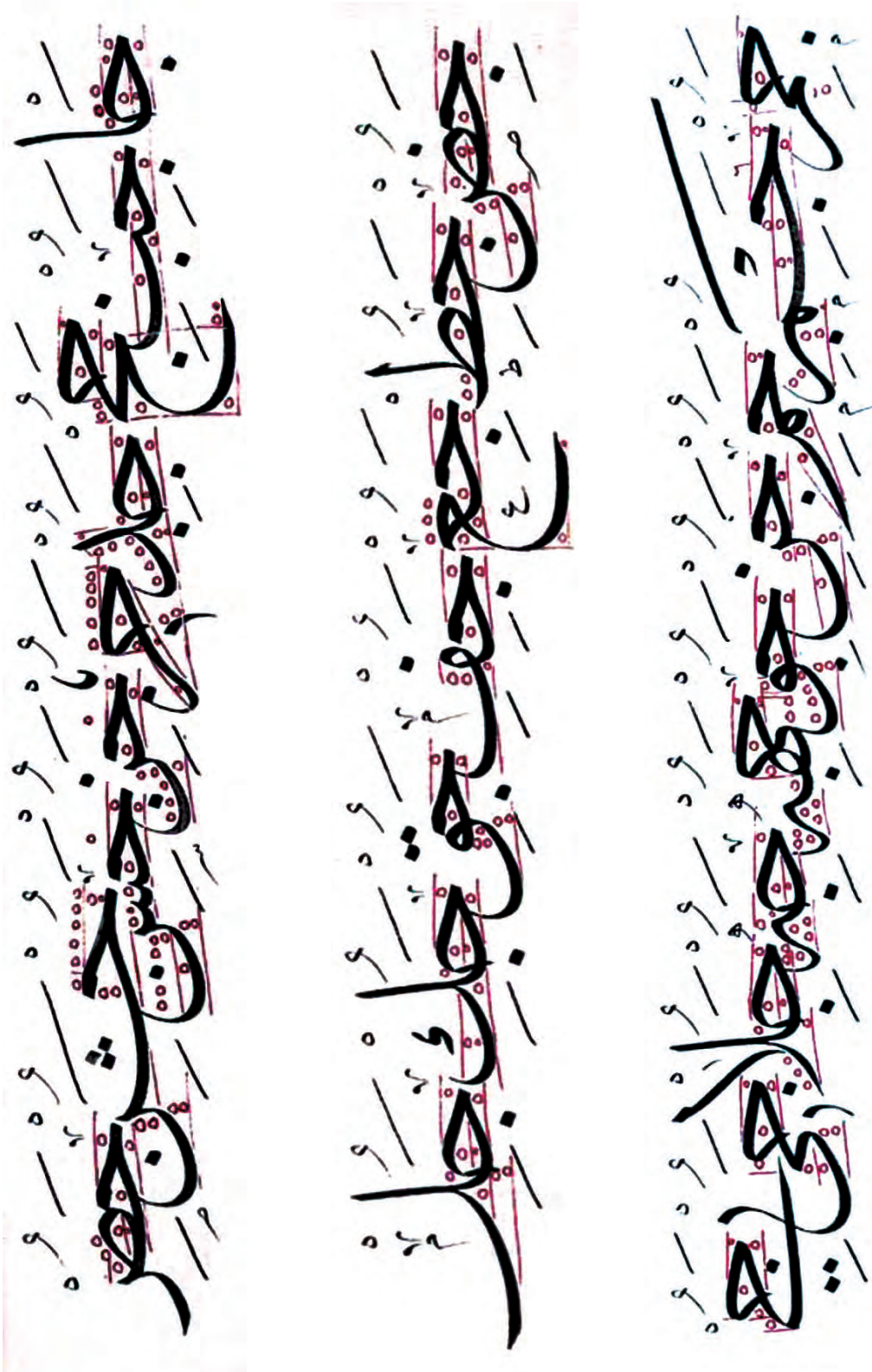

Görsel 2.71: Kalemi temizleme

8. Aşağıdaki Şevki Efendi tarzı sülüs tekil bitişmeleri (müfredât) dikkatlice inceleyiniz. Harflerin ölçülerine dikkat ederek müfredâtı yazmaya çalışınız (Görsel: 2.72-2.81).
9. Çalışmanızın sonuna imzanızı atınız ve içinde bulunduğunuz hicri tarihi düşününüz.

Görsel 2.72: Şevki Efendi tarzı müfredât, be-te-se harfi

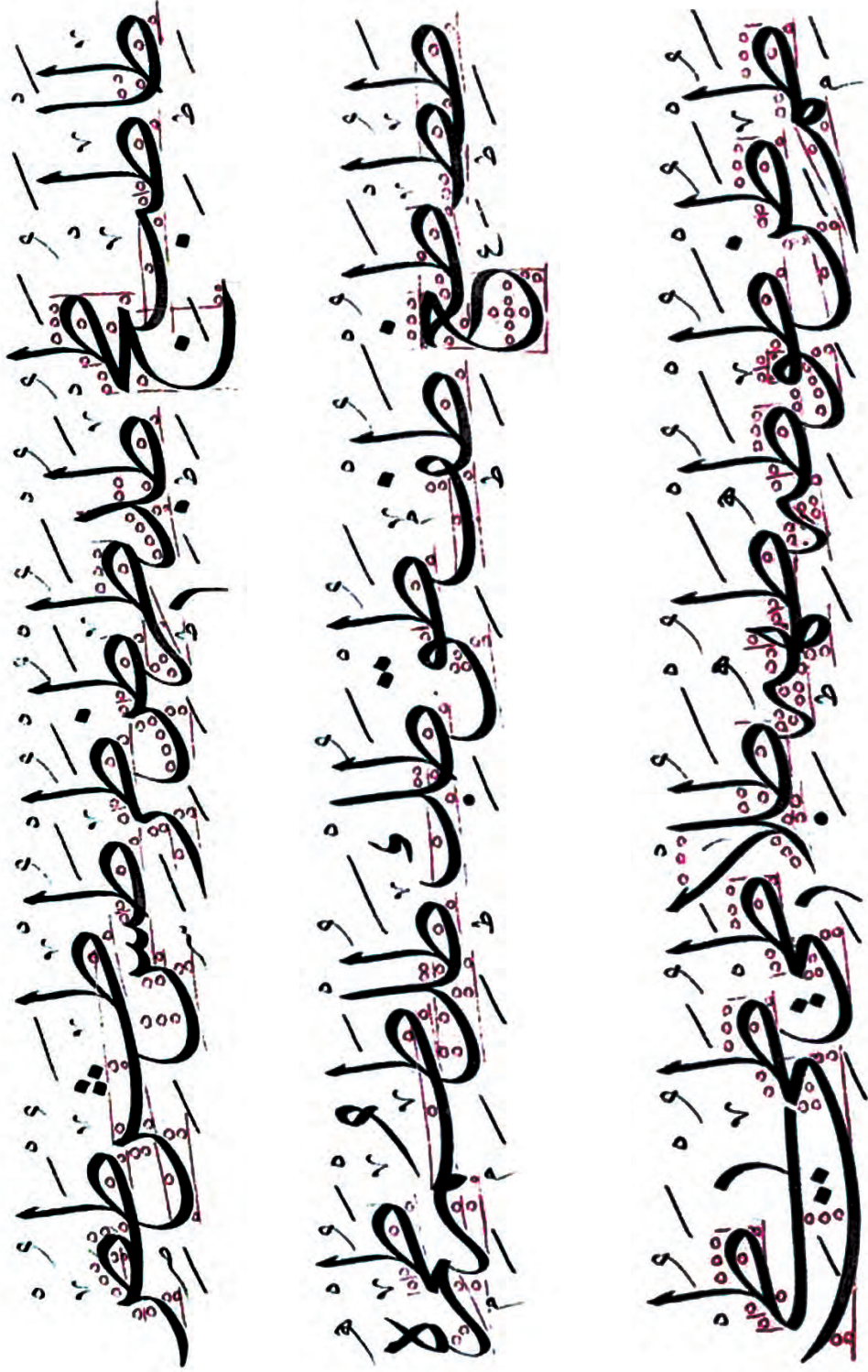
Görsel 2.73: Şevki Efendi tarzı müfredât, cim-ha-hı harfi

Görsel 2.74: Şevki Efendi tarzı müfredât, sin-şin harfi

Görsel 2.75: Şevki Efendi tarzı müfredât, sad-dad harfi

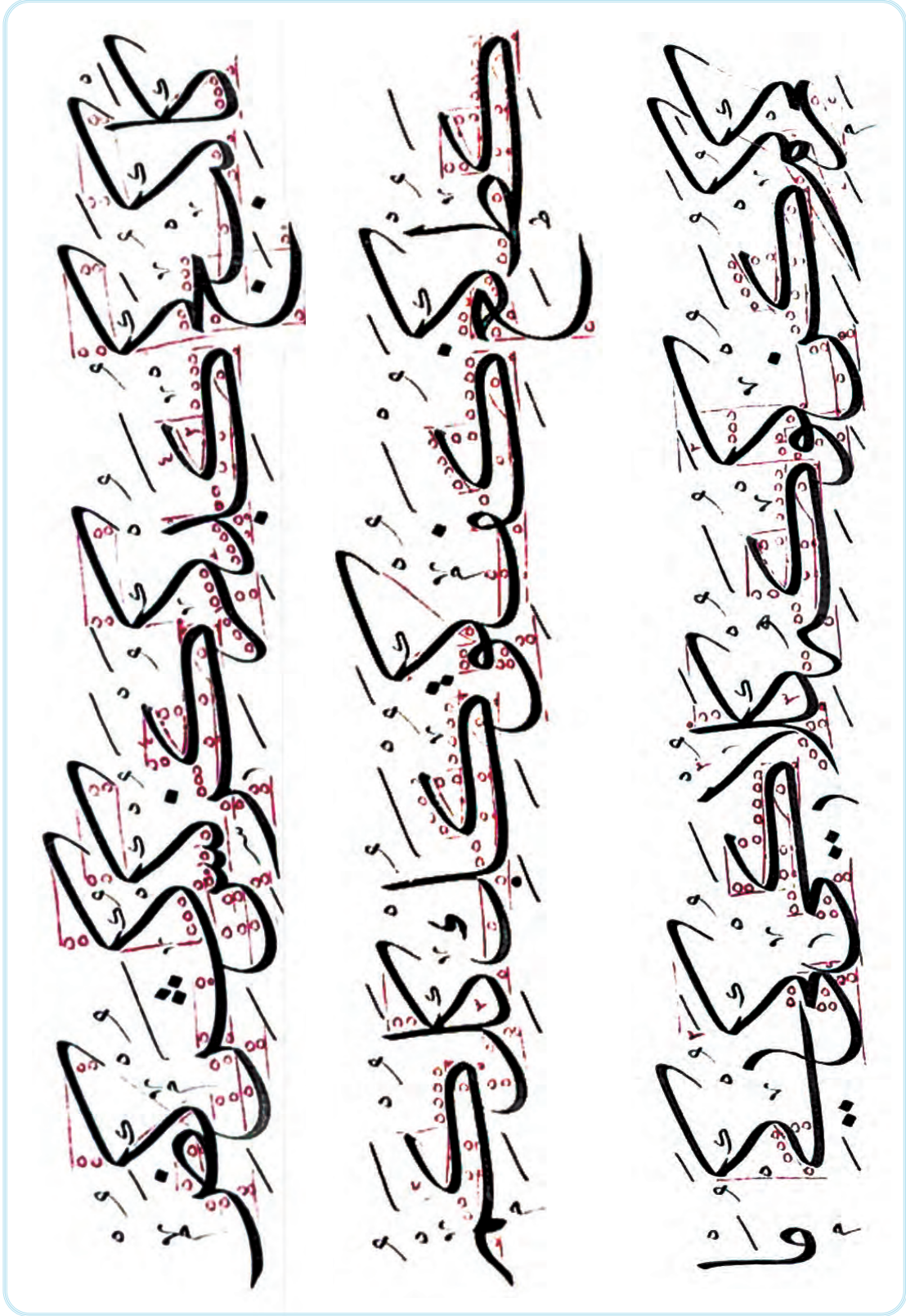
Görsel 2.76: Şevki Efendi tarzı müfredât, tı-zı harfi

Görsel 2.77: Şevki Efendi tarzı müfredât, ayn-ğayn harfi

Görsel 2.78: Şevki Efendi tarzı müfredât, fe-kaf harfi

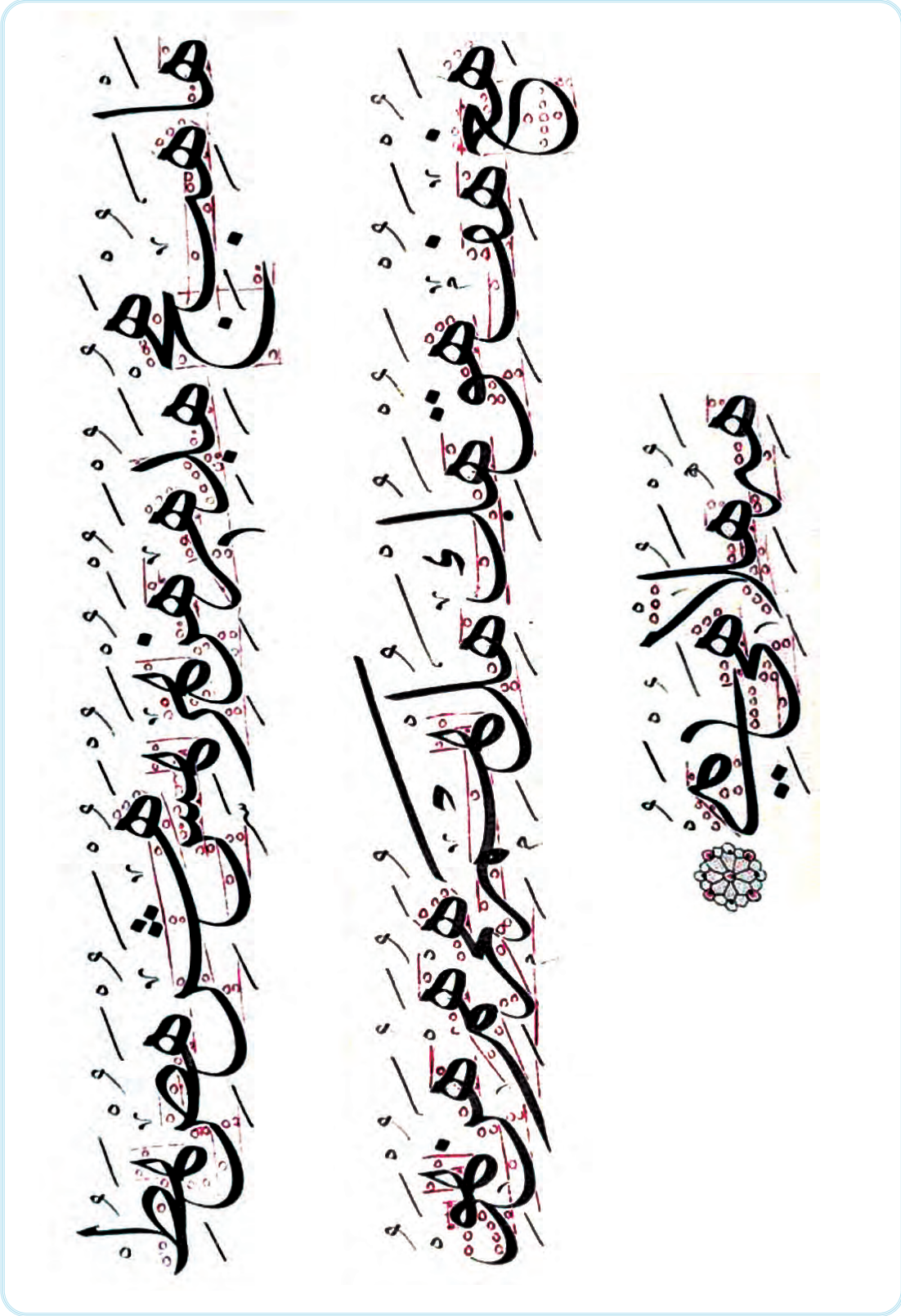
Görsel 2.79: Şevki Efendi tarzı müfredât, kef harfi

مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

Görsel 2.80: Şevki Efendi tarzı müfredât, mim harfi

Görsel 2.81: Şevki Efendi tarzı müfredât, he harfi

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Müfredât Yazma Uygulaması Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1.		Sülüs harflerini ölçüleriyle yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.			
2.		Kalemi usulüne göre tuttu.			
3.		Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemını temizledi.			
4.		Şevki Efendi tarzı sülüs müfredâtı, ölçülerine de dikkat ederek inceledi.			
5.		Harf birleşimlerini verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.			
6.		Yazdığı sülüs müfredâtın sonuna imzasını atarak tarih düştü.			

OKUYALIM- İNCELEYELİM

Aşağıdaki metni okuyup ilgili hat yazısını inceleyiniz.

“Leylet’ül-Kadr (Kadir Gecesi)”

Hattat, yandaki yazısına (Görsel: 2.82) bazı anlamlar yükleyerek çalışmasını oluşturmuştur:

- Kadir Gecesi’nin manevi atmosferinden ilham alınmış ve bu geceye ithafen bu eser çalışılmıştır.
- Âharlı siyah kâğıt geceyi ifade etmektedir.
- Yazının sarı ve şeffaf olması nuru ifade etmektedir.
- Yukarıdan inip harflere tutunan beş ip, Allah’ın bu gecede Müslümanlara emrettiği beş vakit namazı temsil etmektedir.
- Yazının etrafındaki altın parçacıkları, bu geceye has yıldızların çokluğunu ve havanın berraklığını göstermektedir.

Görsel 2.82: Özey Altın, sülüs, Leyletü'l-Kadr

2.4. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBÂT

HAZIRLANALIM

Bilimde olduğu gibi sanatta da gelişme ve tecrübenin sonraki nesillere aktarılması için “taklit etme” ve “etkilenme” çok önemlidir. Size göre bir sanatı icra etmede önceki sanatçıları taklit edip etmeme arasında ne gibi farklılıklar ortaya çıkabilir? Tartışınız.

Hat sanatı dersini alan talebe harfleri (müfredât) başarıyla tamamladıktan sonra cümle yazımına geçer. Meşkin bu ikinci safhasına **mürekkabât** denir. Mürekkabât meşkinde harf ve kelimelerin satır düzenine göre aldığı şekiller, estetik ölçüler, hareke ve süsleme işaretleri talebeye öğretilir. Bunun için de talebelere kelimelerden oluşan mısra veya cümle şeklindeki satırlar yazdırılır. Sülüs-nesihte Arapça “Elif Kasidesi, Kasîdetü'l-bürde” gibi uzun bir kaside veya “Temmeti'l-hurûfu bi avni'r-raûf” (Raûf olan Allah'ın yardımıyla harfler tamamlandı.) ibaresi meşk edilir (Görsel: 2.83). Daha sonra ayet ve hadisler, dualar, kelimeler kibar meşk edilir. Sübhâneke duası (Görsel: 2.84) ve Eûzü Besmele (Görsel: 2.85) sıklıkla yazılan ibarelerdendir.

Görsel 2.83: Şevki Efendi, sülüs, “Temmeti'l-hurûfu bi avni'r-raûf”
(Raûf olan Allah'ın yardımıyla harfler tamamlandı.)

Görsel 2.84: Şevki Efendi, sülüs mürekkabâtı (Sübhâneke duası)

Görsel 2.85: Şevki Efendi tarzı sülüs mürekkebâtı (Eûzu Besmele)

BUNLARI BİLELİM

- **Meşkte Bazı Kavramlar**

Hoca, şayet verilen meşke bakarak onu aynen taklide çalışan talebenin yazısını beğenmediyse o satırın hemen altına beğenmediği harf veya kelimeyi kaidesine uygun bir şekilde yazar ve noktalarla da ölçülerini belirtir. Buna “**çıkartma**” veya “**harf çıkartmak**” denir. Talebe, bu harfleri çalışıp yine satır hâlinde bütünüyle yazarak bir sonraki derse getirir. Talebenin ustası, şayet yazıda bir kusur görürse aşağıya tekrar bir çıkartma yapar. Yazıda takdir ettiği kısımların etrafını da kalemle çizerek beğendiğini belirtir. Buna da “**kaftanlamak**” veya “**kaftan giydirmek**” denir. Üstat eğer satırı bütünüyle beğenirse ya kendi meşklerinin altına koyduğu “**sa’y**” işaretini koyarak veya “**aferin**” yazarak takdirini belirterek talebesine yeni bir meşk verir.

- **Harf Birleşimleri**

İslam yazısında -altı harf hariç- harfler kelime içinde birbirleriyle birleşir. Yalnız altı harf kendinden sonraki harfe birleşmez: Elif, dal, zel, ra, ze, vav (ا د ذ ر ز و).

Birleşen harflerde genellikle fazla bir değişiklik olmaz. Fakat ه ي ك غ ع harfleri birleşirken tamamen değişir.

NOT EDELİM

XV. yüzyıldan günümüze kadar yapılan uygulamalara göre yetenekli bir talebe müfredât ve mürekkebât meşklerini tamamladıktan sonra yazı öğrenimini tamamlamış olur.

13. UYGULAMA

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Mürekkebât Yazma-1
(Mustafa Mestan'ın kaleminden)

Amaç: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak sülüs hat ile mürekkebât yazmanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

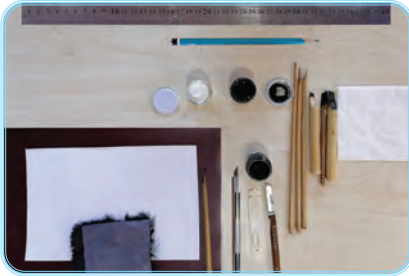
- Kalemtraş
- Makta
- Kamış kalem
- Âharlı kâğıt
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı
- Kurşun kalem
- Cetvel
- Kretuar

Uygulama için öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulaınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Harfleri yazma çalışması yaparken tüm dikkatinizi sadece yaptığınız çalışmaya veriniz. En ufak bir dikkatsizliğin hataya sebep olabileceğini unutmayınız.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.
- Kaleminizi uygun bir şekilde açınız.

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz (Görsel: 2.86).
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz (Görsel: 2.87).

Görsel 2.86: Malzemeler

Görsel 2.87: Yazı altlığı

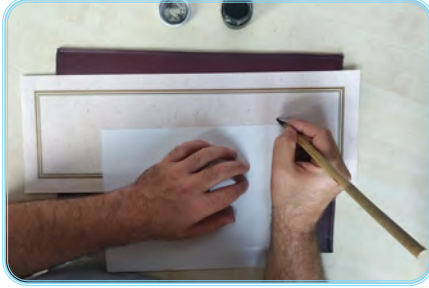
3. Kâğıdı zemine koyunuz (Görsel: 2.88).

Görsel 2.88: Kâğıdı zemine koyma

4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile eliniz arasında müsvedde bir kâğıt veya peçete koyunuz (Görsel: 2.89) (Hattatlar genellikle tavşan derisi kullanır.) (Görsel: 2.90).

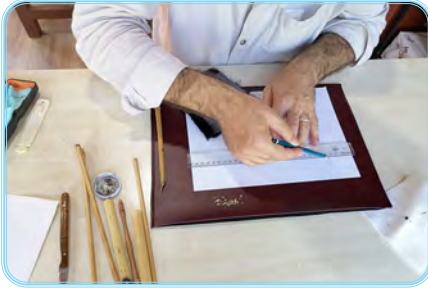

Görsel 2.89: El altına müsvedde kâğıt koyma

Görsel 2.90: El altına tavşan derisi koyma

5. Satır ölçüsü için cetveli kâğıdın üzerine düz bir şekilde koyunuz ve kurşun kalemle çiziniz (Görsel: 2.91).
6. Kalemınızı hokkaya batırınız (Görsel: 2.92).

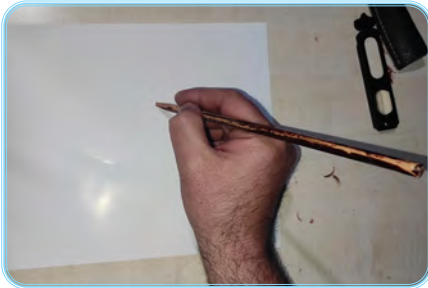

Görsel 2.91: Çizgi çekme

Görsel 2.92: Kalem hokkaya batırma

7. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğimize yaslayınız. Kalemi ne çok sıkmalı ne çok gevşek bırakmalısınız (Görsel: 2.93).
8. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz. Bu işlem mürekkebin akması, kâğıdınızın kirlenmemesi için önemlidir (Görsel: 2.94).

Görsel 2.93: Kalem tutma

Görsel 2.94: Kalem temizleme

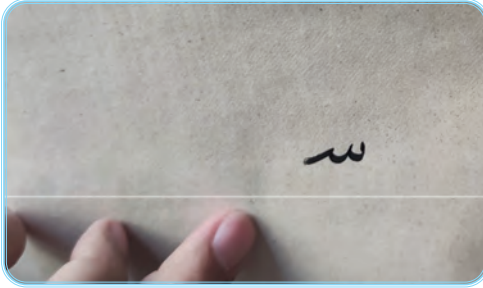
9. Sülüs hatla yazılmış aşağıdaki mürekkebatı dikkatlice inceleyiniz (Görsel: 2.95).

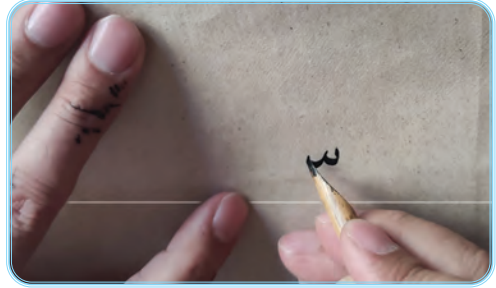
Görsel 2.95: Mustafa Mestan hattı ile sülüs, Sübhânallâh

10. Aşağıdaki işlem sırasına dikkat ederek mürekkebat örneğini yazmaya çalışınız. (Görsel: 2.96-2.99).

Not: Hüsn-i hat yazısından dolayı görseller sağdan sola doğru akmaktadır.

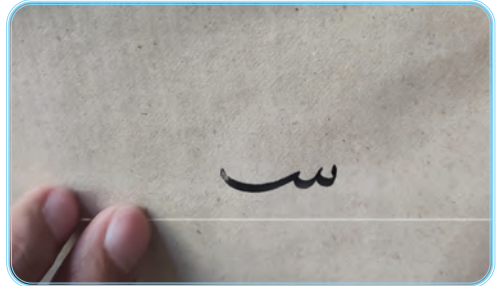
2

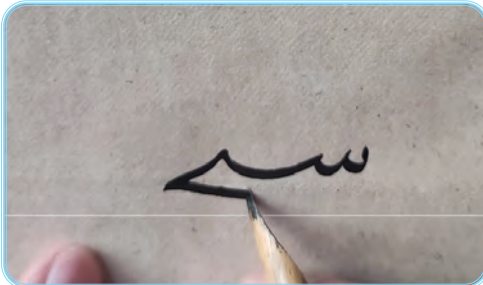
1

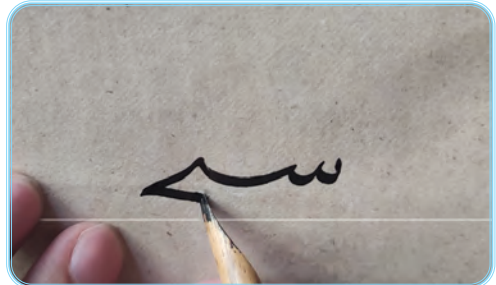
4

3

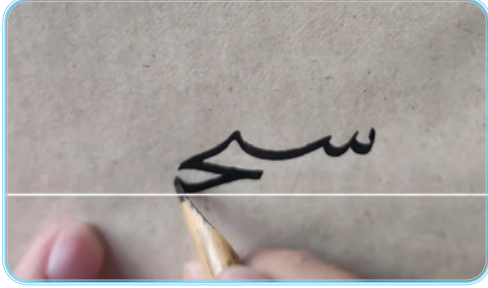

6

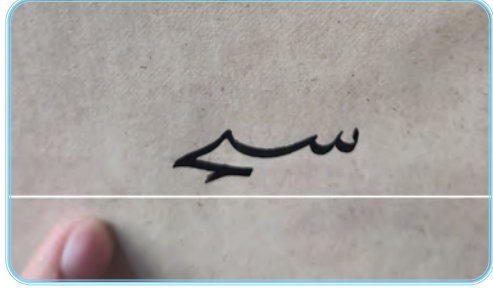

5

Görsel 2.96: Ölçülerine göre mürekkebat yazma

8

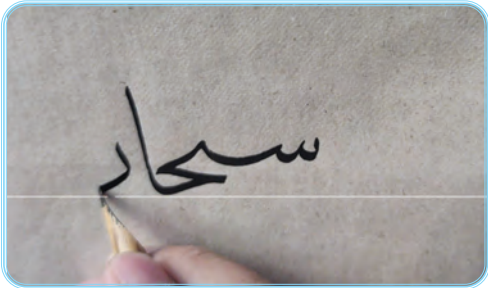
7

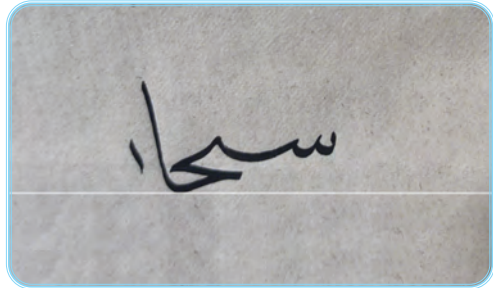
10

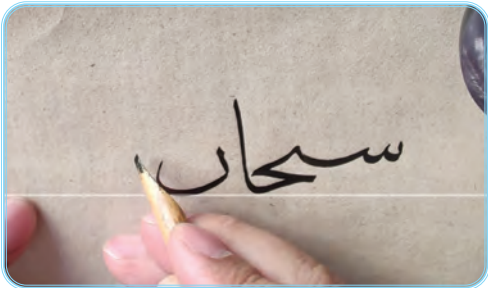
9

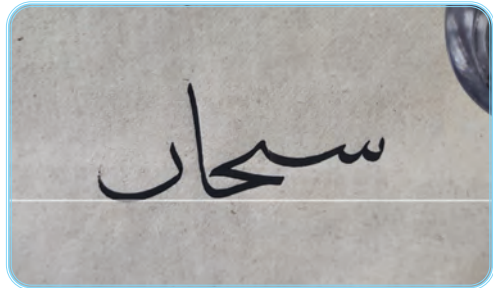
12

11

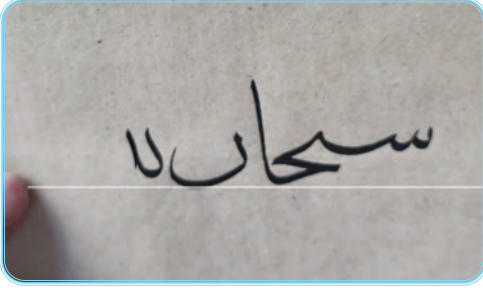

14

13

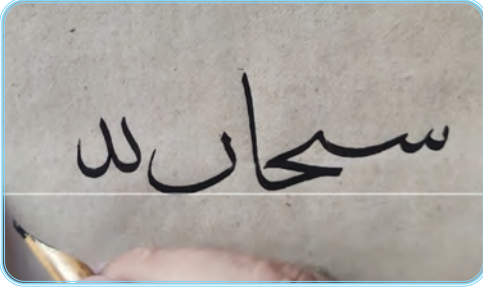
Görsel 2.97: Ölçülerine göre mürekkebat yazma

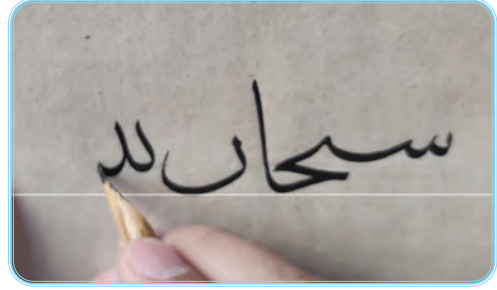
16

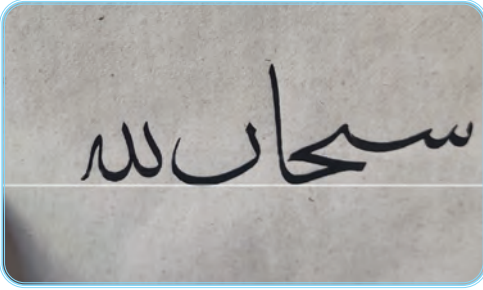
15

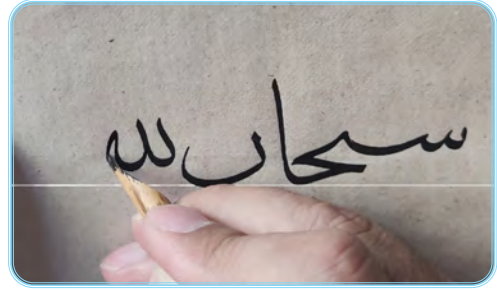
18

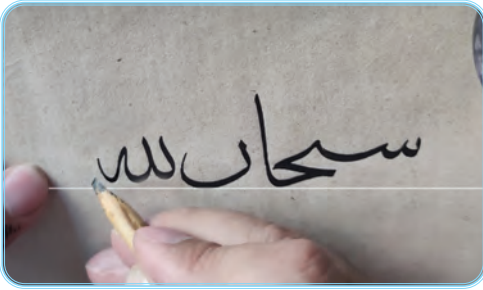
17

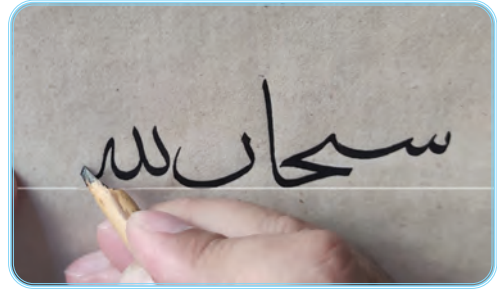
20

19

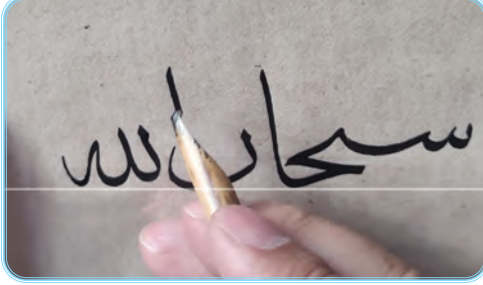

22

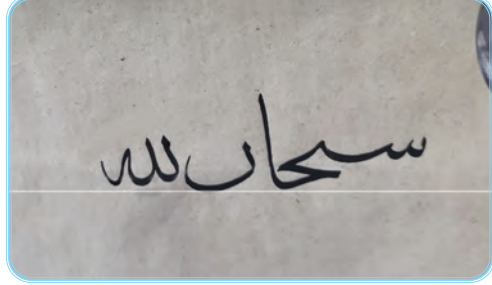

21

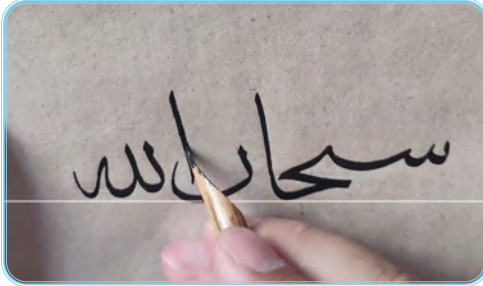
Görsel 2.98: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

24

23

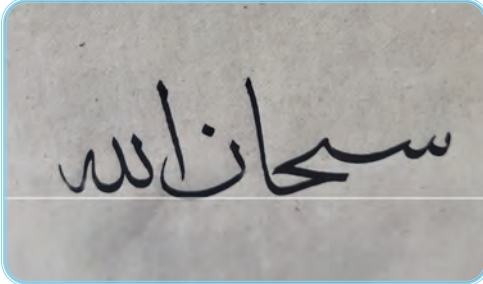
26

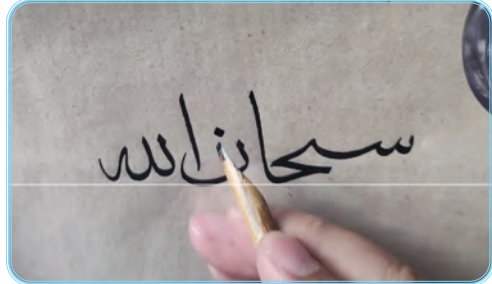
25

Görsel 2.99: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

11. "Sübhânallâh" kelimesindeki harflerin noktalarını ve süslemelerini koyunuz (Görsel: 2.100-2.103).

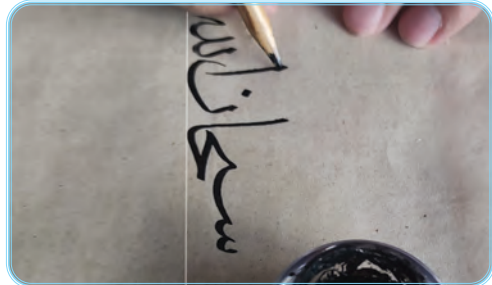
28

27

30

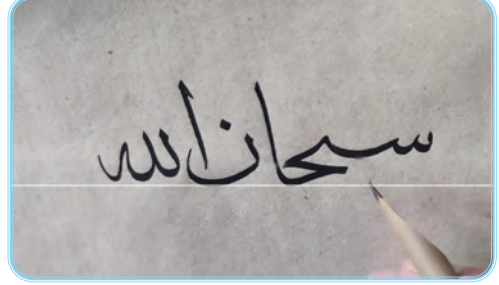

29

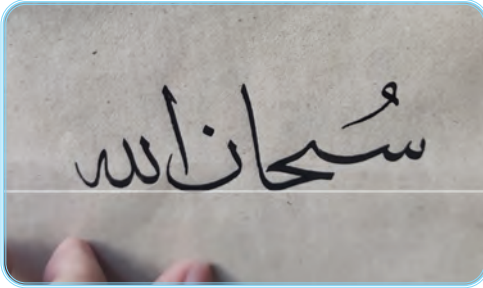
Görsel 2.100: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

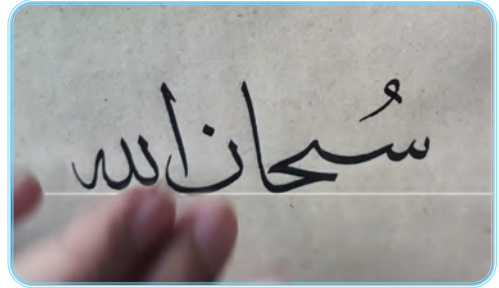
32

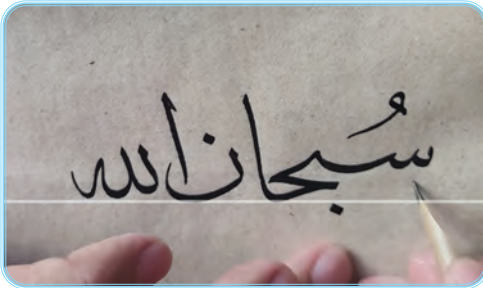
31

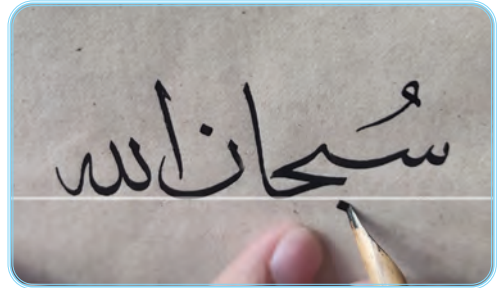
34

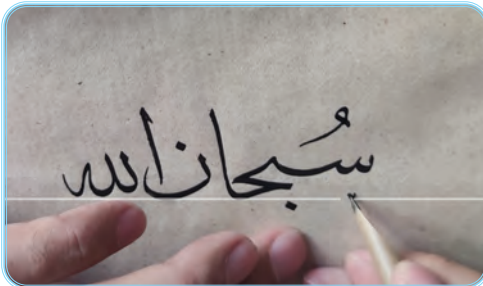
33

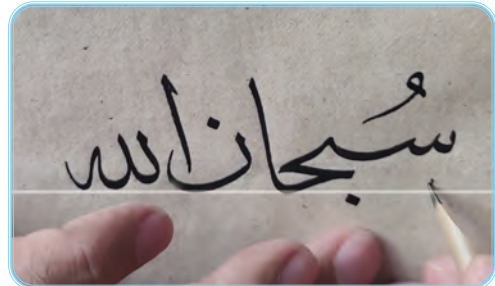
36

35

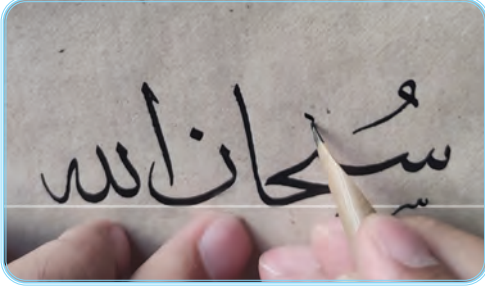

38

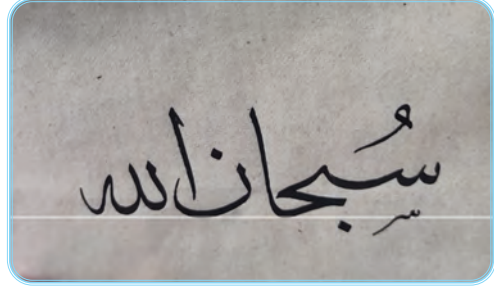

37

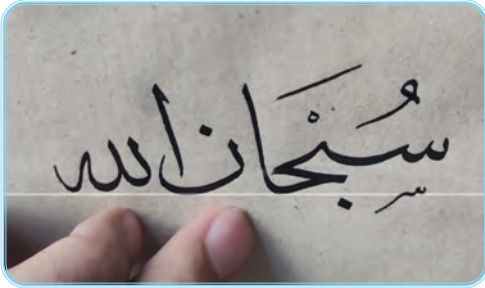
Görsel 2.101: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

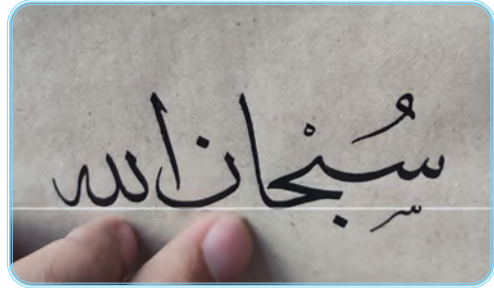
40

39

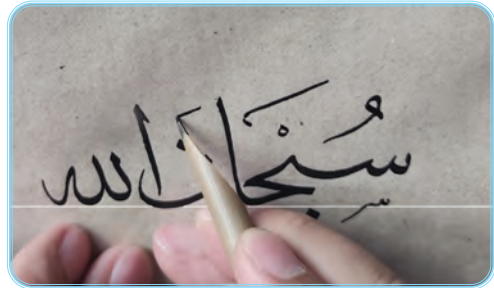
42

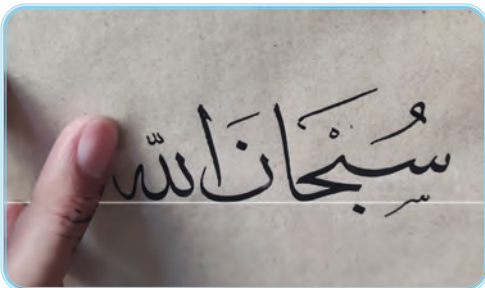
41

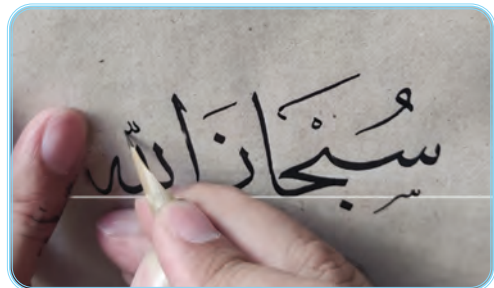
44

43

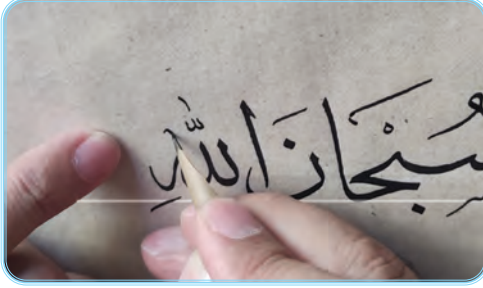

46

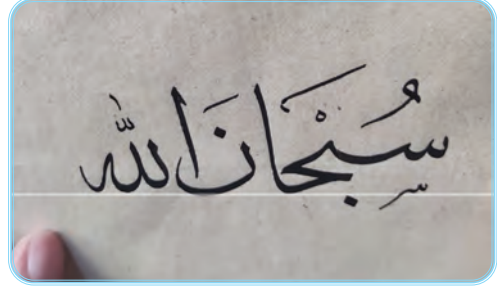

45

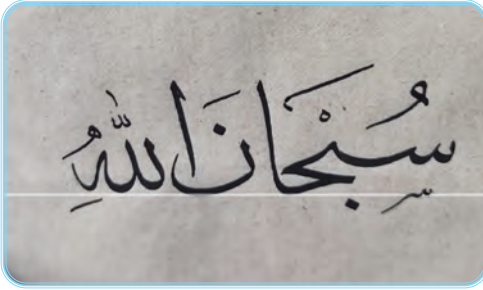
Görsel 2.102: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

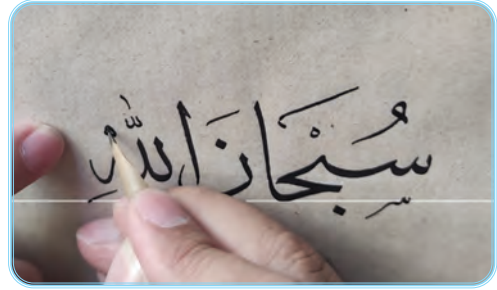
48

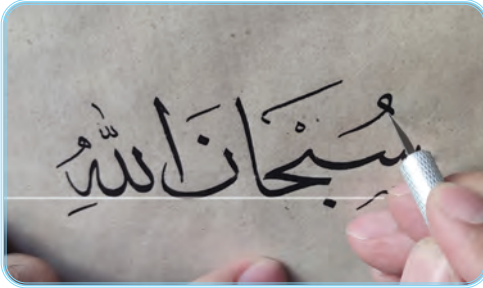
47

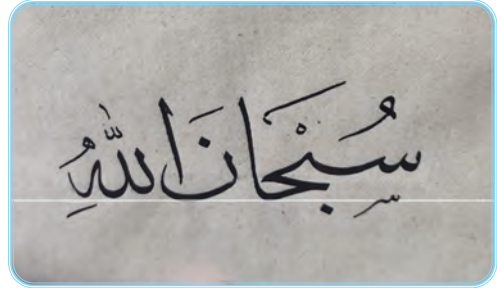
50

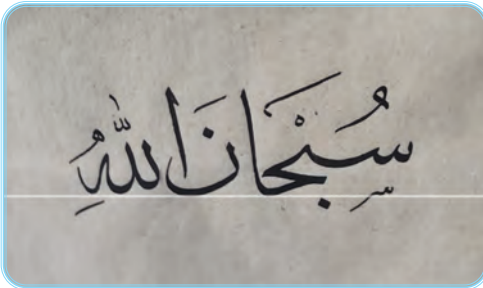
49

52

51

54

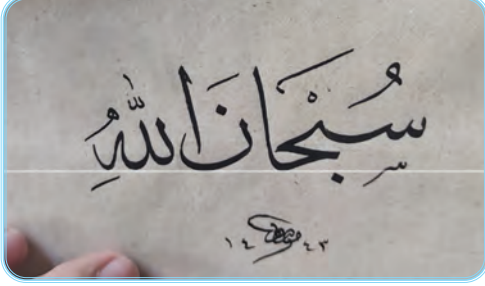
53

Görsel 2.103: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

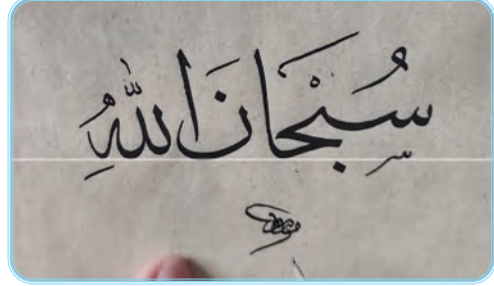

12. İmzanızı atınız (Görsel: 2.104).

13. İçinde bulunduğunuz hicri takvim tarihini düşününüz (Görsel: 2.105).

56

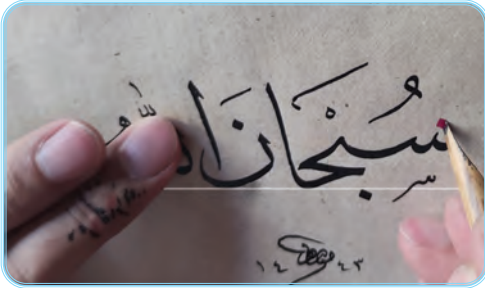

55

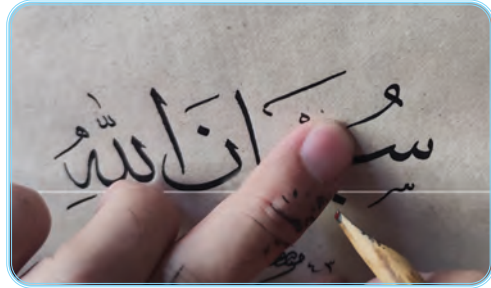
Görsel 2.105: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

Görsel 2.104: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

14. Sübhânallâh” kelimesindeki harflerin sülüs hat ölçülerini koyunuz (Görsel: 2.106-2.109).

58

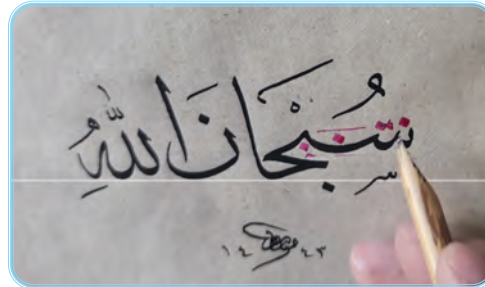
57

60

59

62

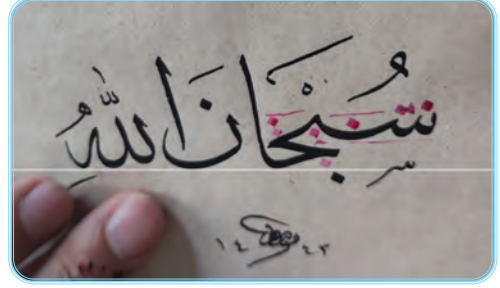

61

Görsel 2.106: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

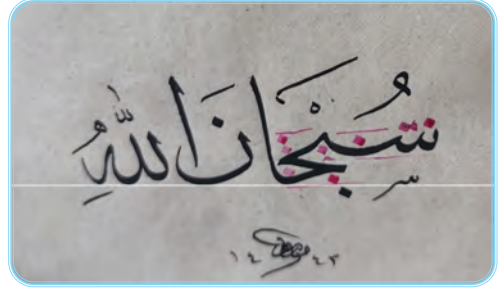
64

63

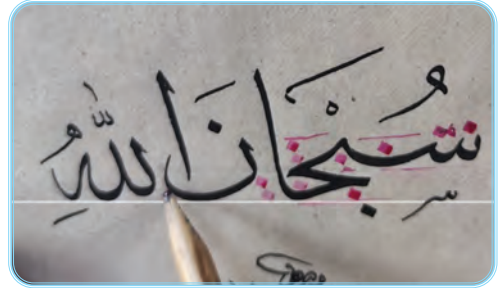
66

65

68

67

70

69

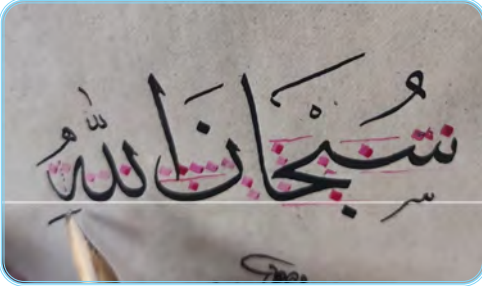
Görsel 2.107: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

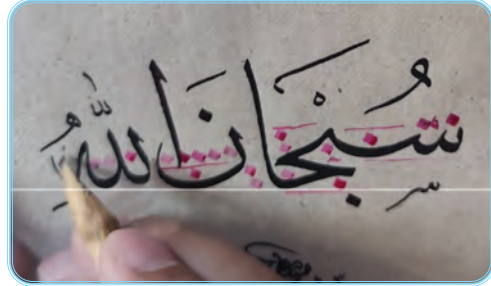
72

71

74

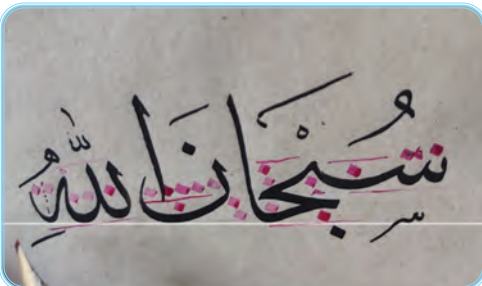
73

76

75

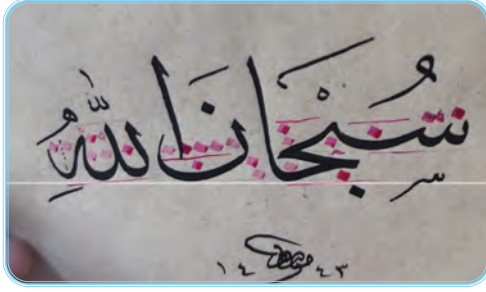

78

77

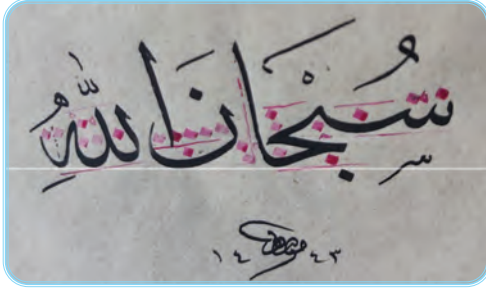
Görsel 2.108: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

80

79

82

81

Görsel 2.109: Ölçülerine göre mürekkebât yazma

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Mürekkebât Yazma-1 Uygulaması					
Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
		1. Mürekkebât yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.			
		2. Kalemî usulüne göre tuttu.			
		3. Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.			
		4. Şevki Efendi tarzı sülüs hatlı örnek mürekkebâtı inceledi.			
		5. Harfleri verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.			
		6. Şevki Efendi ölçülerine göre harflerin noktalarını koydu.			
		7. Yazdığı harflerin sonuna imzasını atarak tarih düştü.			
		8. Yazıdaki hataları kretuar ile düzeltti.			

14. UYGULAMA

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Mürekkebât Yazma-2 (Özay Altın'ın kaleminden)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak sülüs hat ile mürekkebât yazmanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

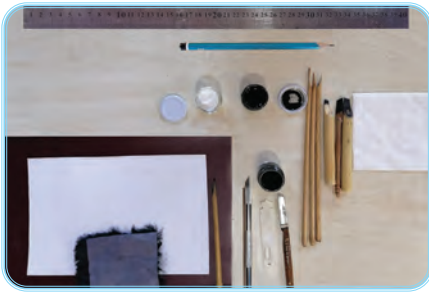
- Kalemtraş
- Kâğıt
- Hokka
- El altlığı
- Makta
- Mürekkep
- Lika
- Kurşun kalem
- Kamış kalem
- Peçete
- Yazı altlığı
- Cetvel

Uygulama için öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Harfleri yazma çalışması yaparken tüm dikkatinizi sadece yaptığınız çalışmaya veriniz. En ufak bir dikkatsizliğin hataya sebep olabileceğini unutmayınız.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.
- Kalemınızı uygun bir şekilde açınız.

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz (Görsel: 2.110).
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz (Görsel: 2.111).

Görsel 2.110: Malzemeler

Görsel 2.111: Yazı altlığı

3. Kâğıdı zemine koyunuz (Görsel: 2.112).

Görsel 2.112: Kâğıdı zemine koyma

4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile eliniz arasına peçete veya müsvedde bir kâğıt koyunuz (Hattatlar genellikle tavşan derisi kullanır.) (Görsel: 2.113).
5. Satır ölçüsü için cetveli kâğıdın üzerine düz bir şekilde koyunuz ve kurşun kalemle bir çizgi çiziniz (Görsel: 2.114).

Görsel 2.113: Tavşan derisi koyma

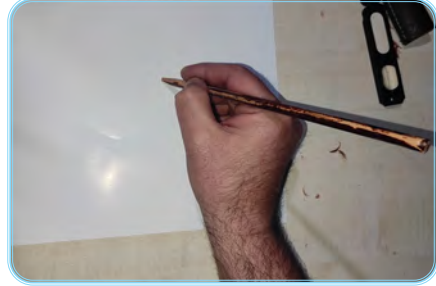

Görsel 2.114: Satır çizgisi çizme

6. Doğru yönde açılmış kalemi mürekkep hokkasına batırınız (Görsel: 2.115).
7. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğimize yaslayınız. Kalemi ne çok sıkmalı ne çok gevşek bırakmalısınız (Görsel: 2.116).

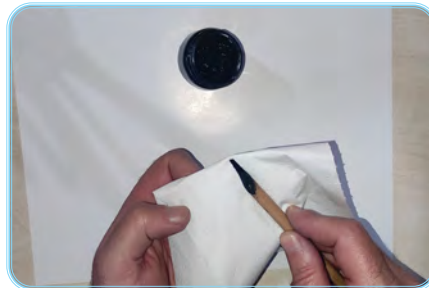

Görsel 2.115: Kalemi hokkaya batırma

Görsel 2.116: Kalemi tutma

8. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz. Bu işlem mürekkebin akması, kâğıdınızın kirlenmemesi için önemlidir (Görsel: 2.117).

Görsel 2.117: Kalemi temizleme

9. Sülüs hatla yazılmış aşağıdaki mürekkebatı (Bismillah her hayrın başıdır.) dikkatlice inceleyiniz (Görsel: 2.118).

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
۱۴۴۳
عزیز

Görsel 2.118: Özay Altın hattı ile sülüs, “Bismillah her hayrın başıdır”

10. Aşağıdaki işlem sırasına dikkat ederek mürekkebat örneğini yazmaya çalışınız.

Not: Hüsn-i hat yazısından dolayı görseller sağdan sola doğru akmaktadır (Görsel: 2.119-2.128).

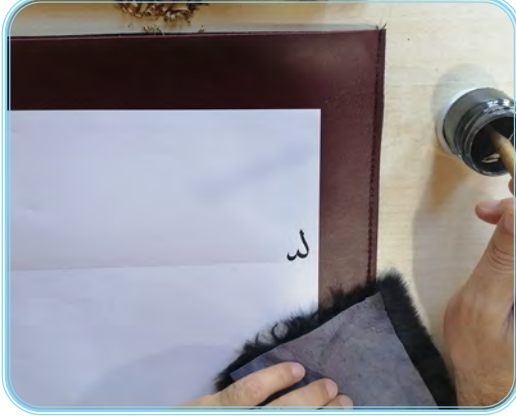

2

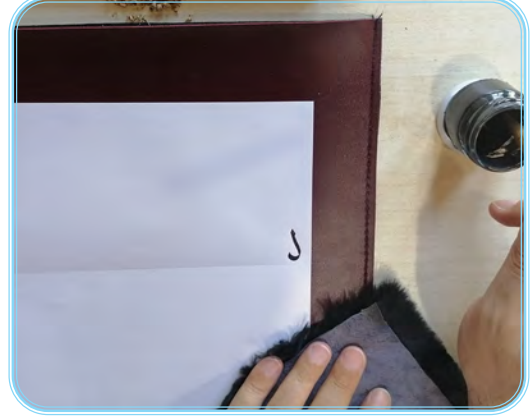

1

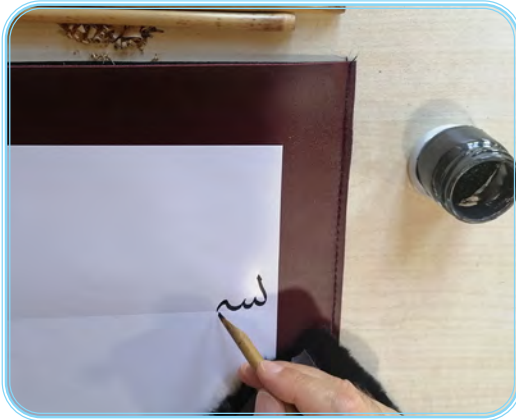
Görsel 2.119: Mürekkebat yazma

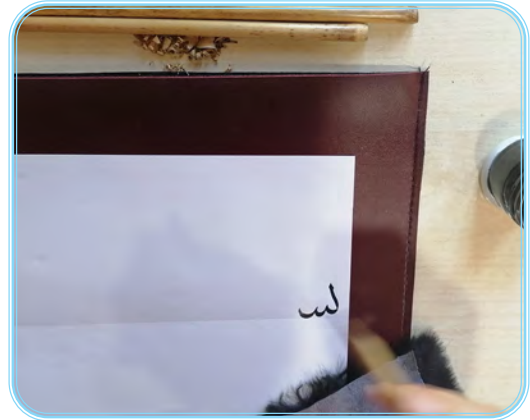
4

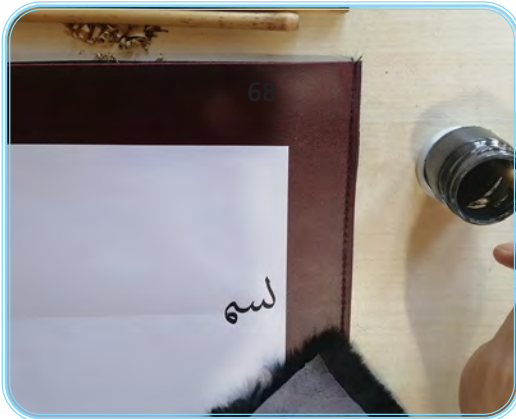
3

6

5

8

7

Görsel 2.120: Mürekkebat yazma

10

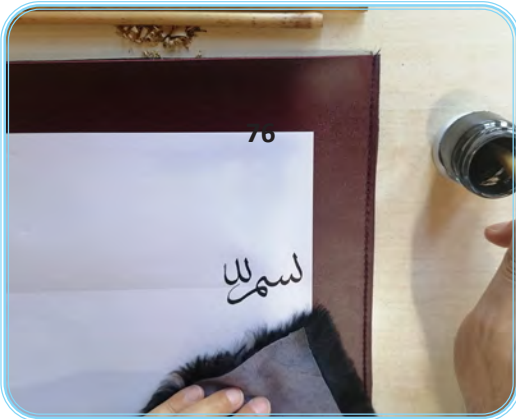
9

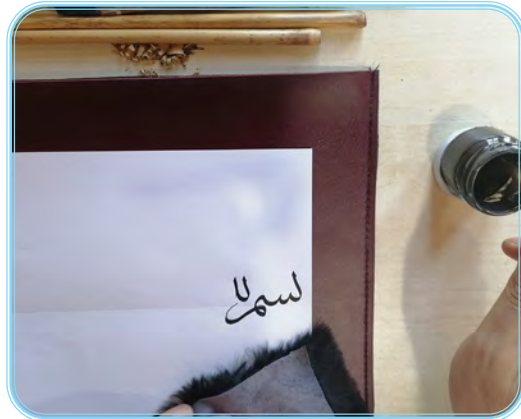
12

11

14

13

Görsel 2.121: Mürekkebât yazma

16

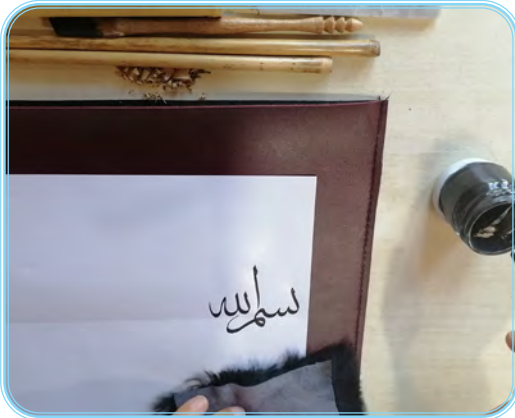
15

18

17

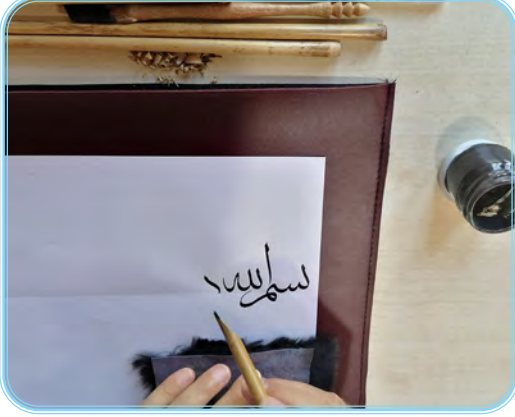

20

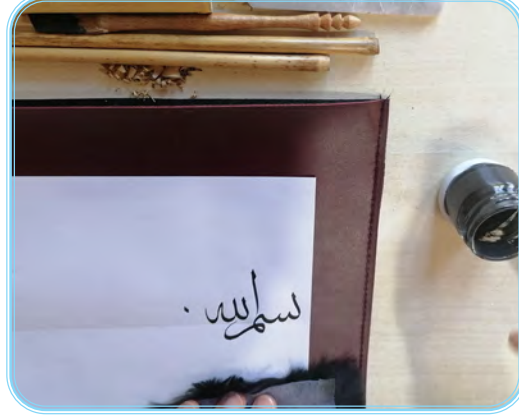

19

Görsel 2.122: Mürekkebat yazma

22

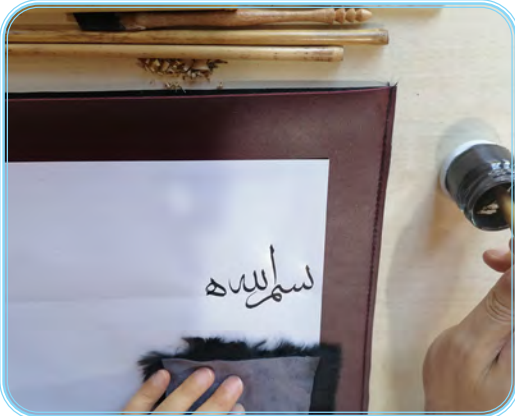
21

24

23

26

25

Görsel 2.123: Mürekkebât yazma

28

27

30

29

32

31

Görsel 2.124: Mürekkebat yazma

34

33

36

35

38

37

Görsel 2.125: Mürekkebât yazma

40

39

42

41

44

43

Görsel 2.126: Mürekkebât yazma

46

45

48

47

50

49

Görsel 2.127: Mürekkebât yazma

52

51

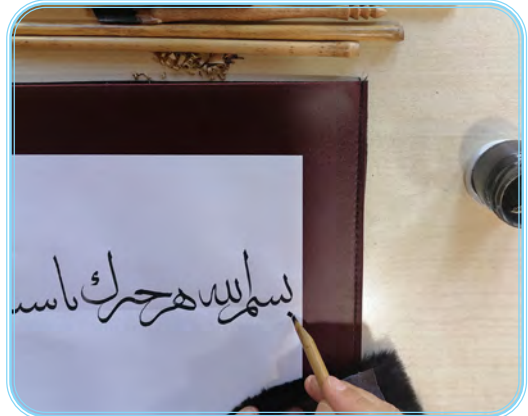
53

Görsel 2.128: Mürekkebat yazma

11. Yazdığınız ifadedeki harflerin noktalarını koyunuz (Görsel: 2.129, 2.130).

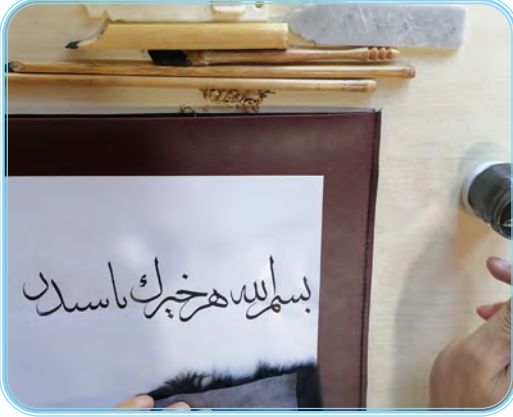

55

54

Görsel 2.129: Mürekkebat yazma

57

56

59

58

61

60

Görsel 2.130: Mürekkebât yazma

12. İmzanızı atınız (Görsel: 2.131).

13. İçinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşününüz (Görsel: 2.132).

Görsel 2.132: Mürekkebât yazma

Görsel 2.131: Mürekkebât yazma

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Şevki Efendi Tarzı Sülüs Hat ile Mürekkebât Yazma-2 Uygulaması					
Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1. Mürekkebât yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.					
2. Kalemı usulüne göre tuttu.					
3. Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemını temizledi.					
4. Şevki Efendi tarzı sülüs hatlı örnek mürekkebâtı inceledi.					
5. Harfleri verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.					
6. Yazdığı harflerin sonuna imzasını atarak tarih düştü.					

OKUYALIM

Hat Sanatı Alanında Kültür Mirasımız Yeterince Korunup Değerlendirilebiliyor mu?

Değerli Hanımefendiler, Beyefendiler;

Hat sanatı alanında günümüze intikal eden kültür mirası yeterince korunup değerlendirilebiliyor mu? Yarım asırdır bu şehirde yaşayan bir fert olarak övünçle söylüyorum ki, İstanbul, dünya üzerinde hüsn-i hat sahasında en kıymetli, en güzel ve en nadide eserlerin onca nâbîn göze rağmen merkezi durumundadır. Bu güzel kenti hat sanatının payitahtı haline getiren İbnü'ş-Şeyh Hamdullah'tan (ö.1520) Hamid'e (ö.1982) dek ortaya konmuş pek nefis ve müzehhep hatlarıyla Mushaf-ı Şerifler başta olmak üzere, hilyeler, sülüs nesih kit'alar, murakka'lar, fermanlar, beratlar ve duvarlara asılı ya da nakşedilmiş celif hatların en güzelleri onca talana rağmen yine de bu şehirde bulunmaktadır. Ve İstanbul, hâlâ da dünyanın çok çeşitli bölgelerinde genelde İslam sanatları ve özelde hat sanatı üzerinde çalışanlara tüm zenginlikleriyle kaynaklık etmeyi sürdürmektedir.

Şu an bizleri izleyen pek muhterem zevatın da bildiği üzere, eski hat eserleri kitap ve levha boyutlarında müzelerde, kütüphanelerde, özel koleksiyonlarda, camilerde (Görsel: 2.133) ve ayrıca kitabe boyutunda ise cami, medrese, han, hamam, dergâh, sebil, çeşme, köprü, kışla ve mezar taşı gibi mimari eserlerde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca madenî ve ahşap zeminlerde de nefis hat örneklerine rastlamaktayız. Onlar bütün güzellikleriyle tarihi eserlerimizi ve koleksiyonlarımızı süslemektedirler. Elif, sadece bir harfin adı değil, belki de Mustafa Rakım ile celif sülüste gelinen noktada boy, pos ve endam güzelliği ile kızlarına ad koymak isteyen ebeveynlerin en kısa dua metnidir. Bu yönüyle o millî edebiyatımızın ve şiirimizin, hatta musikimizin de gözde konusudur.

Hat sanatı alanında günümüze intikal eden kültür mirası yeterince korunup değerlendirilebiliyor mu?

Peki, acaba bu muhteşem mirası yeterince koruyor ve değerlendirebiliyor muyuz?

...

Hüsrev Subaşı
(Düzenlenmiştir.)

Görsel 2.133: Bursa Yıldırım Camii'nden hat örnekleri

2.5. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE SATIR YAZISI

HAZIRLANALIM

Evinizin duvarlarına asmak üzere bir levha almak isterseniz eserde hangi özelliklere dikkat ederdiniz? Görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Özellikle matbaanın icat edilmediği zamanlarda Kur'ân-ı Kerîm başta olmak üzere kitaplar elle yazılıp çoğaltılıyordu. Yazılan yazıların düzgün çıkması için satır ölçüleri konulurdu. Satır düzeni için hazırlanmış kalıplara “mıstar” denirdi. Kâğıda çizilen satırlarla yazının belli bir ölçü ile yazılması böylece mümkün olurdu.

2.5.1. Sülüs Hat Yazıları

Sülüs hat yazıları sıklıkla kâğıt, taş, duvar, ahşap, kumaş ve metal üzerine uygulanmıştır. Bu nedenle İslam medeniyetinde ev, işyeri ve cami duvarlarında; levha, kitâbe, mezar taşı, Ka'be ve sanduka örtüsü gibi birçok alanda sülüs yazı örneklerini görmek mümkündür.

BİLGİ KUTUSU

Celî, büyük demektir. Sülüs yazının özellikle büyük duvarlarda işlenmesine “celî sülüs” denilmiştir. Sülüs yazının kalem ağzı genişliği 2,5-4 mm'dir. Bu ölçü üç katına çıktığında yazı irileşir ve “celî sülüs” adını alır (Görsel: 2.134, 2.135, 2.136).

Görsel 2.134: İsmail Hakkı Altunbezer, Celî Sülüs “Tevekkeltü 'ale'l-lâh” (Allah'a tevekkül ettim.)

Görsel 2.135: Sâmî Efendi, Celif Sülüs levhası (Süleyman Berk arşivi),
“Cennâti ‘adin mufettehâten lehumu’l-ebvâb” (Kapıları yalnızca kendilerine açılmış Adn cennetleri vardır. Sâd Sûresi, 50)

Görsel 2.136: Bakkal Ârif Efendi, Sülüs

OKUNUŞU

Kun ğaniyye'l-kalbi vakna' bi'l-kalîl
Mut ve lâ tatlub me'âşen min leîm
Lâ tekun li'l ayşî mecrûhe'l-fuâd
İnneme'r-rızku 'alellâhi'l-kerîm

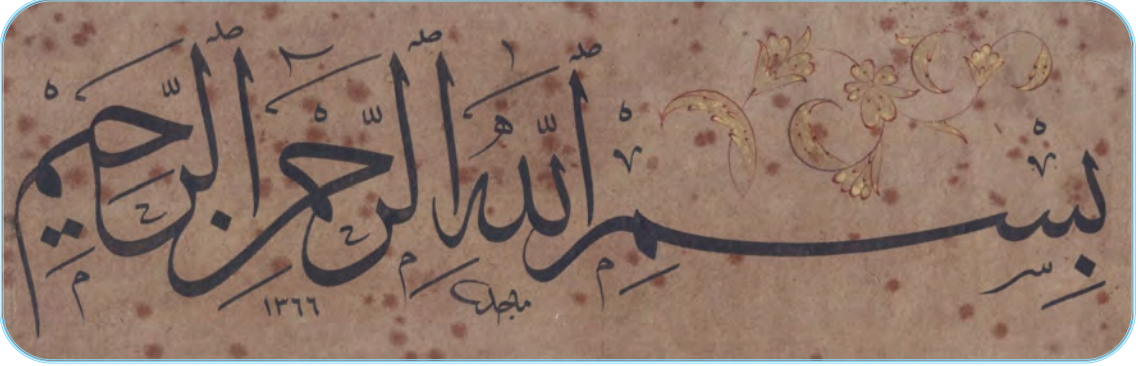
ANLAMI

Aza kanaat et de gönlün zengin olsun
Ölsen de kötü olandan isteme yardım
Maişet uğruna gönlün yaralı olmasın
Muhakkak ki rızık kerim olan Allah'a aittir

2.5.2. Satır Yazısı ile İstif

Hat sanatında meşk ilkin satır yazısı ile başlar. Kâğıda cetvel konur ve kurşun kalemle çizgi çekilir. Yazılacak metin bu satır çizgisine riayet edilerek yazılır (Görsel: 2.137, 2.138). Ancak istifli yazılarda çok bağlayıcı bir kâide yoktur. Satır yazısında merhale kateden hattâtın, yazacağı ibareyi uzun denemelerden sonra uygun bir terkip hâline getirmesine **siyah** adı verilir. Hattat harf ve kelimeleri kendi hayal dünyasında canlandırır ve ona göre yazıyı yazar. Lakin son yazım aşamasına kadar hattat istifin uygunluğunu görmek için çok uzun denemeler yapmak durumundadır (Görsel: 2.139, 2.140).

Görsel 2.137: Mâcid Ayrıl, sülüs, satır, besmele
"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Görsel 2.138: Hamit Aytaç, sülüs, satır
"İnnâ fethnâ lek fethan mübînâ" (Muhakkak ki biz sana apaçık bir fetih verdik. Fetih sûresi, 1)

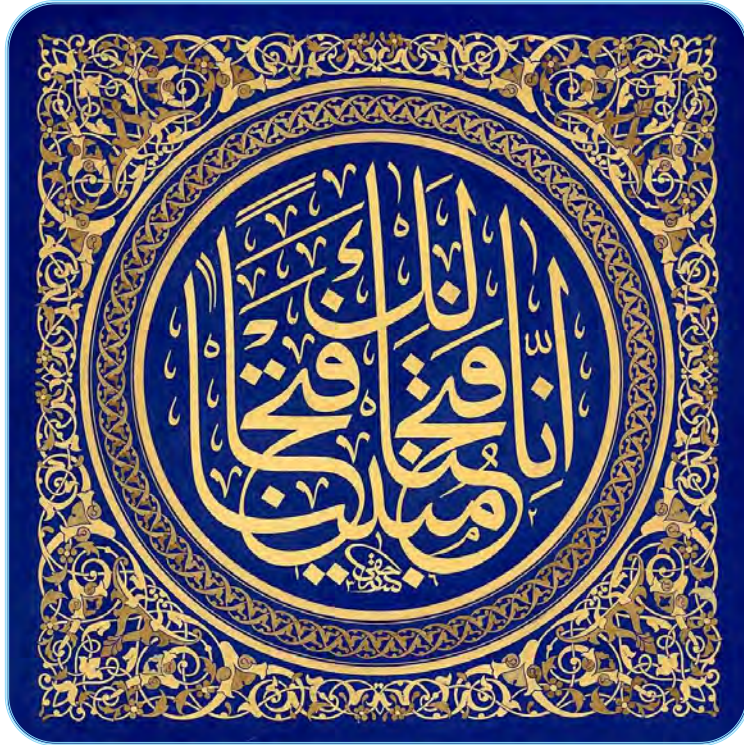

BUNLARI BİLELİM

Hüsn-i hat üstadı talebesine, mürekkabâtın sonlarına yaklaştığında, artık aldığı her meşki bir öncekinden daha gelişmiş olarak yazabilecek seviyeye geldiği zaman icâzet verir. "İcâzet almak" veya "icâzetnâme" olarak da adlandırılan bu vesika ile sanatçı artık kendi yazdığı yazıların altına kendi imzasını koyabilecek duruma gelmiş kabul edilir. Yazıların altına imza konulurken Arapça "ketebehu" (bunu yazdı) ibaresi kullanıldığı için icâzetin bir adı da "ketebe kıtası"dır.

Görsel 2.139: Davud Bektaş, sülüs, istif “Bismillâhirrahmânirrahîm”

Görsel 2.140: İsmail Hakkı Altunbezer, sülüs, istif
“İnnâ fethnâ leke fethan mübînâ” (Muhakkak ki biz sana apaçık bir fetih verdik. Fetih sûresi, 1)

Hem satır düzenine hem de istife en uyumlu yazı sülüstür. Yazı cinsine göre satır düzeninin usul ve kaideleri uzun bir tarihî tecrübeden sonra şekillenmiştir.

Sülüs ve celî sülüste istif yapabilmek melesini kazanmak ayrı bir kabiliyet gerektirir. Bu sebeple sülüs ve bilhassa celî sülüsle uğraşanlar için ayrı bir uzmanlık konusu olan istif, celî sülüsün tamamlayıcısı olarak bu sanatın öğreniminde son merhaledir. Aynı ibare aynı hattat tarafından değişik istifler ve farklı görünüşlerle yazılabilir. İstif yazılarda genellikle alttan yukarı doğru bir yazım tercih edilir. Ayrıca Allah lafzı ile Allah'ın isim ve sıfatları genellikle istifin üstüne konulur (Görsel: 2.141, 2.142).

Görsel 2.141: Halim Özyazıcı, celî sülüs, istif
“Bismillâhirrahmânirrahîm”

Görsel 2.142: İsmail Hakkı Altunbezer, sülüs, istif
“Bismillâhirrahmânirrahîm innâ fetešnâ leke fethan mübînâ”

OKUYALIM- İNCELEYELİM

- Aşağıdaki hat yazısının (Görsel: 2.143) Latin alfabesiyle yazılan çözümünü ve anlamını okuyunuz.
- Okuduğunuz ifadenin hat yazısındaki harf karşılıklarını bulunuz.
- Hat yazısının güzelliğine (harflerin dizilişi, istifi ve uyumu; derinlik, çekicilik, zarafet ve renklerin uyumu vb.) ilişkin görüşlerinizi belirtiniz.

Okunuşu: “Subhânallahi ve'l-hamdulillâhi velâilâhe illallâhu vallâhu ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm”

Anlamı: Allah'ı tüm noksan sıfatlardan tenzih ederim; bütün hamdler, övgüler, Âlemlerin Rabbi Allah'adır; Allahtan başka ilâh yoktur, Allah çok büyüktür; hareket ve güç, yüceler yücesi ve pek büyük olan Allah'ın dilemesiyle olur.

Görsel 2.143: Mustafa Râkım Efendi'ye ait bir levha

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere cümlelerde verilen bilgiler doğru ise "D" yanlış ise "Y" yazınız.

1. (.....) Hat öğreniminde en son sülüs yazımına geçilir.
2. (.....) Sülüs, sözlükte "dörtte bir" anlamına gelir.
3. (.....) Sülüs yazı; kitap unvanları, kıt'alar ve levhaların yazımında kullanılmıştır.
4. (.....) Rabbiyessir, hüsn-i hat sanatına başlayan talebenin yazdığı ilk meşktir.
5. (.....) Rabbiyessir duasının yazımı bittikten sonra ayet ve sûre yazımına geçilir.
6. (.....) "Rabbi temmim bil hayr"; Rabbim hayırla sonuçlandır, anlamına gelir.
7. (.....) "Elif" harfinin boyu sekiz noktadır.
8. (.....) Rabbiyessir duası Hz. Muhammed'in (s.a.v.) öğrettiği bir duadır.
9. (.....) Talebe yazının müfredât kısmını bitirince mürekkebât merhalesine geçer.
10. (.....) Meşkin ikinci safhası mürekkebâtla başlar.
11. (.....) Hocanın yazıda beğendiği kısımların etrafını kalemle çizmesine "çıkartma" denir.
12. (.....) İstif, hüsn-i hat sanatının öğreniminde son merhaledir.
13. (.....) Sülüs hattı sadece satır yazısı olarak icra edilir.
14. (.....) Hat sanatında harf ve kelimelerin üst üste getirilerek ahenkli ve göze hoş gelecek bir şekilde yerleştirilmesine istif denir.

B) Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

4-5 mm	2.5-4 mm	icazet vermek	âharlamak	icazetname	terkip
--------	----------	---------------	-----------	------------	--------

1. Hattâtın yazdığı yazıya imza koyma yetkisinin verilmesine denir.
2. Sülüs yazının kalem ağzı genişliği arasındadır.
3. Mürekkebâtta tertip ve kabiliyetini geliştiren çalışmalar yapılır.
4. Hattâtın yetki almak için yazdığı icazetli vesikaya denir.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Özellikle kitap unvanlarının, kıt'aların ve levhaların yazımında kullanılan hat çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kufi B) Muhakkak C) Nesih D) Rik'a E) Sülüs

2. Hoca, verilen meşke bakarak onu aynen taklide çalışan talebenin yazısını beğenmediyse o satırın hemen altına beğenmediği harf veya kelimeyi kaidesine uygun bir şekilde yazar; noktalarla da ölçülerini belirtir.

Yapılan bu çalışmaya verilen ad aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Harf çıkartmak B) İstiflemek C) Kaftanlama D) Mührelemek E) Sa'y etmek

3. İcazetin diğer bir adı nedir?

- A) Âharlama B) Harf çıkartmak C) İsim koyma D) Kaftanlamak E) Ketebe kıtası

3. Öğrenme Birimi

Kullanım Alanlarına Göre Sülüs Yazı

KONULAR

- 3.1. ŞEVKİ EFENDİ TARZI KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS YAZMA
- 3.2. AHŞAP VE TAŞ ÜZERİNE SÜLÜS VE CELÎ SÜLÜS YAZMA
- 3.3. DUVAR ÜZERİNE SÜLÜS VE CELÎ SÜLÜS YAZIMI

TEMEL KAVRAMLAR

- Kâğıt üzerine sülüs
- Ahşap ve taş üzerine sülüs
- Duvar üzerine sülüs

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

Kâğıt, ahşap, taş ve duvar üzerine sülüs yazma tekniklerini öğreneceksiniz.

3.1. ŞEVKİ EFENDİ TARZI KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS YAZMA

HAZIRLANALIM

“Her ne san’at kim cihanda işlenür / Anı halk üstâd elinden öğrenür.”
Âşık Paşa’ya ait bu beyitte anlatılmak istenen mesaj hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

“Kâğıt seçiminde dikkat edilecek hususlar” için bk. 1.2.1.

Hattatların el hassasiyetlerini geliştirmek veya kaybetmemek için bir kâğıda yapmış oldukları yazı denemelerine “karalama” denir. Karalama yapılacak kâğıdın âharlanmış olması önem arz etmektedir. Eskiden kâğıt pahalı bir malzeme olduğu için genellikle bu karalama kâğıtlarında hiç boş yer bırakılmamıştır. Bu kâğıtlardaki yazı denemelerinde harfler düz veya ters, hatta üst üste bile yazılmıştır (Görsel: 3.1). El becerisini geliştiren bu uygulamalar bütün hattatların sürekli yapmış oldukları bir alıştırmadır. Karalama çalışmasında tamamen hattatın özgürce bir tercihi söz konusudur. Bir yerde kendi tarzını da ortaya çıkarmaya yönelik bir ön çalışmadır. Bir yazıdaki oran ve uyumun belirlenmesi de ilk önce karalama kâğıdı üzerinden şekillenir.

Görsel 3.1: Osman Özçay, sülüs, Vav karalaması

Karalama çalışması bir yerde hattatların büyük bir alçak gönüllülükle hazırla yetinmeyip kendilerini sürekli geliştirmelerinin de bir göstergesidir (Görsel: 3.2).

Görsel 3.2: Şevki Efendi, sülüs ve nesih karalama

NOT EDELİM

Hüsn-i hatta harf denemelerinin yapıldığı kâğıt, ilk bakışta karalanmış izlenimi verdiği için “karalama” ismini almıştır. Bu alıştırma işlemi harflerden müteşekkil olabileceği gibi ayet, hadis veya özlü sözler gibi müstakil cümlelerden de olabilir.

15. UYGULAMA

Kâğıt Üzerine Karalama Yapma (Mustafa Mestan'ın kaleminden)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak sülüs hat ile karalama yapmanız istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

- Kalemtraş
- Âharlı kâğıt
- Hokka
- El altlığı
- Makta
- Mürekkep
- Lika
- Pudra
- Kamış kalem
- Peçete
- Yazı altlığı

Uygulama için öneriler

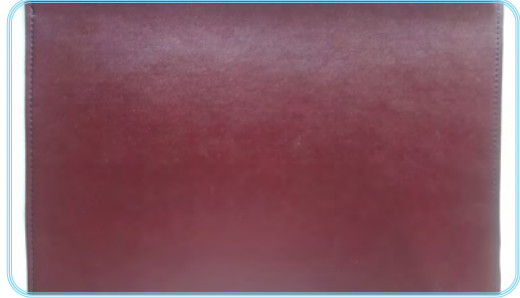
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Harfleri yazma çalışması yaparken tüm dikkatinizi sadece yaptığınız çalışmaya veriniz. En ufak bir dikkatsizliğin hataya sebep olabileceğini unutmayınız.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.
- Kaleminizi uygun bir şekilde açınız.

İşlem basamakları

1. Malzemeleri hazır hâle getiriniz (Görsel: 3.3).
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz (Görsel: 3.4).

Görsel 3.3: Karalama malzemeleri

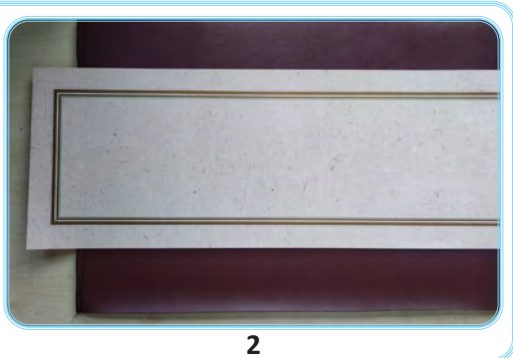

Görsel 3.4: Yazı altlığı

3. Karalama yapacağınız kâğıdı zemine koyunuz (Görsel: 3.5).

1

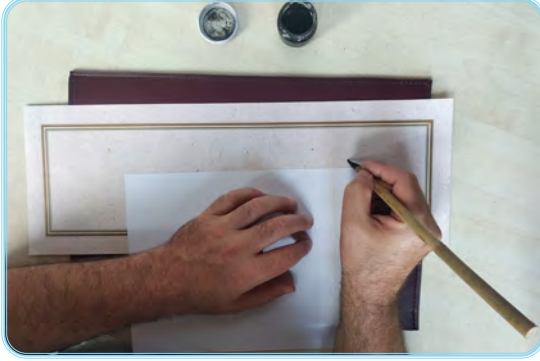

2

Görsel 3.5: Kâğıdı zemine koyma

4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile eliniz arasına müsvedde bir kâğıt veya peçete koyunuz (Görsel: 3.6). (Hattatlar genellikle tavşan derisi kullanır.) (Görsel: 3.7).

Görsel 3.6: El altına müsvedde kâğıt koyma

Görsel 3.7: El altına tavşan derisi koyma

5. Âharlı kâğıdın yağını almak için üzerine bir miktar pudra dökünüz ve peçete ile ovunuz (Görsel: 3.8).

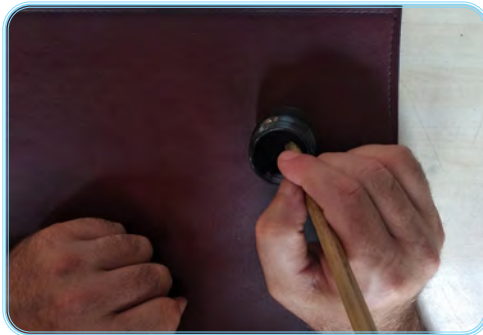
2

1

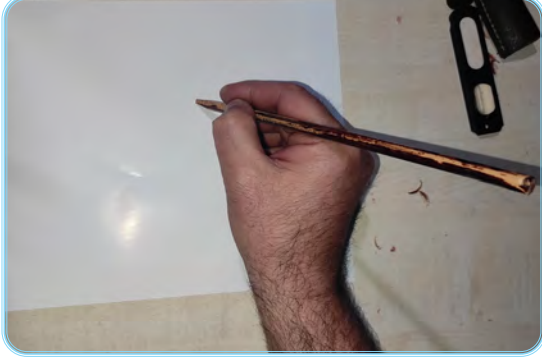
Görsel 3.8: Âharlı kâğıdın yağını alma

6. Kaleminizi hokkaya batırınız (Görsel: 3.9).

Görsel 3.9: Kalemi hokkaya batırma

7. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğinize yaslayınız (Görsel: 3.10). Kalemi ne çok sıkmalı ne çok gevşek bırakmalısınız.
8. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz. Bu işlem mürekkebin akmaması, kağıdınızın kirlenmemesi için önemlidir (Görsel: 3.11).

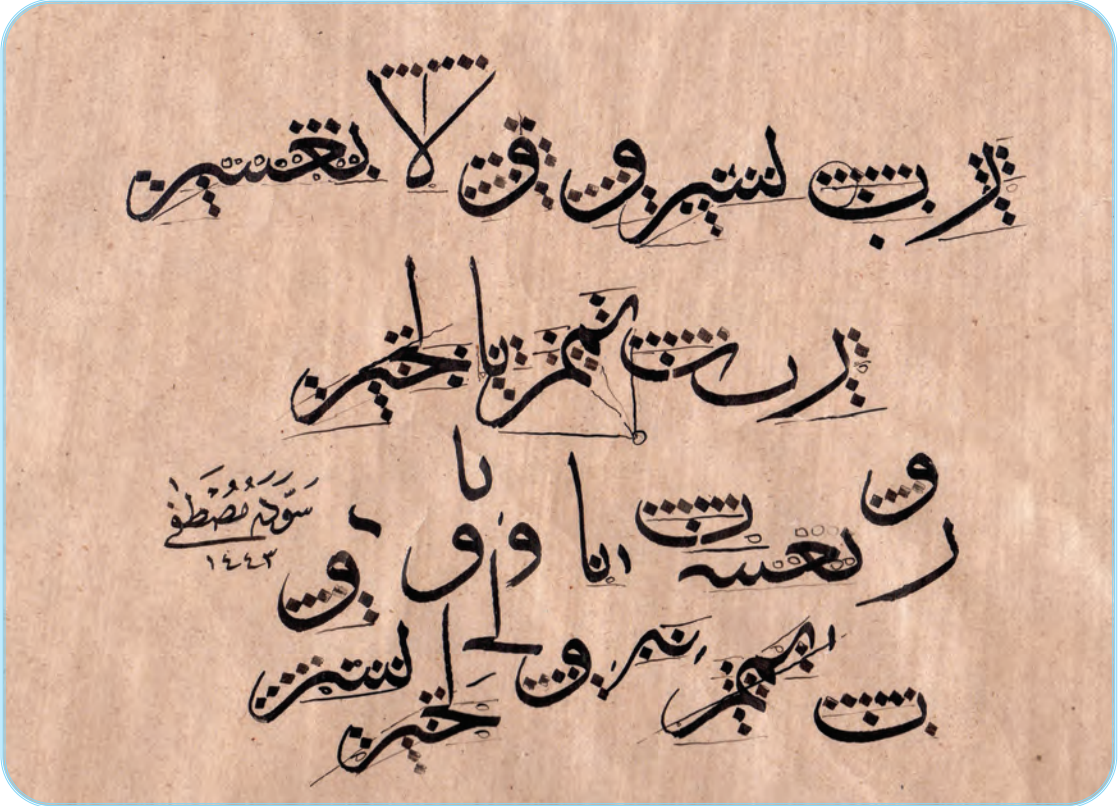

Görsel 3.10: Kalem tutma

Görsel 3.11: Kalem temizleme

9. Sülüs hatla yazılmış Rabbiyessir duasıyla ilgili aşağıdaki karalama örneğini dikkatlice inceleyiniz (Görsel: 3.12).

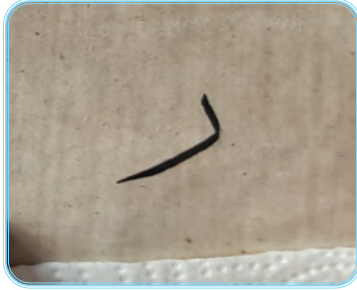

Görsel 3.12: Mustafa Mestan hattı ile sülüs, karalama

10. Aşağıdaki işlem sırasına dikkat ederek harfleri yazınız ve ölçülerini koyunuz (Görsel: 3.13-3.30).

Not: Hüsn-i hat yazısından dolayı görseller sağdan sola doğru akmaktadır.

3

2

1

6

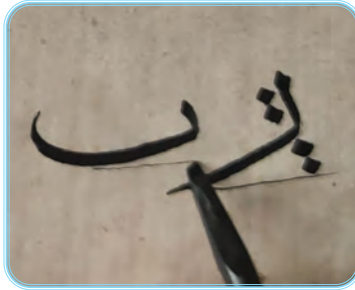
5

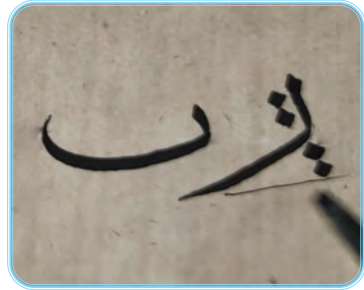
4

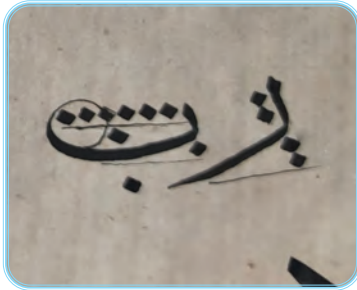
9

8

7

12

11

10

Görsel 3.13: Karalama

15

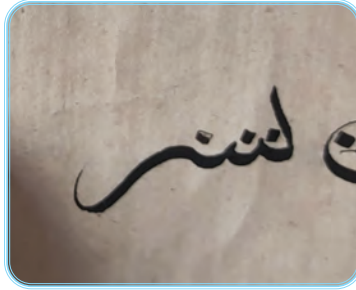
14

13

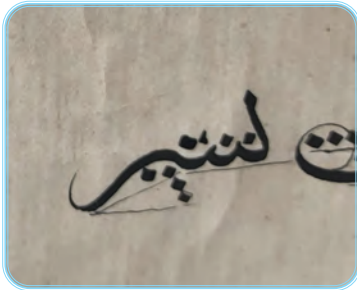
18

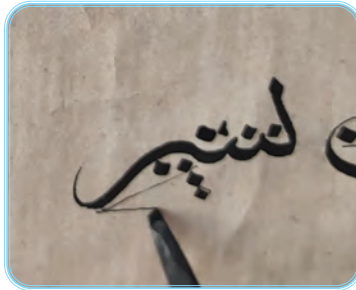
17

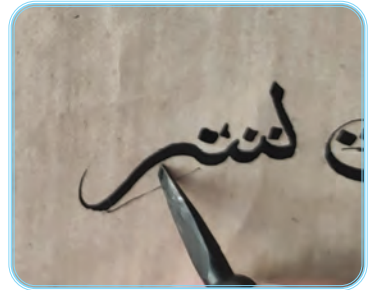
16

21

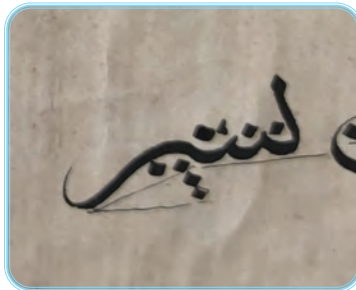
20

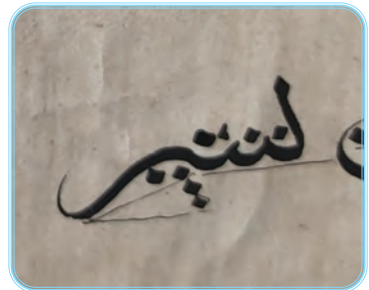
19

24

23

22

Görsel 3.14: Karalama

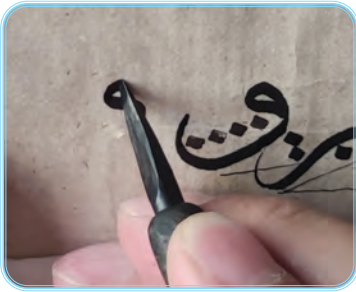
27

26

25

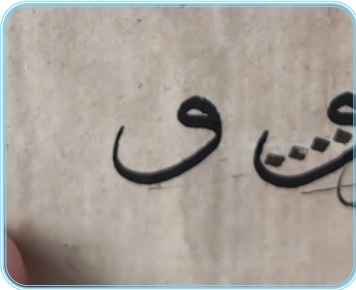
30

29

28

33

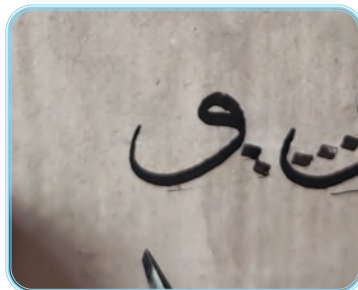
32

31

36

35

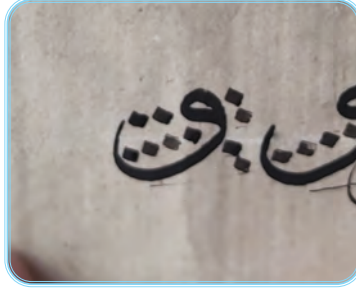

34

Görsel 3.15: Karalama

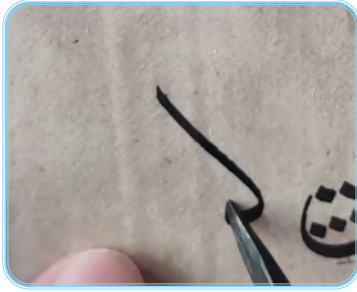
39

38

37

42

41

40

45

44

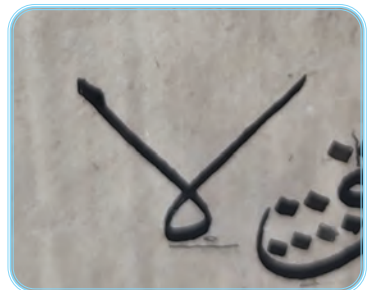
43

48

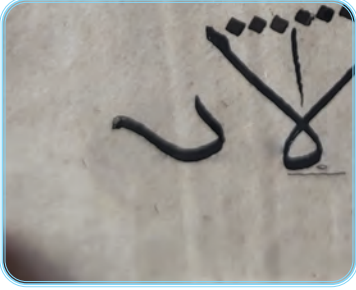

47

46

Görsel 3.16: Karalama

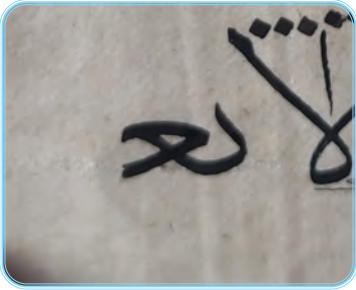
51

50

49

54

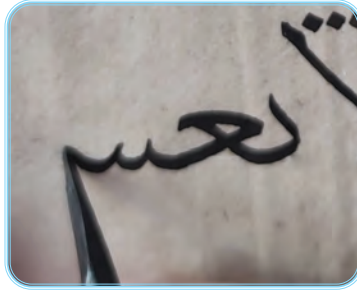
53

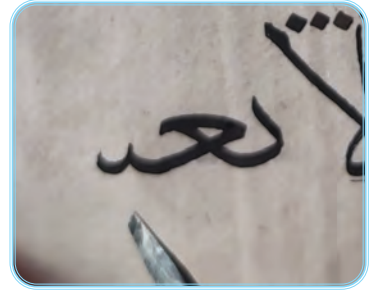
52

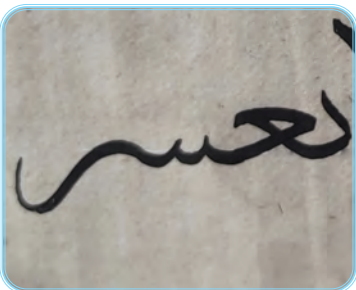
57

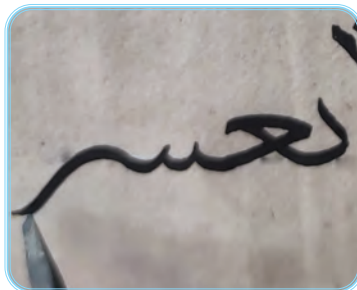
56

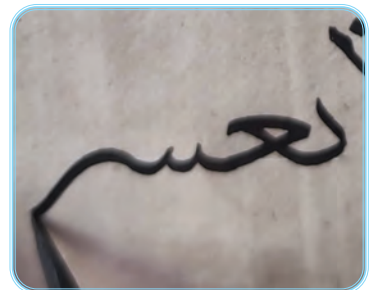
55

60

59

58

Görsel 3.17: Karalama

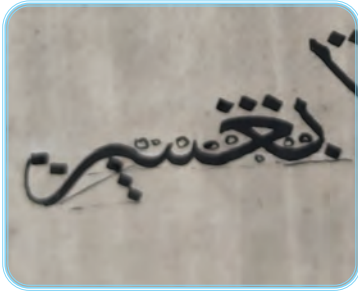
63

62

61

66

65

64

69

68

67

72

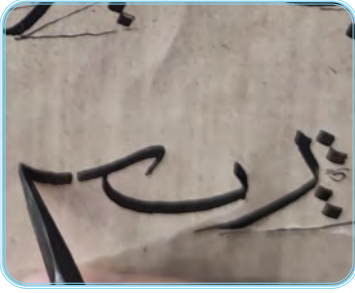

71

70

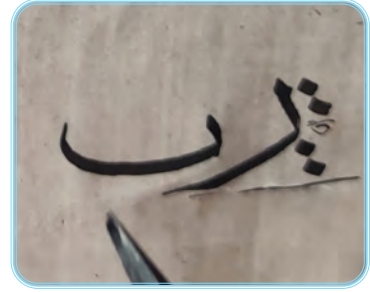
Görsel 3.18: Karalama

75

74

73

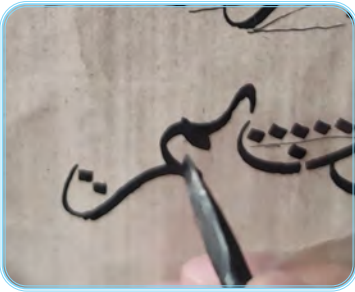
78

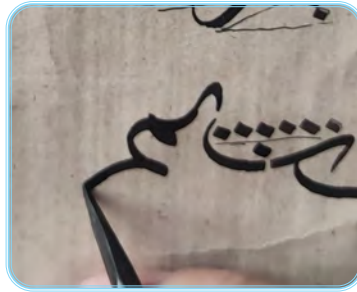
77

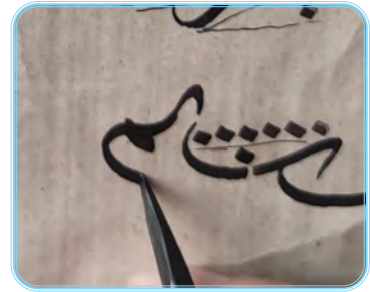
76

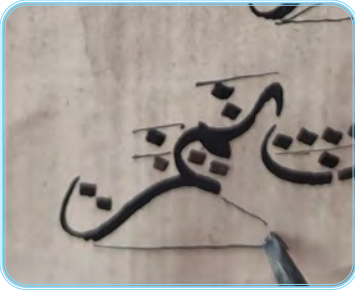
81

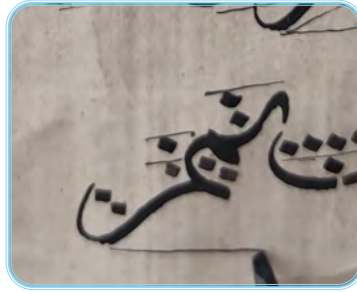
80

79

84

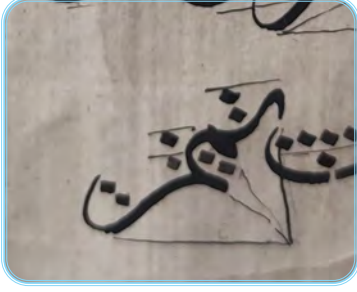

83

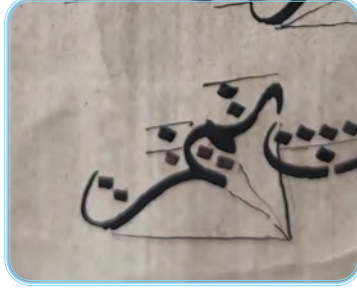

82

Görsel 3.19: Karalama

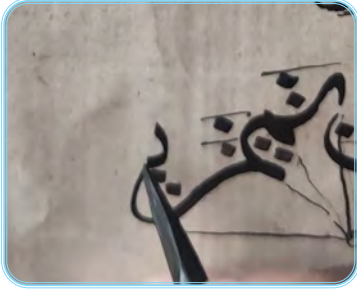
87

86

85

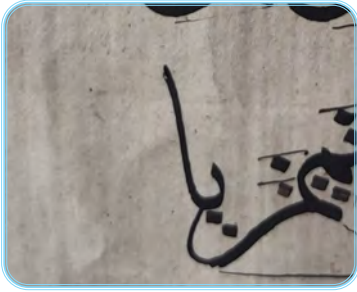
90

89

88

93

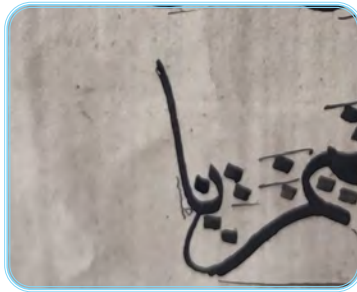
92

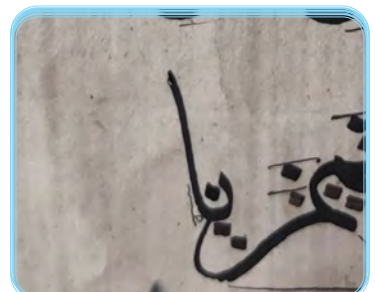
91

96

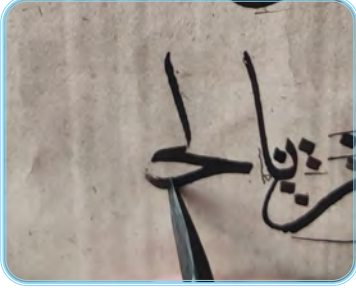

95

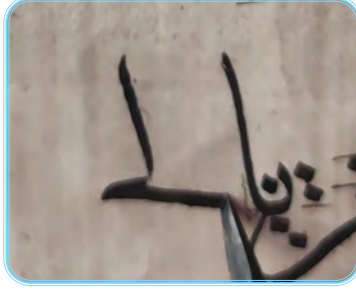

94

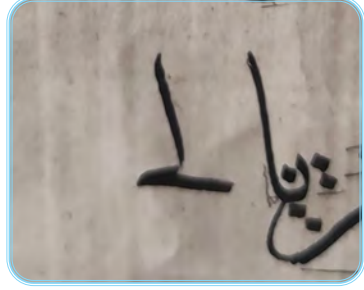
Görsel 3.20: Karalama

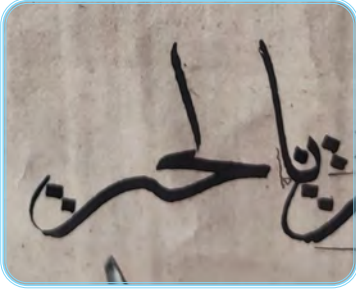
99

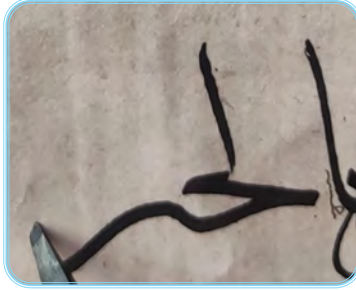
98

97

102

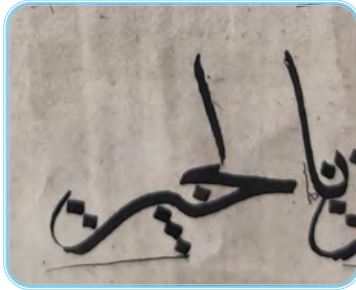
101

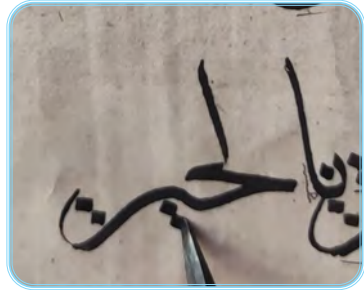
100

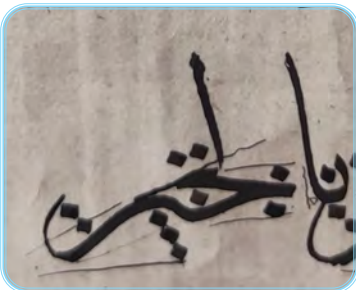
105

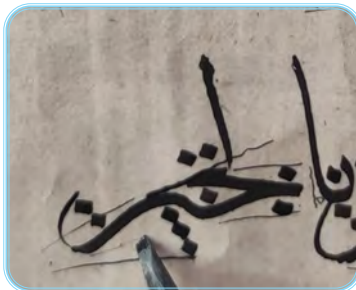
104

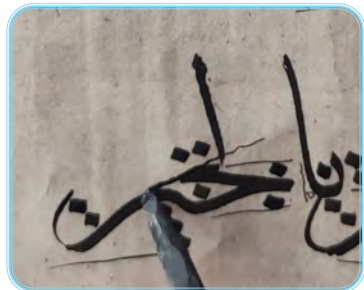
103

108

107

106

Görsel 3.21: Karalama

111

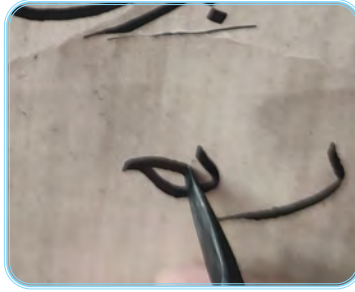
110

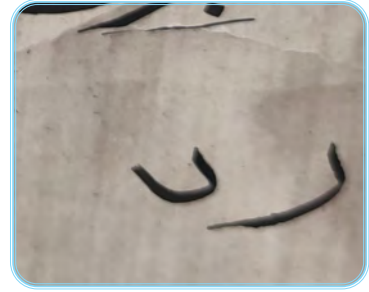
109

114

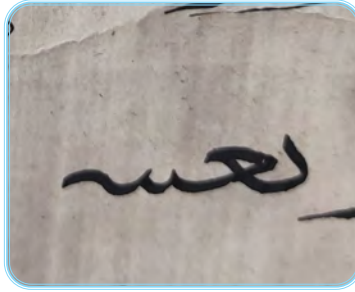
113

112

117

116

115

120

119

118

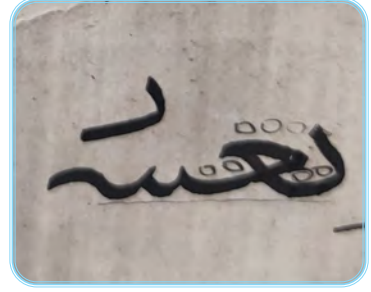
Görsel 3.22: Karalama

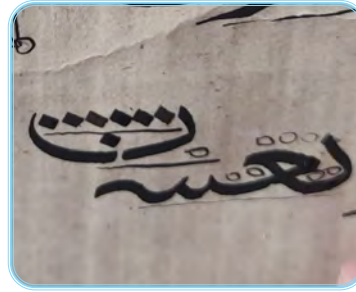
123

122

121

126

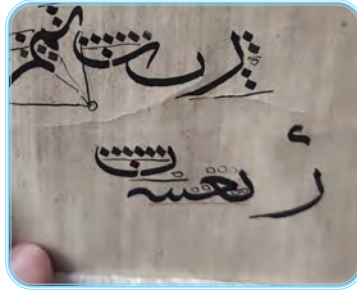
125

124

129

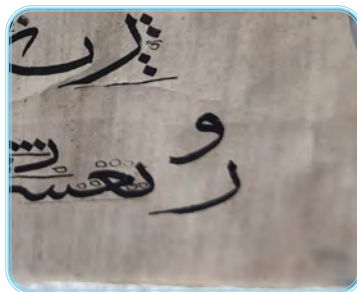
128

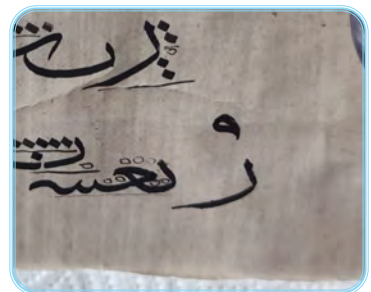
127

132

131

130

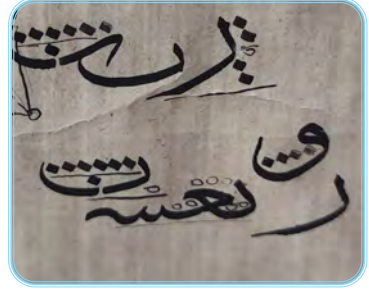
Görsel 3.23: Karalama

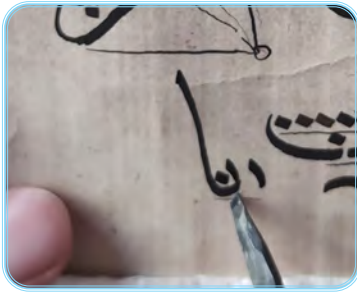
135

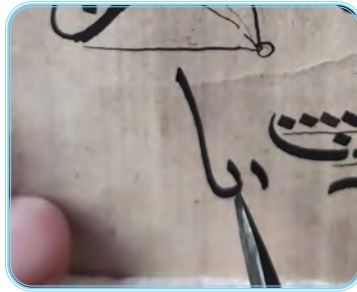
134

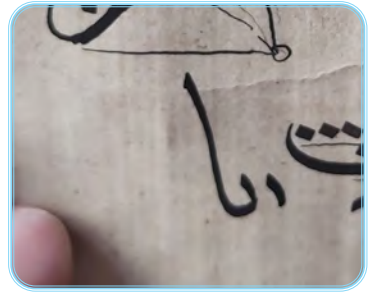
133

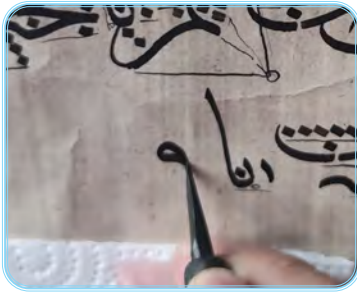
138

137

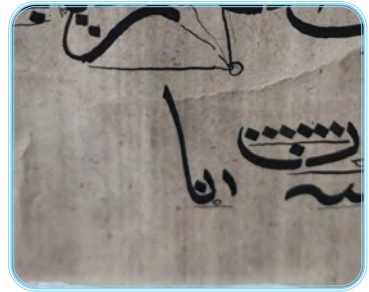
136

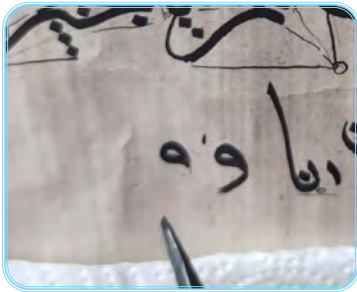
141

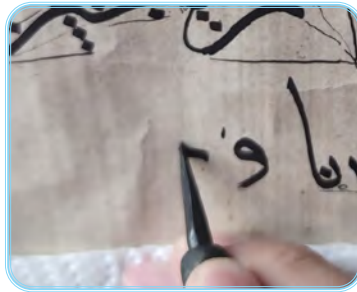
140

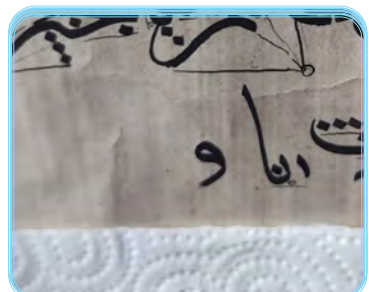
139

144

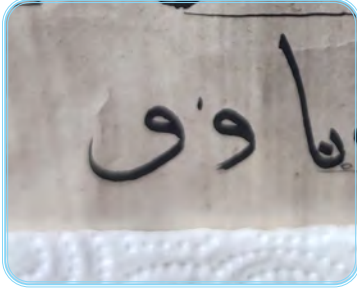

143

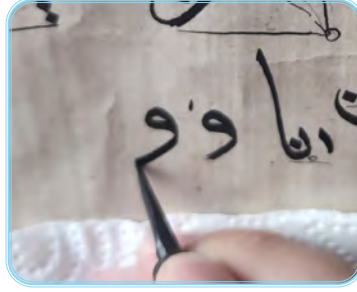

142

Görsel 3.24: Karalama

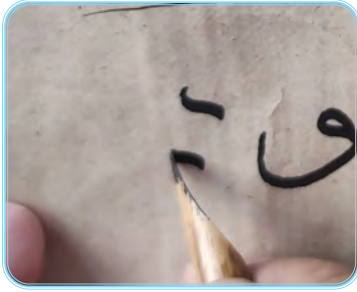
147

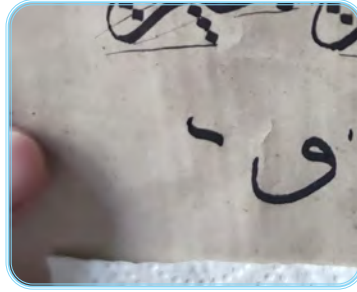
146

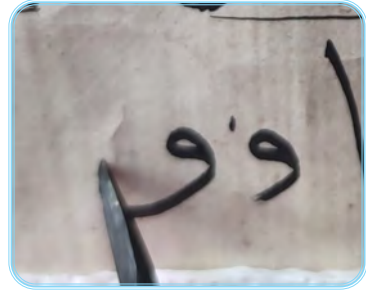
145

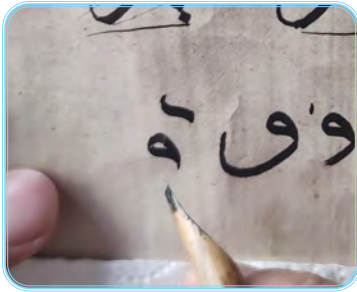
150

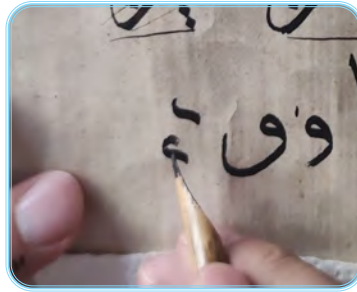
149

148

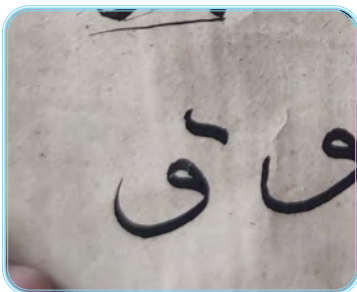
153

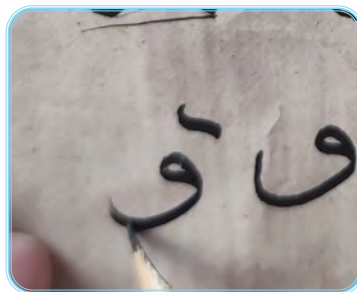
152

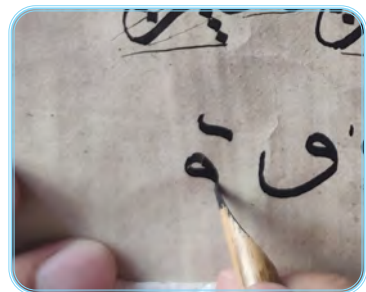
151

156

155

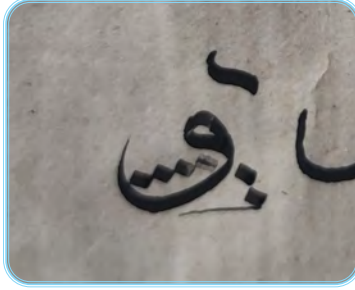

154

Görsel 3.25: Karalama

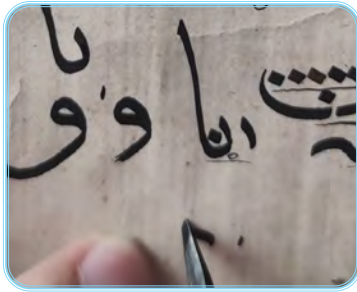
159

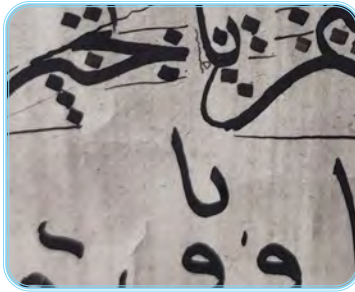
158

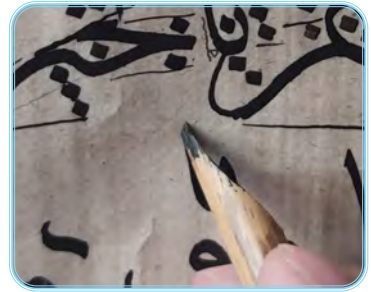
157

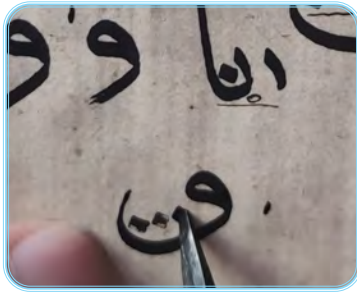
162

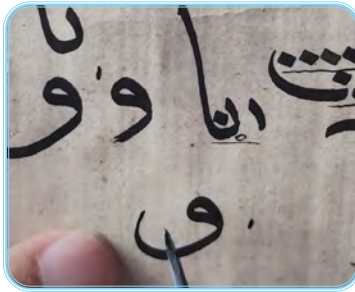
161

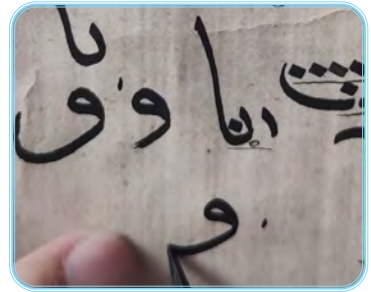
160

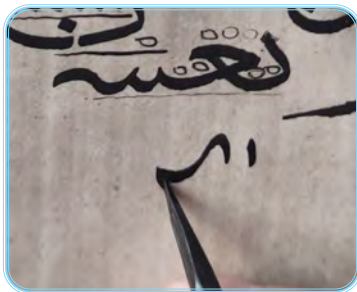
165

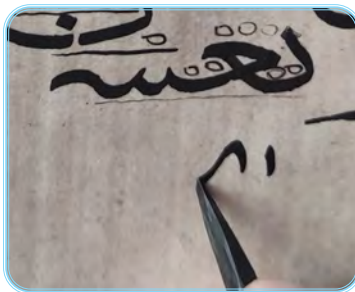
164

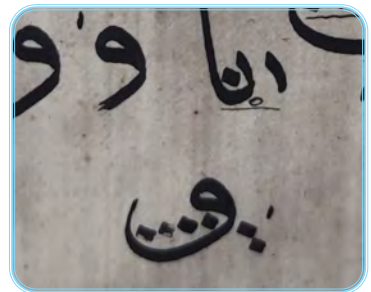
163

168

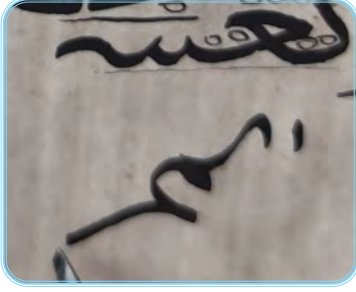

167

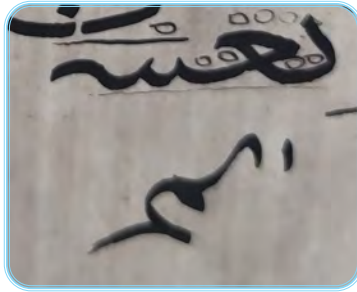

166

Görsel 3.26: Karalama

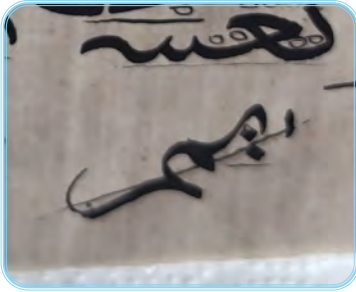
171

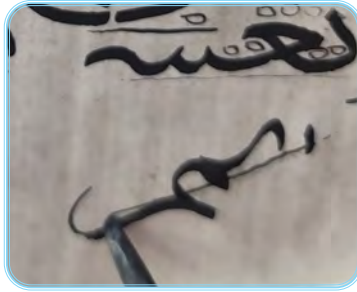
170

169

174

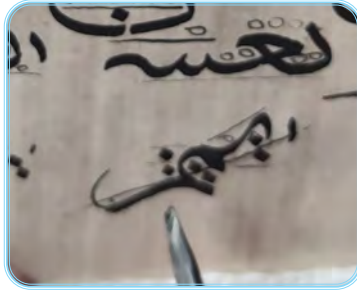
173

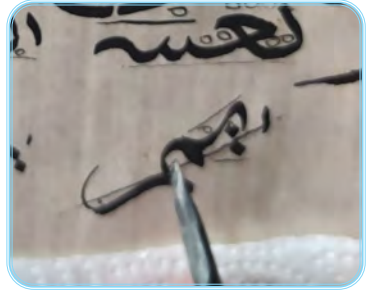
172

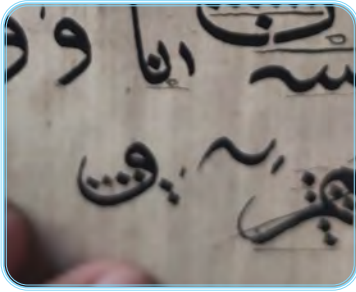
177

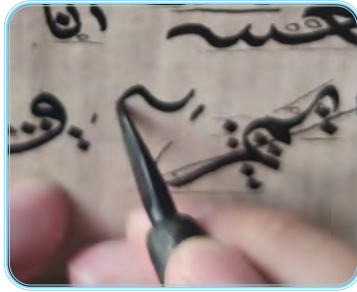
176

175

180

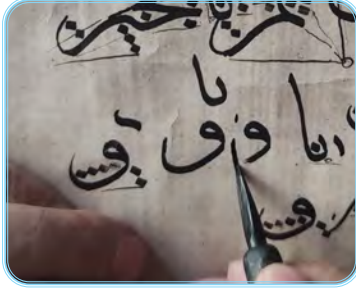

179

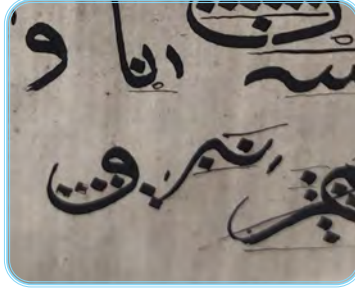

178

Görsel 3.27: Karalama

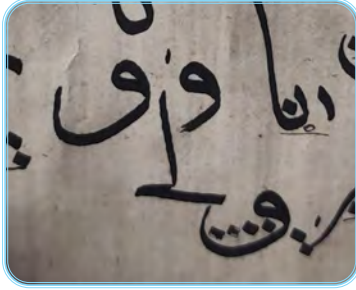
183

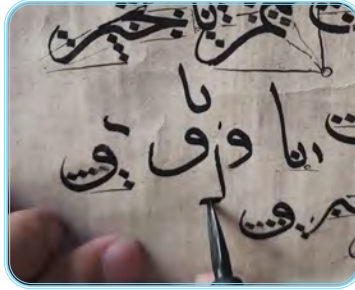
182

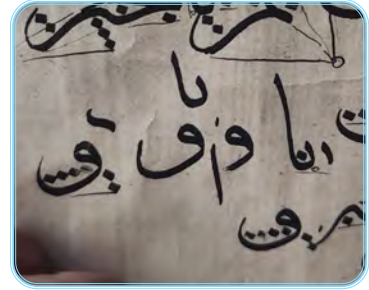
181

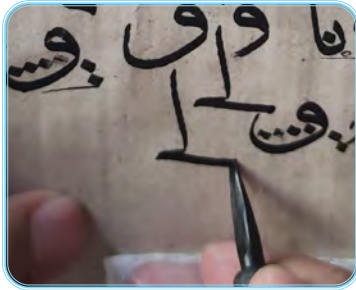
186

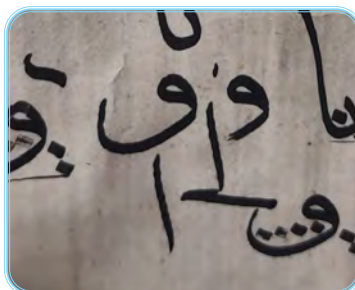
185

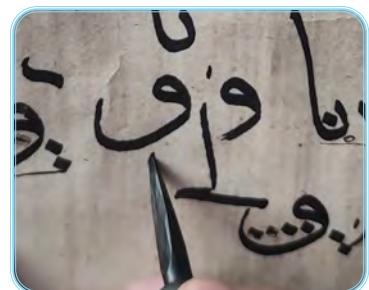
184

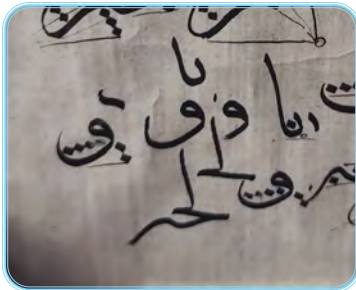
189

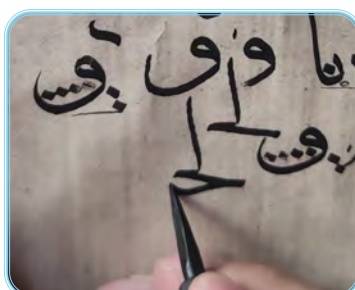
188

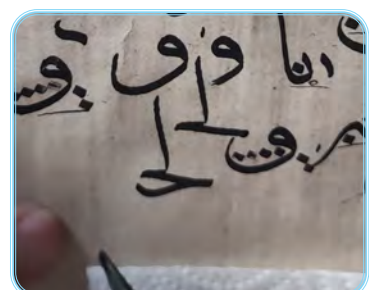
187

192

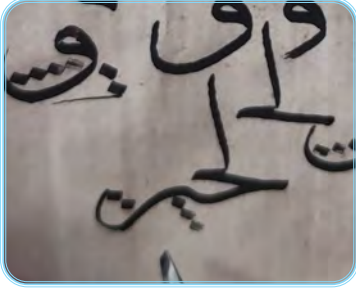

191

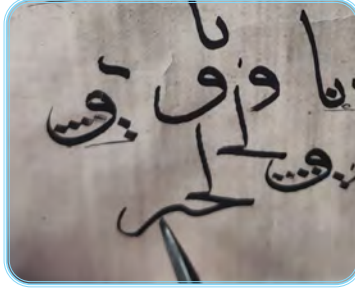

190

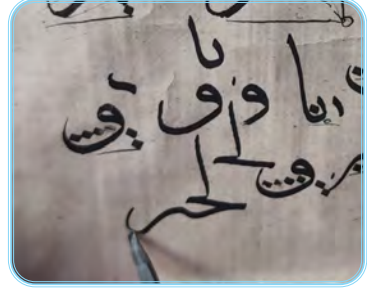
Görsel 3.28: Karalama

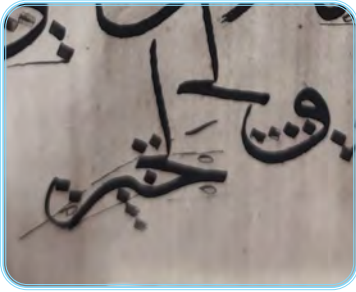
195

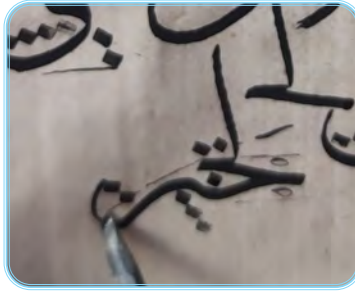
194

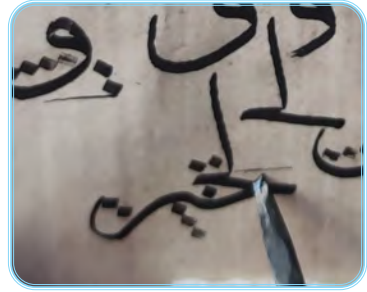
193

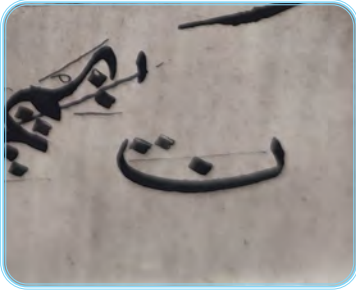
198

197

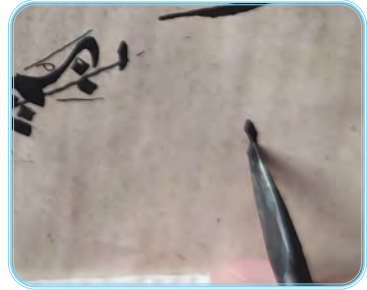
196

201

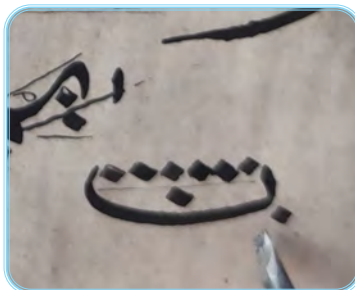
200

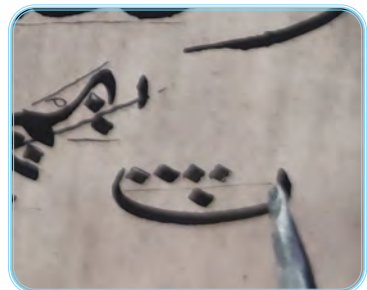
199

204

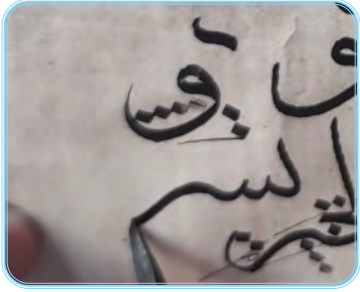

203

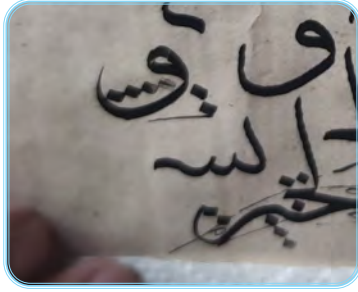

202

Görsel 3.29: Karalama

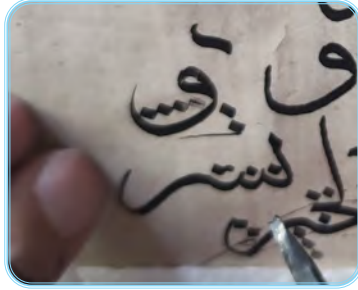
207

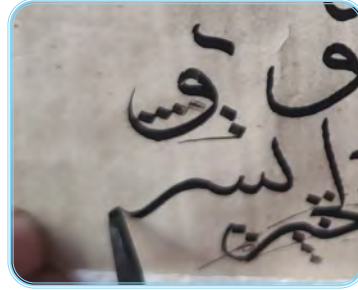
206

205

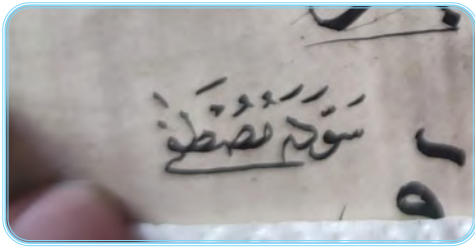
209

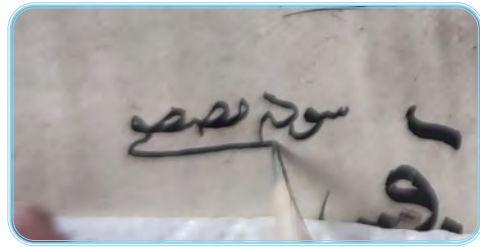
208

Görsel 3.30: Karalama

11. İmzanızı atınız (Görsel: 3.31).

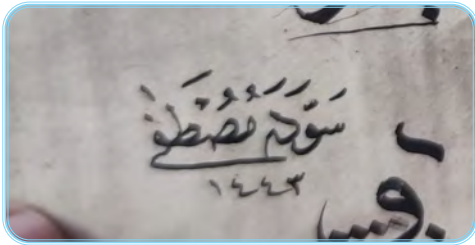
212

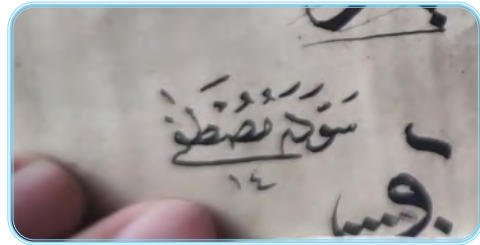
211

Görsel 3.31: Karalama: (213)

12. Son olarak içinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşününüz (Görsel: 3.32).

214

213

Görsel 3.32: Karalama: (214)

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

Hat Sanatında Kâğıt Üzerine Karalama Yapma Uygulaması Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1.		İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri aldı.			
2.		Karalama için sert ve pürüzsüz bir zemin seçti.			
3.		Karalamaya uygun bir kâğıt seçti.			
4.		Kalem ve hokkayı hazırladı.			
5.		Âharlı kâğıdın yağını almak için kâğıt üzerine bir miktar pudra döktü.			
6.		Çalışma esnasında eldeki nemin karalama kâğıdına geçmemesi için elinin altına el altlığı koydu.			
7.		Kâğıda Rabbiyessir duasında geçen harfleri yazdı.			
8.		Harflerin ölçülerini belirten noktaları koydu.			

OKUYALIM

Kur'ân-ı Kerim'in Hat Sanatına Etkisi

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber'e nâzil olduğu günden itibaren büyük bir titizlikle yazılmış, ezberlenmiş, okunmuş ve bu yollarla korunmuştur. Hz. Osman döneminde çoğaltılmasından sonra da imlâsı üzerinde birtakım çalışmalar yapıldığı gibi, kitabeti etrafında hat, tezhip ve cilt gibi hususlarda da çalışmalar yapılmıştır. İslam yazısını, estetik ölçülere bağlı kalıp güzel bir şekilde yazma sanatı olan hat, bu tarife uygun bir estetik anlayış çerçevesinde İslâm ümmetinin ortak değeri haline gelerek yüzyıllar boyunca gelişerek süregelmiştir. Özellikle Kur'ân'da kaleme yemin edilmesi bu ortak değere dinî bir hüviyet kazandırmıştır.

Ali Akay, Kur'ân-ı Kerim'in Kitabeti Bağlamında Hat Sanatında İcâzet ve Bir Hat İcâzetnâmesi Örneği, s. 16

3.2. AHŞAP VE TAŞ ÜZERİNE SÜLÜS VE CELÎ SÜLÜS YAZMA

HAZIRLANALIM

Hat sanatı, Mushaf'ın (Kur'ân-ı Kerim) yanı sıra mimaride de görünürlük kazanmaya başlamış ve sadece kâğıda yapılan sanat olmaktan öteye geçmiştir. Hat, dinî mimaride (mescidler, tekke ve türbeler vd.) o kadar çok yayılır ki İslamî sanat ve estetik anlayışı üzerinde bu sanatın çok önemli tesirleri görülebilir. Sizce hat sanatının İslam sanat ve estetiği üzerinde ne gibi etkileri olmuş olabilir? Eserlerden hareketle düşüncelerinizi arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Oymacılık, insanlığın uyguladığı en eski süsleme sanatlarından biridir. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden kalma olan kaya ve mağara resimleri -doğal boylarla yapılanlar hariç- bir tür oymadır. Osmanlı Dönemi'nde bu sanatın ustalarına; **nakkâş**, **nahhât**, **kendekâr**, **kalemkâr** gibi isimler verilmiştir. Oyma genelde; taş, mermer, stuko, yeşim, akik, fildişi, boynuz, kemik, maden ve ahşap üzerine yapılmaktadır. Bunların içinde en yaygın olanı ahşaptır. Malzemenin cinsine göre minkar, iskarpela, kalem denilen çeşitli kesici, delici, yontucu aletlerin kullanıldığı oymacılık, genel olarak yüzey, üç boyutlu ve dekupe (kesme) türlerine ayrılan bir sanat dalıdır.

3.2.1. Yazılı Taş veya Ahşabın Kullanım Alanları

Hakkâklık; taş, maden ve ahşap gibi maddeler üzerine yazı ve şekil kazıma sanatıdır. Büyük bir ustalık isteyen bu ters yazı kazıma işlemi için çıraklar öncelikle hat sanatını iyi öğrenmelidir. Hat meşkinden sonra çıraklar, ustalarının verdiği alıştırılmaları yine onların tespit ettiği malzeme üzerine kazımaya çalışırlardı. Ustaların yaptıkları işlerden, hangi ustanın hangi karakterde nasıl bir malzemeye yazı kazıdığı bilinirdi. Bazı ustalar mühürlerini sülüs, bazıları ta'lik, en ünlüleri ise müşterinin isteğine göre daha değişik hatlarla kazırlardı. Üç taraflı mühürlerin her yüzünde genellikle aynı yazı karakteri kullanılırdı (Görsel: 3.33).

Mührün taşta hakkedilmiş hâli

Mührün kâğıda basılmış hâli

Görsel 3.33: Sultan Abdülhamid'in kan taşına hakkedilmiş mührü. TSMK

Günümüzde oymacılık daha fazla yüzey oymacılığı, sert malzeme üzerine farklı derinlikteki motiflerin içinin (oyma) veya dışının (kabartma) oyularak işlendiği alanlarda görülür. (Görsel: 3.34, 3.35).

Görsel 3.34: Taş oymacılık (Arif Yücel arşivi)

Görsel 3.35: Taş oymacılık (Arif Yücel arşivi)

Taş üzerine işlenmiş yazı, mimari ögenin özelliğine göre sütuna ya da duvara yerleştirilir (Görsel: 3.36).

Görsel 3.36: Taşa uygulanan yazının duvara monte edilmeye hazırlanmış hâli

BİLGİ KUTUSU

Camilerde kullanılan celf sülüs hatları genellikle harekeleri ile beraber yazılmıştır. Mihrabın üzerinde yer alan ayetler çoğunlukla mermere işlenmiştir. Celf sülüs hatları, XVI. yüzyılda çiniye nakşedilenler daha yaygın olarak görülür. Cami duvarını veya kubbe kasnağını çepeçevre saran kuşak yazısıyla kubbeyi ve yarım kubbeleri doldurup süsleyen kubbe yazısı da hep celf sülüsle yazılır. Kubbe yazıları, yazının içlenenmiş kalıbından nakkaşlar eliyle koyu renge boyanmış siva üstüne işlenir.

Kuşak yazıları, sıvanıp perdahlanmış (parlatılmış) koyu renkli zemine nakkaşlar tarafından varak altın yapıştırma yoluyla nakşedilir. Bu yazılar mermere oyularak hazırlandığı takdirde zamanla dökülüp bozulması da önlenmiş olur. İstenirse kabartma yazılar varak altınla, yazı dışındaki indirilmiş zemin de koyu bir renkle kaplanarak cazip bir görüntü elde edilebilir. XVII. yüzyıla kadar çini üzerine nakşedilen kuşaklar (İstanbul’da Piyâle Paşa, Atik Vâlîde Camileri, Kanûnî Türbesi vb.) revaçta idi (Görsel: 3.37). Kubbe ve pencere üstü yazılarının hazırlanmasında da boya veya varak altın kullanılır.

Görsel 3.37: Atik Vâlîde Sultan Camii’nin son cemaat yeri duvarı pencere alınlıklarındaki yazılı çini bir levha. “Enzele’s-sekînete fî kulûbi’l-mü’minîn” (O, müminlerin kalplerine güven indirdi.), Fetih sûresi, 4

Camilere asılması mûtat olan (alışlagelen); ism-i celâl, ism-i nebî, çehâryâr ve Haseneyn levhaları da celî sülüsle ve genellikle koyu renkli muşamba yahut madenî levha üzerine yapıştırma altınla hazırlanır bazen de çiniye nakşedilir (Görsel: 3.38). “Cami takımı” adıyla da bilinen cami yazılarının belki de en gelişmiş örneği, Edirnekapı Mihrimah Camii’ne Sâmi Efendi tarafından yazılmış olanıdır. Günümüzde de hat yazıları çiniye nakşedilmektedir.

Görsel 3.38: Mehmet Gürsoy, Çini levha, “Kelime-i Tevhid”

NOT EDELİM

Ahşap ve taş üzerine uygulanan hüsn-i hat sanatı cami, medrese, imâret, saray, hân, mezar taşı, türbe, sebil, hususi ev gibi hemen her alanda uygulanmıştır (Görsel: 3.39-3.43).

Görsel 3.39: Konya İnce Minareli Medrese,
Taç kapısı

Görsel 3.40: Arif Yücel, Kahramanmaraş Sütçü İmam
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Camii, "El-Muğniyy"

Görsel 3.41: Mustafa Râkım Efendi'ye ait bir
mezar taşı yazısı

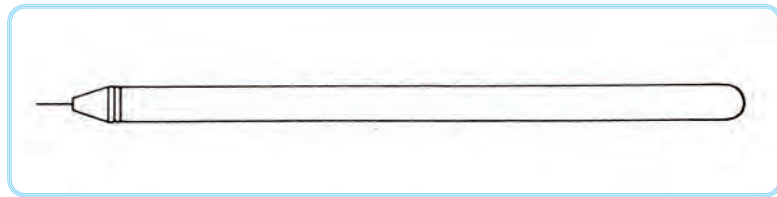
Görsel 3.42: III. Ahmet çeşmesi, Eminönü, İstanbul, "Târîhi
Sultân Ahmed'ün câri zebân-ı lüleden / Aç besmeleyle iç
suyu Han Ahmed'e eyle du'â"

Görsel 3.43: Mescid-i Nebi'nin kible duvarlarını süsleyen Abdullah Zühdi Efendi'ye ait hat yazıları

3.2.2. Yazı İğneleme

Yazı iğneleme, hat sanatında kullanılan yardımcı bir tekniktir. Kalın ve celî yazıların iğneleyerek kalıplarını alma ve bunlardan başka yere silkere doldurma veya tekrar yazmada kolaylık sağlar (Görsel: 3.44).

Görsel 3.44: İğneleme aleti (biz)

DİKKAT EDELİM

Hat sanatında çalışılacak alanı bir bütün olarak iğnelemek mümkün olmayabilir. Bu durumlarda pergel iğnesi gibi madenî bir sap veya kalem kalınlığında bir ağaca, bir santim kalana kadar ucu dışarıda kalmak sureti ile saplanmış ince uçlu iğne kullanılır.

NASIL YAPILIR?

İğneleme

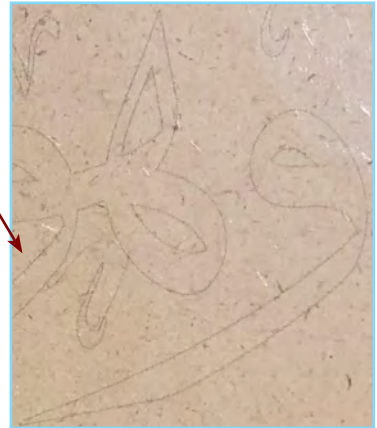
İğnenin ucunu kırılmaktan korumak ve rahatça iğnelemek için budaksız ıhlamur ağacından takriben 100x50 cm ebadında bir iğne tahtası veya mukavva bulundurmak lazımdır. İğnelenecek yazının altına sert hamurlu ve dayanıklı birkaç kâğıt koyup iki kâğıt köşe ve kenarlardan zambak veya iğne ile birbirine tutturulur. Tahta veya mukavva ile alttaki kâğıt arasına da bir bez örtülür. Böylece hem iğneleme sırasında kopabilecek küçük kâğıt zerreciklerinin deliklere tıkalıp kalması engellenir hem de iğnenin ucunda kalması muhtemel parçacıklar alınır.

DİKKAT EDELİM

İğneleme işleminden sonra yazının aslının bulunduğu üstteki kâğıda “üst kalıp”, alta konan ve sadece iğne delikleri görülen kâğıtlara da “alt kalıp” denir. Silkme işlemi için üst kalıp kirlenmesin diye alt kalıp kullanılmalıdır. Üst kalıpta iğne deliklerinin durumu da gözden geçirilmelidir.

Bir yazının kalınlığına, inceliğine, tekrar kullanılıp kullanılmayacağına, alınacak kopyanın muvakkat ve daimî olmasına, yazının ince veya kaba tashih edilmiş bulunmasına vb. ihtiyaçlara göre sıkı veya seyrek, kalın veya ince iğne vurmak gerekir. Bunlardan her birisi de üç türlü yapılabilir:

1. İç iğne: İğnenin ucu, yazının kenarına dik olarak öyle bir özenle saplanmalıdır ki deliğin dış kenarları yazının kenarına dayanmış ve onu taşmamış olsun. Bu suretle yazının tekmil iç ve dış kenarları iğneden geçirilir. Makbul olan yazının kalınlığı ile iğneli kalıbın kalınlığının birbirine denk olmasıdır (Görsel: 3.45).

Görsel 3.45: Ömer Yıldız'a ait âharlı kâğıda yazılmak üzere silkilmiş celf sülüs yazı örneği, “ve hüve ehvenü ‘aleyhi” (Bu , O'na göre daha kolaydır.), Rûm sûresi, 27

2. Dış iğne: İğne, yazının kenarları dışına temas etmek üzere saplanır. Kalıp, her tarafından asıl yazının iğne deliği kadar kalınlaşmış olur. Bu sebeple bu pek makbul değildir.

3. Bölme iğne: Buna “orta iğne” de denir. İğnenin ucu, yazının kenarına öyle bir özenle saplanmalıdır ki deliğin yarısı yazının dışında, yarısı içinde kalmalıdır. Bu tarzda iğneleme hem daha zor hem de hatalı olabilir. Pek ince işlerde kullanıldığından çok dikkat sarfını mucip olur. Celi yazılar için birincisi hem kolay hem yeterlidir.

3.2.3. Yazıyı Ahşap ve Taşa Geçirme

İğnelenerek kalıp yani kopyası alınmış yazılar, bu kalıptan istenilen yere silkemek, çizmek ve doldurmak sureti ile çoğaltılabilir. Yahut silkip tekrar kalemle yazmak sureti ile daha sıhhatli ve orijinal eser vermek mümkün olur. Her ne kadar çizme ve doldurma ile oluşturulan yazılar bugün mecazi yazılardan sayılsa da çizme ve doldurma şayet hattatın eseri ise bu da orijinal bir yazı sayılabilir.

Görsel 3.46: Kalıptan siyah zemine tebeşir sürülmüş çuha yardımıyla geçirilmiş, Nazif Bey'e ait celi sülüs istifin bir bölümü

NASIL YAPILIR?

Kalıp yazının silkileceği yer siyah veya koyu renk ise tebeşir (Görsel: 3.46), beyaz veya açık renk ise kömür tozu bir çuha üzerine sürülür veya bir tülbent içine çıkın (bohça) edilir. Kalıp, silkilecek yere konur. Dört köşesi ve kenarlarından tespit edildikten sonra o çuha veya çıkın bu kalıp üzerine sürüldükçe tozlar deliklerden geçerek kopya alta çıkar. İşin teknik icabına (gerekliliğine) göre tarama kalemi veya fırça ile çizilir.

DİKKAT EDELİM

Çizerken;

1. İç iğneli kalıplarda çizgi yazının dış kenarına dayanmasına ve toz zerrelere içinde kalmasına,
2. Dış iğnede çizgi, yazının iç kenarına dayanmasına ve toz zerrelere çizginin dışında kalmasına,
3. Bölme iğnede çizginin, toz zerrelere ortadan bölmesine, yarısı içte yarısı dışta kalmasına özen gösterilerek gayet ince ve keskin çizgi hâlinde ağır ağır çizilmesine,
4. Altın işlerinde doldurma ve tashihin muhakkak fırça ile yapılmasına

dikkat edilmelidir!

NOT EDELİM

Günümüzde yazılar, çalışılacak zemine karbon kağıdı kullanılarak da geçirilmektedir (Görsel: 3.47).

Görsel 3.47: Karbon kâğıdı ile yazı geçirme (Arif Yücel arşivi)

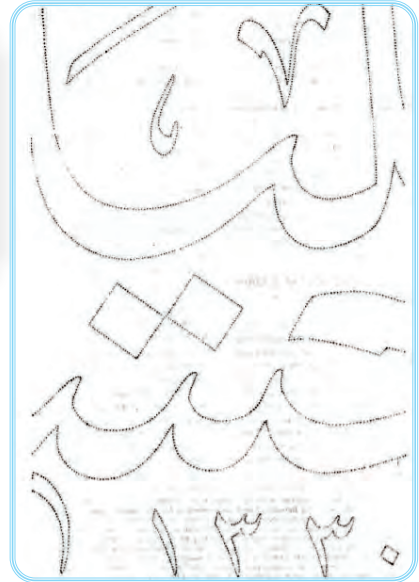
3.3. DUVAR ÜZERİNE SÜLÜS VE CELÎ SÜLÜS YAZIMI

HAZIRLANALIM

İnsanoğlu tarih boyunca, kâğıt kullanılmaya başladıktan sonra bile, duvarlara yazı yazma geleneğini sürdürmüştür. Sizce bu davranış, insanın hangi ihtiyacından ötürü devam edegelmiş olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Celî yazılar, tekrar tekrar ve ayrı ayrı yazılmadan kalıp olarak tamamlanmış bir esas nüshadan çoğaltılır. Cami, mektep, çeşme, sebül gibi abidelerin üstüne kitabe olarak yazılan ve mermerle hak edilip çoğaltılmasına lüzum bulunmayan celî hatlar da aynı usulle hazırlanır. Celî yazılar önce küçük yazılır sonra satranç usulü ile (kareleme) büyütülür (Görsel: 3.48).

Görsel 3.48: Kalıptan silkelenmiş Hakkı Bey'e ait celî sülüs bir yazı

3. ÖĞRENME BİRİMİ

Kullanım Alanlarına Göre Sülüs Yazı

NOT EDELİM

Eskiden yazılar murabba usulüyle büyütülürdü. Günümüzde bu işleme gerek kalmayıp ozalit fotokopi makineleri ile yazılar büyütülmektedir (Görsel: 3.49).

Görsel 3.49: Ozalit fotokopi makinesinde büyütülmüş yazı incelenirken (Arif Yücel arşivi)

Kurulmuş iskeleler yardımıyla duvara nakşedilmiş yazılar nakkaşlar tarafından boyanır (Görsel: 3.50). Büyütülmüş celî yazılar duvara nakkaşlar tarafından geçirilir (Görsel: 3.51).

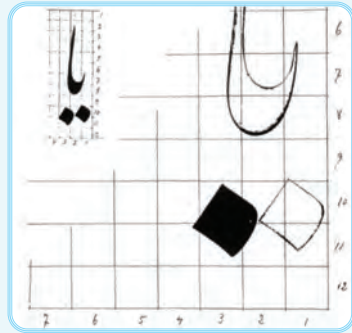
Görsel 3.50: Altın uygulama (Arif Yücel arşivi)

Görsel 3.51: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Cami duvarı (Arif Yücel arşivi)

NASIL YAPILIR?

Murabba usulünde hattatı zorlamayacak boyutta önceden yazılan hat numunesinin her tarafı karelere bölünür. Sağ ve alt kenarlarındaki murabbalara (karelere) resimde görüldüğü gibi sıra numarası konur. Yazı ne büyüklükte olursa o kadar misli büyük karelere ayrılmış bir başka kâğıda karelerin mukabili bulunarak gereken yerlerinden dikkatle çizilmek suretiyle aktarılır (Görsel: 3.52).

Görsel 3.52: Küçük yazının murabba usulüyle büyütülmesi

BİLGİ KUTUSU

Görsel 3.53: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Cami kitabesi (Arif Yücel arşivi)

Celînin tekâmül etmediği devirlerde hüsn-i hat yazıları beyaz renkli sağlam kâğıtlar üzerine siyah is mürekkebiyle yazılır ve düzeltmeler tashih kalemtraşu ile yapılırdı. XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren önceden siyaha boyanmış kâğıtlar üzerine zırnıktan (arsenik) yapılmış sarı mürekkeple yazma usulü yerleşmeye başlamıştır. Ancak koyu (bilhassa siyah) renkli kâğıda yazmakta kullanılan zırnığın bir kusuru vardır ki o da güneş altında hatta gün ışığında bile solabilmesidir. Zırnık kullanmanın avantajları ise siyah kâğıda yazıldığında bir kalınlık teşkil etmeyişi ve tashih için kapatılması gereken kısımların is mürekkebiyle kolayca örtülebilmesidir. Kapatılan kısımlara zırnıkla yeniden yazı yazılabilir. Kâğıt örselenmeden bunu birkaç kere tekrarlamak da mümkündür (Görsel: 3.53).

NASIL YAPILIR?

Celî yazının birden fazla nüshasının hazırlanabilmesi için kalıp hâline getirilmesi gerekir (Görsel: 3.54). Bu maksatla harfler kıyılarından iğnenir. İğneleme işi bitince alttaki beyaz kâğıtlar çıkarılıp birbirinden ayrılır. Yazı, beyaz zemine is mürekkebiyle hazırlanacaksa ince dövülmüş söğüt kömürü tozu ile dolu küçük bir bez çıkın alt kalıptaki iğne delikleri üstünde dolaştırılır ve kömür tozu deliklerden geçerek alttaki kâğıtta siyah noktalar oluşturur. Koyu renkli zemine hazırlanacak celî yazılar için tebeşirli çuha delikler üzerinde dolaştırılır. Tebeşir tozu alta geçerek beyaz noktalar hâlinde iz bırakır. Bu işleme “yazı silkme” (silkeleme) denir.

Görsel 3.54: Çırçırılı Ali Efendi'nin celî sülüs yazı kalıbı, “Rabbi yessir, velâ tu’assir, rabbi temmim bi'l-hayr.” (M. Uğur Derman koleksiyonu)

Yazı kalıbından bizzat hattatın eliyle silkilip mürekkeple hazırlanan yazılar çok makbuldür. Hattat, ince uçla ve is mürekkebiyle yazının sınırlarını önce çok düzgün çekilmiş çizgi hâlinde tespit edip içini mürekkeple doldurabildiği gibi esas kalıbın yazıldığı kâğıtla de doğrudan yazabilir. Harflerin kıyısında bulunması muhtemel pürüzler, namlendirilmiş ince fırça ile silinerek veya tashih kalemtraşu ile kazılarak giderilir.

Altın mürekkebiyle hazırlanan celî yazılar, hattatlardan ziyade hattan anlayan müzehhipler eliyle vücuda getirilir. Yazının zerendûd (sürme altın) tarzında hazırlanması için kullanılacak mukavvanın zemini hangi renkte olursa o renkteki suda erimeyen boya ile jelatin mahlulü (eriyik/çözelti) karıştırılıp sıcak olarak mukavvaya sürülmek suretiyle boyanır. Altın mürekkebi

fırçayla yazının hududunu tespit maksadıyla tahrir (kontur) şeklinde çekildikten sonra çizgilerin içi kalın fırça kullanılarak yine kesif altın mürekkebiyle doldurulur. Kuruduktan sonra harflerin kıyısında oluşabilecek pürüzler, zeminden nemli fırçayla aktarılan boya veya tashih kalemtraşı yardımıyla giderilir. Bu işlem bitince, yalnız altın parlatmakta kullanılan ve “zermühre” denilen kalem şeklinde bir sapa geçirilmiş parlak bir taşla (Süleymaniye taşı, akik vb.) mat olarak parlatılır. Usta müzehhipler tarafından hazırlanan zerendûd levhalar da asılları kadar kıymetli sayılır.

Celî yazıların iriliği arttıkça altın sarfiyatı da çoğalacağından böyle durumlarda israfi önlemek için varak altın, yapıştırma usulüyle kullanılır. Yazı yine koyu zemine (Büyük işlerde muşamba veya üstü boyanmış tahta yahut çinko levha tercih edilir.) tebeşir tozuyla silkindikten sonra bunların içi lika (miksiyon) denilen ve bezir yağından elde edilen yapıştırıcı bir madde ile doldurulur. Bu madde sürüldükten birkaç saat sonra varak altın “sakal” denen bir çeşit yayvan fırça ile bunun üstüne bırakılır ve düzgün bir şekilde oraya yapışır. Varak altının zemininde kalabilecek açıklığını örtmek için likaya önceden sarı boya da katılır.

Camilerdeki büyük levhalar (Ayasofya Camii’nde Kazasker Mustafa İzzet Efendi’nin satranç usulüyle büyütülmüş celîleri ve mermere kabartma olarak kazılan bütün kitabeler vb.) yapıştırma altının hava şartlarına mukavemeti daha fazla olduğundan hep bu yolla altınlanmıştır (Görsel: 3.55).

Görsel 3.55: Mustafa İzzet Efendi, Ayasofya Camii Celî Sülüs, “Hüseyin radiyâllâhu `anh”

BİLGİ KUTUSU

Kitabeler: Cami, tekke, mektep, medrese, han, çeşme, hamam, sebil, kütüphane gibi herhangi bir abidenin genellikle dış, bazen da iç cephesinde yer alan veya nişan taşı, mezar taşı gibi bir dikilitaş üzerindeki yazılar için **kitabe** kelimesi kullanılmaktadır.

Çoğunlukla, bulunduğu bina veya adına dikildiği şahısla ilgili bilgiler içeren kitabelerin metinleri devrin şairlerince kaleme alınır, sonra da bir hat üstadına yazdırılır. Şairler yazdıkları nazım (şiirin) son beytinin bir veya iki mısrasında o yılın yani kitabenin yazıldığı hicrî yılın tarihini düşerler. Tarih düşürme, her biri sayı olarak ayrı ayrı değer taşıyan Arap alfabesinin ebced mısrasında toplandığı zaman ortaya çıkan bir işlemdir (ebced hesabı). Nazım (şiir) ile tarih düşürme denilen bu tarz beyitler şairlerin ustalıklarına göre bazen eksik veya fazla harflerin bir üstteki mısradaki giderilmesi ile de gösterilebilir.

Kitabeler genellikle mermere kabartma şeklinde oyularak hazırlanır. Kuşak yazılarında olduğu gibi kitabeler de koyu renkli zeminde varak altınla kaplanabilirse de dış tesirlere çok uzun zaman dayanamaz. Bir saçak altında yer aldığı için iklim tesirlerinden korunan bazı kitabelerin de çiniye nakşedildiği görülür.

NOT EDELİM

Kitabelerde; Arapça ifadeler için celî sülüs, Türkçe ifadeler için celî ta'lik en çok kullanılan yazı türleridir.

OKUYALIM

ŞEVKİ EFENDİ'NİN YETİŞMESİNDE ÜSTADINA GÖSTERDİĞİ SAYGININ ROLÜ

Kastamonu Seyyidler köyünde dünyaya gelen Mehmet Şevki (1828) dayısı Hattat Ahmet Hulusi Efendi (?- 1874) tarafından kırk günlükken heybenin bir gözüne kendisi, bir gözüne de hemşiresi konularak İstanbul'a getirilir... Kastamonulu Ahmet Ağa namıyla maruf babası ve annesi de bilâhare İstanbul'a gelip yerleşir.

Mehmet Şevki, Aksaray'da Yusuf Paşa Sıbyan Mektebinde okuduktan sonra, dayısından sülüs-nesih yazılarını meşk eder. On dört yaşındayken icazet alan küçük Şevki'ye, Hulusi Efendi:

- Yazıyı ben bu kadar öğretebilirim, seni artık kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye götürüyüm. Ona devam ederek hattını ilerlet, dediyse de Şevki efendi:

- Sizden başka hocaya gitmem, cevabıyla dayısının hayır duasını alır. İşte bu dua yazı sanatımıza "Mehmet Şevki Efendi Mektebi" denilecek bir üslubu kazandırmıştır.

İsmet Gülnihal, "Hokka Gibi", s.141

16. UYGULAMA

İğneleme Usulü İle Yazıyı Kâğıt, Ahşap, Taş ve Duvara Geçirme (Ömer Yıldız)

Görev: Bu uygulamada sizden aşağıdaki işlem basamaklarını dikkate alarak iğnelemeyle yazıyı zemine geçirmeniz istenmektedir. Öncelikle bu uygulama sonundaki “değerlendirme ölçeği”ni inceleyiniz.

Kullanılacak Araç Gereç

- İnce sünger veya yumuşak kumaş
- Çuha veya peçete
- Toz karbon (kömür tozu)
- Kâğıt bant
- Kâğıt
- Biz

Uygulama için öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları okuyunuz.
- Ellerinizi yıkayıp kurulaştırınız.
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Işık durumunun uygunluğunu sağlayınız.
- Malzemelerin uygunluğunu sağlayınız.
- Dingin bir ruh hâli ile çalışmaya başlayınız.
- Çalışmalarınızı yaparken sabırlı ve yavaş olunuz.
- Silkme çalışması yaparken tüm dikkatinizi sadece yaptığınız çalışmaya veriniz. En ufak bir dikkatsizliğin hataya sebep olabileceğini unutmayınız.
- **Not:** Yazı kalıbı iğnelendikten sonra yazının geçirileceği alanların hepsinde aynı uygulama yapılır. Kalıp yazı istenilen alana sabitlenir ve silkme uygulaması işlenir.

İşlem basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz (Görsel: 3.56).
2. Masaya ince sünger veya yumuşak kumaş seriniz (Görsel: 3.57).

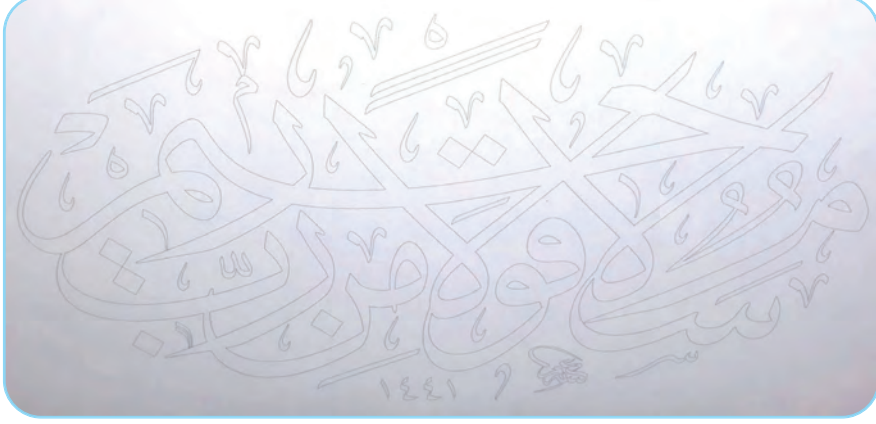
Görsel 3.56: Malzemeler

Görsel 3.57: Zemine kumaş serme

3. Aşağıdaki yazı kalıbını inceleyiniz (Görsel: 3.58).

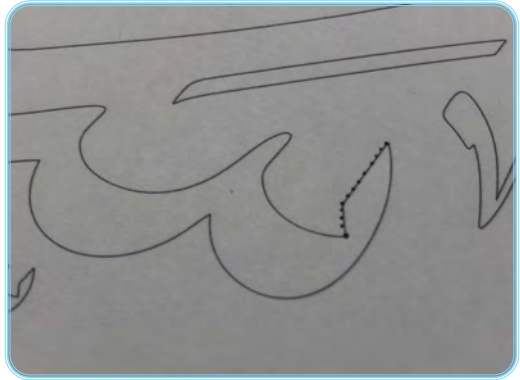

Görsel 3.58: Ömer Yıldız, yazı kalıbı örneği, “Selâmun kavlen min rabbın rahîm”, Yâsîn sûresi, 58

4. Yazı kalıbını yumuşak zemin üzerine koyunuz ve biz ile iğneleyiniz (Görsel: 3.59).

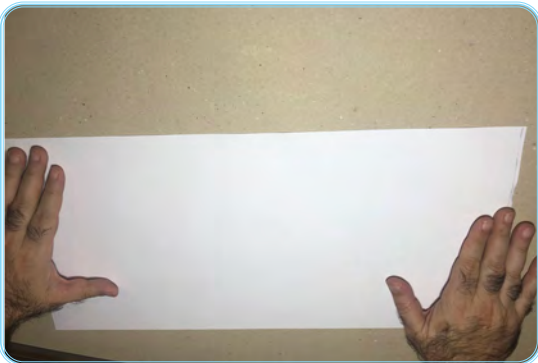
1

2

Görsel 3.59: Biz ile iğneleme

5. Sert zemine yeni bir kâğıt seriniz (Görsel: 3.60) ve üzerine yazı kalıbını yerleştiriniz (Görsel: 3.61).

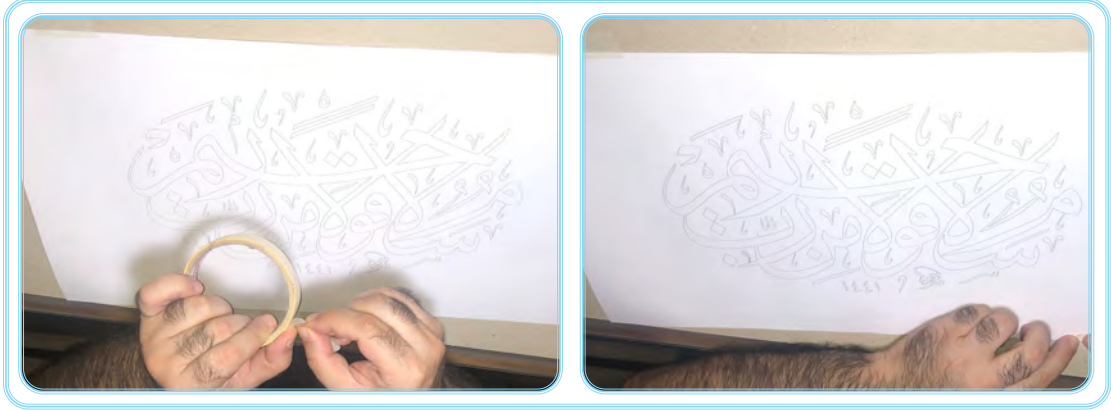
Görsel 3.60: Kalıbın geçireleceği zemin

Görsel 3.61: Kalıbı zemine yerleştirme

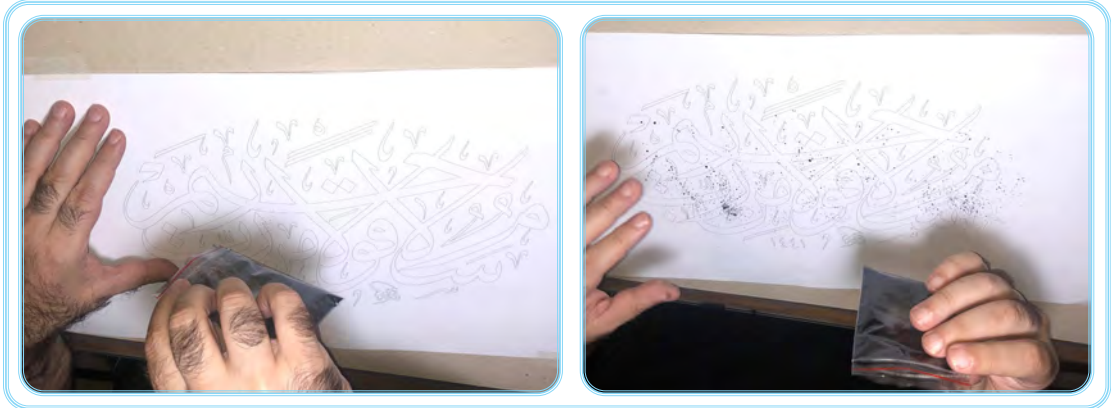
6. Kâğıt bant ile yazı kalıbını zemine sabitleyiniz (Görsel: 3.62).

Not: Yazı; ahşap, taş veya duvara aktarılacaksa iğnelenmiş kalıp bu nesnelere sabitlenir.

Görsel 3.62: Bant ile sabitleme

7. Kalıbın üzerine bir miktar karbon serpiniz (Görsel: 3.63).

Görsel 3.63: Kalıp üzerine karbon serpme

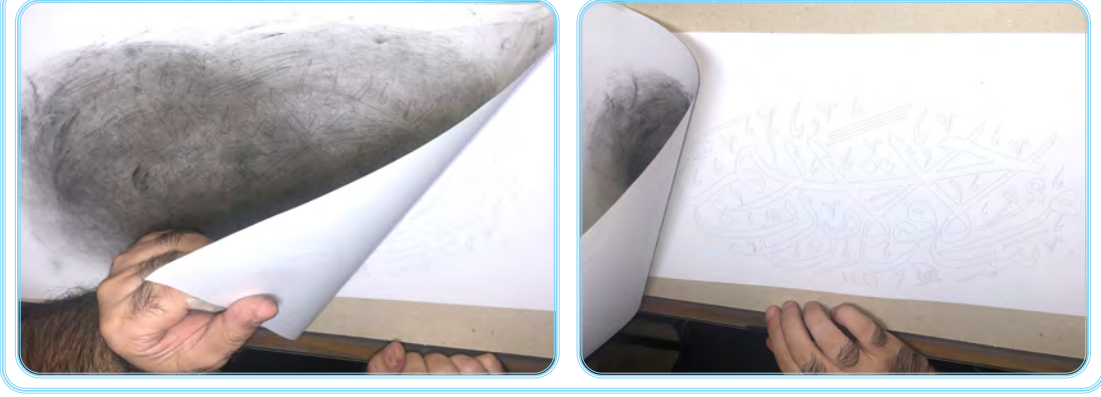
8. Karbonu yazı kalıbının her yerine peçete yardımı ile yayınız (Görsel: 3.64).

Görsel 3.64: Karbonu kalıba yayma

9. Kalıp kâğıdı kaldırınız ve karbonun alt zemine düzgün geçip geçmediğini kontrol ediniz (Görsel: 3.65).

Görsel 3.65: Yazının zemine geçmesi

DEĞERLENDİRME

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız. Değerlendirme sonrası ölçekteki eksiklerinizi tamamlayınız.

İğneleme Usulü ile Yazıyı Kâğıt, Ahşap, Taş ve Duvara Geçirme Uygulaması					
Derecelendirme Ölçeği					
Sınıf	No.	İsim-Soyisim	Değerlendirme Tarihi		
Ölçütler			Zayıf	Orta	İyi
1.		Silkme faaliyeti için gerekli malzemeleri hazırladı.			
2.		Masaya yazı altlığı koydu.			
3.		Kalıbı çıkarmak için kâğıdın üzerine el altlığı koydu.			
4.		Yazı kalıbını çıkardı.			
5.		Masaya yumuşak bir kumaş serdi ve yazı kalıbını üzerine koydu.			
6.		Yazı kalıbını yumuşak zeminde biz yardımcı ile iğneledi.			
7.		Yeni bir kâğıdı sert zemine koydu ve üzerine iğneli kalıbı kâğıt bantla sabitledi.			
8.		Üst kalıbın üzerine bir miktar karbon serpti ve peçete ile yazının her tarafına yaydı.			
9.		Üstteki karbonlu kâğıdı kaldırdı ve zemindeki yazının uygunluğunu kontrol etti.			

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere cümlelerde verilen bilgiler doğru ise "D" yanlış ise "Y" yazınız.

1. (.....) Hat sanatındaki ince yazılar için tahta kalem kullanılır.
2. (.....) Hat kâğıdı asitsiz olmalıdır.
3. (.....) Karalama, yazmaya başlamadan önce eli alıştırmak için yapılır.
4. (.....) Hat sanatında iğneleme yaparken iğnenin ucunun kırılmasını önlemek için iğne tahtası veya mukavva kullanmak gerekir.
5. (.....) Kalıp yazının silkileceği yer koyu renk veya siyah ise kömür kullanılır.
6. (.....) Hakkâklık; taş, maden ve ahşap gibi maddeler üzerine yazı ve şekil kazıma sanatıdır.
7. (.....) İğnelenerek kalıbı alınmış yazılar, bu kalıptan istenilen yere silmek, çizmek ve doldurmak sureti ile çoğaltılabilir.
8. (.....) Celî yazılar önce küçük yazılır, sonra satranç usulü ile (kareleme) büyütülür.
9. (.....) Celî yazının birden fazla nüshasının hazırlanabilmesi için kalıp hâline getirilmesi gerekir.
10. (.....) Kuşak yazıları, sıvanıp perdahlanmış koyu renkli zemine nakkaşlar tarafından varak altın yapıştırma yoluyla nakşedilir.

B) Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

<i>âhar</i>	<i>celî ta'lik</i>	<i>kâğıda</i>	<i>varak altın</i>	<i>duvara</i>	<i>üst kalıp</i>
-------------	--------------------	---------------	--------------------	---------------	------------------

1. Celî sülüs ve bilhassa Türkçe kitabelerde harekesiz olması dolayısıyla en çok kullanılan yazı türüdür.
2. Levha, meşk gibi yazılar için kâğıdın tek tarafına sürülür.
3. İğneleme işleminden sonra yazının aslının bulunduğu üstteki kâğıda denir.
4. Taş üzerine işlenmiş yazı mimari ögenin özelliğine göre sütuna ya da yerleştirilir.
5. Kuşak yazıları, sıvanıp perdahlanmış (parlatılmış) koyu renkli zemine nakkaşlar tarafından yapıştırma yoluyla nakşedilir.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak doğru seçenekleri işaretleyiniz.

1. Hattatlar, ellerinin hat sanatına alışması veya yazmaya karşı körelmemesi için sıklıkla bazı alıştırmalar yapar.

Elin hassasiyetini kaybetmemesi için harf veya kelimelerden oluşan bu yazı denemelerine verilen ad aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Âharlama
- B) İğneleme
- C) Karalama
- D) Mühreleme
- E) Parlatma

2. Taş, maden ve ahşap gibi maddeler üzerine yazı ve şekil kazıma sanatına verilen ad aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çömlekçilik
- B) Hakkaklık
- C) Hattatlık
- D) Nakkaşlık
- E) Oymacılık

3. Celî yazıların iriliği arttıkça altın sarfiyatı çoğalacağından bu tür durumlarda israfi önlemek için aşağıdaki işlemlerden hangisi yapılır?

- A) Yumurta âharı yapılır.
- B) Varak altın yapıştırılır.
- C) İğneleme tekniği kullanılır.
- D) Parlatma tekniği kullanılır.
- E) Mühreleme yapılır.

4. Aşağıdakilerden hangisi cami takımı levhalarından değildir?

- A) Çehâr-yâr
- B) Haseneyn
- C) İsm-i Celâl
- D) İsm-i Nebî
- E) Kuşak yazıları

5. Camilerdeki kuşak yazılarını duvara aşağıdakilerden hangisi nakşeder?

- A) Hattatlar
- B) İşçiler
- C) Mimarlar
- D) Nakkaşlar
- E) Ustalar

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

A

âharlama: Kâğıdın boyanmasından sonra üzerine yazılacak yazıların bir yanlışlık ihtimaline karşı kolayca silinip düzeltilmesini sağlayan, mürekkep ile kâğıt zemin arasındaki koruyucu bir tabaka oluşturma ameliyesi.

arsenik: Metal görünümünde basit element.

B

bal mumu: Arıların peteklerini yapmak için karın halkaları arasından salgıladıkları yumuşak ve sarımsı madde.

bezir yağı: Keten tohumundan çıkarılan ve yağlı boya yapmak için içine renkli maddeler katılan, çok çabuk kuruyan bir yağ çeşidi.

C

cevdet: İyilik, hoşluk, tâzelik, kusursuz olma.

Ç

çakmak taşı: Demir ve çeliğe sürtüldüğünde kıvılcım çıkartan bir kuvars türü.

çehâryâr: Dört halife. Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'ye verilen ortak isim.

D

divit: Kalem ile hokkanın birbirine monte edilmiş şekline verilen isim.

H

hakkâklık: Taş, maden ve ahşap gibi maddeler üzerine yazı ve şekil kazıma sanatıdır.

Haseneyn levhaları: Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in isimlerinin yazılı olduğu levhalar.

i

icazet: Tahsilini veya bir sanattaki ehliyetini tamamlayan bir kimseye, ders okutacak veya sanatını yapabilecek seviyeye geldiğini göstermek üzere verilen izin kâğıdı, bir çeşit diploma, şahâdetnâme.

is: Kandil dumanı.

iskarpela: Marangozların kerestelerde zıvana deliklerini açmak, kilit ve menteşe yerlerini oymak için kullandıkları, ucu enli ve keskin demir kalem.

ism-i Celâl levhası: Allah'ın Celal isminin yazılı olduğu levha.

ism-i Nebî levhası: Hz. Muhammed (s.a.v.) isminin yazılı olduğu levha.

istif: Hat sanatında yazıyı daha güzel, daha etkili ve derli toplu bir şekil vermek için satır dışına çıkmak, harf ve kelimeleri göze âhenkli görünecek şekilde yerleştirmek suretiyle yazma.

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

K

kaftanlamak: Hocanın, öğrencisinin yazısında takdir ettiği kısımların etrafını çizmesine denir.

kalemdan: Hattatların kamyş kalemlerini ve kalemtraşlarını koydukları kutu.

karalama: Kâğıtta hiç boş yer bırakmadan, ters veya düz, hatta üst üste yazılan bu tip yazılara ilk bakışta karalanmış gibi görünmelerinden dolayı karalama denir.

kendekâr: Çelik kalemle tezyinat yapan sanatkâr, kalemkâr.

keşide: Hat sanatında yazıya güzellik ve satıra ferahlık vermek, istife uydurmak maksadıyla bâzı harflerin uzatılarak yazılması ve harfin bu şekilde uzatılmış kısmı.

kitabe: Binaların kapı üstlerine, mezar taşlarına vb. yerlere konan, taş veya mermer üzerine yazılmış veya kazılmış yazı, yazıt.

kubur: Hat alanında kalem ve kalemtraş, kâğıt makası vb. yazı malzemelerini koymaya mahsus, fildişi, bağa veya mukavvâdan içi boş, dar ve uzun silindir şeklinde kap.

kufi: Arap yazısının X. yüzyıla kadar Mushaf yazmakta ve daha sonraları mimari eserlerin kitabe ve tezyinatında kullanılan, dik ve köşeli çizgilerden meydana gelmiş bir şekli.

kündekârî: Rutubet ve sıcağa dayanıklı, sert ve kıymetli tahtaların, özellikle elma, ceviz ve armut ağaçlarından kesilmiş düzgün küçük parçaların, geometrik bir desen meydana getirecek biçimde ve kopup düşmesine imkân olmayacak şekilde birindeki dişlerin diğerinde açılan yuvalara geçirilmesi suretiyle yapılan, genellikle kapı, pencere, dolap kanatları, kürsü ve mihrap gibi mimari unsurlarda kullanılan ince marangozluk işleri ve ince marangozluğun bu işleri yapan şubesi.

L

lika: Hokka devrildiğinde mürekkebin dökülmesini önlemek ve kalemin gereğinden fazla mürekkep almamasını sağlamak için hokkaya konan ham ipek.

M

makta: Kamyş kalemlerin, üzerindeki kalem yuvasına yatırılıp uçlarının kesilerek düzeltildiği kemik, boynuz, fildişi, bağa, sedef gibi sert maddelerden yapılmış ince uzun âlet.

meşk: Bir hocanın talebeye, taklit ederek öğrenmesi için verdiği ders ve örnekler.

mıstar: İnce bir mukavva üzerine eşit aralıklarla gerilmiş ipliklerden ibâret olan ve yazılacak kâğıdın altına konulup üstüne elle bastırılmak sûretiyle kâğıda çıkan çizgiler üzerinde düzgün yazı yazılmasını sağlayan âlet. Cetvel.

minkâr: Parça koparmak ve yontmak suretiyle taş üzerine oyma yapmaya yarayan çelik kalem, taşçı kalemi.

miksiyon: Yapıştırıcı.

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

müzehhip: Tezhip yapan sanatkâr.

N

nâbîn: Anadan doğma kör, âmâ.

nahhât: Ağaç oymacısı, tahta oyan sanatkâr.

nebatat: Bitkiler.

neft yağı: Petrolün damıtılmasından elde edilen ve yağlı boyaları inceltmede kullanılan, gaz yağına yakın özellikte sıvı.

nesih: Hat sanatında, özellikle yazma ve basma eserlerde yaygın olarak kullanılan bir yazı çeşidi.

P

palmet: Palmiye yaprağı biçiminde oluşturulmuş motif, bezeme.

perdahlamak: Parlatmak.

S

sath: Bir şeyin dışta olan, dıştan görünen tarafı, yüzü.

sebil: Karşılık beklemeden hayır için dağıtılan içme suyu. Bu içme suyunun dağıtıldığı taş yapı, sebilhane.

söve: Kapı ve pencereleri yağın yağmur suyu ve dışarıdan gelebilecek her türlü sıvı maddeden güvenliğini sağlamak ve binanın cephe dizaynına mimari estetik kazandıran kapıların ve pencerelerin iki kenarına dikey olarak yapılan ya da üst kenarına yatay olarak yapılan yüzeyden öne doğru, değişik malzemelerden yapılabilen natürel taş, alüminyum, mermer ve benzeri malzemelerden oluşan yapı elemanı.

stuko: Alçı, sönmüş kireç, tebeşir, beyaz mermer tozu, yumurta akı, tutkal ve su karıştırılarak yapılan bir çeşit sıva.

sülüs: Üçte bir oranı. Hat sanatında bir yazı çeşidi.

Ş

şakk etmek: Yarmak, bölmek, ikiye ayırmak.

şap: Nişadıra benzer buruk bir tadı olan, alkali minerallerin, amonyum, demir, alüminyum, krom gibi metallerin sülfatlarından meydana gelen antiseptik madde.

T

tahrir: Boya veya altınla işlenen süsleme motiflerinin etrafına sınırlarını belli edecek şekilde daha koyu bir renkte ince olarak çekilen çizgi.

tashih: Düzeltme.

terkip: Bir sanat eserinde şekillerin, renklerin birbirine uygun biçimde düzenlenmesi, kompozisyon.

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Tertip: Düzenleme, hazırlama.

tezyinat: Bir şeyin üzerine yapılan süslemeler.

Z

zerendud: Sürme altın.

zermühre: Tezhip, hat sanatında sürme altının parlatılması için kullanılan ve ucunda cilâlı, sert, parlak bir taş bulunan, kalın bir kalem biçim ve büyüklüğündeki âlet.

zırnık: Arsenik.

KAYNAKÇA

- Akay, A. (2014, Kasım). Kur'an-ı Kerim'in Kitabete Bağlamında Hat Sanatında İcâzet ve Bir Hat İcâzetnâmesi Örneği. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi XII*.
- Alparslan, A. (2012). *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Aslanapa, O. (1989). *Osmanlı Devri Mimarisi*. İstanbul: İnkılap.
- Berk, S. (2013). *Hat Sanatı*. İstanbul: İnkılap.
- Berk, S. (2017, sayı 5). Hat Sanatında "Karalama". *Reyhan Dergisi*.
- Çetintaş, Ö. (2020, sayı 4). Hattat Şevki Efendi üslubuna göre Türk hat sanatında ölçü. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*.
- Demiriz, Y. (1988). *Sinan Mimarisinde Bezeme, Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*. Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul: Sezgin.
- Derman, F. Ç. (2009). *Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme, Hat ve Tezhip Sanatı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Derman, M, U. (1992). *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı*. İstanbul: IRCICA.
- Derman, U. (2005). *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu IX*.
- İnal, İ, M, K. (.2021). *Son Hattatlar*. İstanbul: Ketebe.
- Memiş, M. (2018). Osmanlıda Hat Sanatını Zirveye Çıkaran Eğitim Yöntemi: Meşk ve İcâzet Geleneği. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Mehmet, T, bin R. (1328). *Müntehâbât-ı Mesâri' ve Ebyât*. İstanbul: Necm-i İstikbal.
- Müstakimzâde, S, S. (2014). *Tuhfe-i Hattâtîn*. İstanbul: Klasik.
- Pala, İ. (2011). *İki Dirhem Bir Çekirdek*. İstanbul: Kapı.
- Rado, Ş.(1985). *Türk Hattatları*. İstanbul: Yayın.
- Serin, M. (2007). *Hattat Şeyh Hamdullah*. İstanbul: Kubbealtı.
- Serin, M. (2011). *Şevki Efendi'nin Sülüs Nesih Meşk Murakka*. İstanbul: Kubbealtı.
- Subaşı, H. (2008). Hat sanatı alanında günümüze intikal eden kültür mirası yeterince korunup değerlendirilebiliyor mu? *Hüsn-i Hat Buluşması*. İstanbul: İBB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü.
- Subaşı, M, H. (1997). *Geleneksel Türk El Sanatlarından Yazıya Giriş*. İstanbul: Dersaadet.
- Tamımı, M. (2010). *Mehmet Şevki Efendi'nin Sülüs-Nesih Hat Meşikleri*. İstanbul: IRCICA.
- Taşdelen, E. & Gülnihal, İ. [Mülakat]. (2022).
- TDK. (2012). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ünver, A, S. (1964). *Hattat Ahmet Karahisâri*. İstanbul: Afyon Turizm Derneği.
- Yazır, M, B. (1981). *Kalem Güzeli*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

GENEL AĞ KAYNAKÇASI

aa.com.tr	(Son erişim: 08.10.2022)
bursaulucami.com	(Son erişim: 08.10.2022)
fikriyat.com	(Son erişim: 08.10.2022)
islamansiklopedisi.org.tr	(Son erişim: 08.10.2022)
kalemguzeli.org	(Son erişim: 08.10.2022)
ketebe.org	(Son erişim: 08.10.2022)
ktsv.com.tr	(Son erişim: 08.10.2022)
kultur.gov.tr	(Son erişim: 08.10.2022)
kuveytturkozeli.com.tr	(Son erişim: 08.10.2022)
tdk.gov.tr	(Son erişim: 08.10.2022)
yenisafak.com	(Son erişim: 08.10.2022)

GÖRSEL KAYNAKÇASI

Karekod, ders materyalinde kullanılan görsel kaynakça listesini gösterir.

<http://kitap.eba.gov.tr/karekod/Kaynak.php? KOD= 1690>

CEVAP ANAHTARI

1. ÖĞRENME BİRİMİ

DOĞRU-YANLIŞ (A BÖLÜMÜ) : 1) Y 2) D 3) Y 4) D 5) D 6) D 7) D 8) Y
9) D 10) D 11) D 12) D 13) D 14) Y 15) D

BOŞLUK DOLDURMA (B BÖLÜMÜ) : 1) yumurta 2) üstübeç
3) kalemtraş 4) kalem yuvası

ÇOKTAN SEÇMELİ (C BÖLÜMÜ) : 1) C 2) A

2. ÖĞRENME BİRİMİ

DOĞRU-YANLIŞ (A BÖLÜMÜ) : 1) Y 2) Y 3) D 4) D 5) Y 6) D 7) Y 8) Y
9) D 10) D 11) Y 12) D 13) D 14) Y 15) D

BOŞLUK DOLDURMA (B BÖLÜMÜ) : 1) icazet vermek 2) 2.5-4 mm 3) terkip
4) icazetname

ÇOKTAN SEÇMELİ (C BÖLÜMÜ) : 1) E 2) E 3) E

3. ÖĞRENME BİRİMİ

DOĞRU-YANLIŞ (A BÖLÜMÜ) : 1) Y 2) D 3) Y 4) D 5) D 6) Y 7) D 8) D
9) D 10) D 11) D

BOŞLUK DOLDURMA (B BÖLÜMÜ) : 1) celî ta'lik 2) âhar
3) üst kalıp 4) duvara 5) varak altın

ÇOKTAN SEÇMELİ (C BÖLÜMÜ) : 1) C 2) B 3) B 4) E 5) D

GÖRSEL KAYNAKÇASI

Kitap Kapak Görseli: Yusuf Bilen

1. ÖĞRENME BİRİMİ

Öğrenme Birim Kapağı: shutterstock_1945520029 (Son erişim: 04.03.2023)

1.1, 1.14 İsmet Gülnihal

1.2 Mehmet Ali Akçaseven

1.3 Ömer Yıldız

1.4-1.6 Subaşı, M, H. (1997). Yazıya Giriş. İstanbul: Dersaadet

1.7 kalemguzeli.org (Son erişim: 25.10.2022)

1.8-1.13, 1.18-1.21, 1.65, 1.70, 1.72-1.80 Demir Ali Kurtulmuş

1.15, 1.17, 1.22-1.39, 1.41-1.57, 1.60-1.64 Emrah Yılmaz

1.16 fikriyat.com (Son erişim: 25.10.2022)

1.40 ircica.org (Son erişim: 25.10.2022)

1.58 wordpress.com/tr (Son erişim: 09.04.2023)

1.59 mazidengelen.com (Son erişim: 09.04.2023)

1.66 kuveytturkozeli.com.tr (Son erişim: 25.10.2022)

1.67 trthaber.com (Son erişim: 25.10.2022)

1.68 islamansiklopedisi.org.tr (Son erişim: 25.10.2022)

1.69 Asuman Güzelce

1.71 Sabancı Müzesi

1.81-1.84 mustafacambaz.com (Son erişim: 25.10.2022)

2. ÖĞRENME BİRİMİ

Öğrenme Birim Kapağı: ketebe.org (Son erişim: 04.03.2023)

2.1 Serin, M. (2021). Şevki Efendi'nin Meşk Murakkası. İstanbul: Kubbealtı.

2.2, 2.23, 2.72-2.81, 2.83-2.85 Tamımı, M. (2010). Mehmet Şevki Efendi'nin Sülüs-Nesih Hat Meşikleri. İstanbul: IRCICA.

2.3, 2.24, 2.25 bursaulucami.com (Son erişim: 25.10.2022)

2.4-2.10, 2.26-2.32, 2.33-2.40, 2.65-2.71, 2.86-2.94, 2.110-2.117 Demir Ali Kurtulmuş

2.11-2.21 Mahmut Şahin

2.22 islamansiklopedisi.org.tr (Son erişim: 25.10.2022)

2.41-2.63, 2.82, 2.118-2.132 Özay Altın

2.64, 2.141, 2.143 kalemguzeli.org (Son erişim: 25.10.2022)

2.95-2.109 Mustafa Mestan

2.133 Erkan Taşdelen

2.134, 2.138, 2.140 Hattatlar Sofası

2.135 hatokulu.blogspot.com (Son erişim: 25.10.2022)

2.136, 2.137 ketebe.org (Son erişim: 25.10.2022)

2.139 Ömer Yıldız

2.142 Bursa Osmangazi türbesi

3. ÖĞRENME BİRİMİ

3.1, 3.2 ketebe.org (Son erişim: 25.10.2022)

3.3-3.7, 3.9-3.11, 3.56, 3.57 Demir Ali Kurtulmuş

3.8, 3.12-3.32 Mustafa Mestan

3.33, 3.37-3.39 islamansiklopedisi.org.tr (Son erişim: 25.10.2022)

3.41 iha.com.tr (Son erişim: 09.04.2023)

3.42 kuranharfleri.com (Son erişim: 09.04.2023)

3.43 Ahmet Zeki Yavaş

3.34-3.36, 3.40, 3.47, 3.49-3.51, 3.53 Arif Yücel

3.38 Mehmet Gürsoy

3.44, 3.46, 3.48, 3.52 Derman, U. (1989). Mahmud Bedreddin Yazır. Kalem Güzeli. 3. Cilt. İstanbul: Gaye.

3.45, 3.56-3.65 Ömer Yıldız

3.54 fikriyat.com (Son erişim: 25.10.2022)

3.55 kuveytturkoznel.com.tr (Son erişim: 25.10.2022)